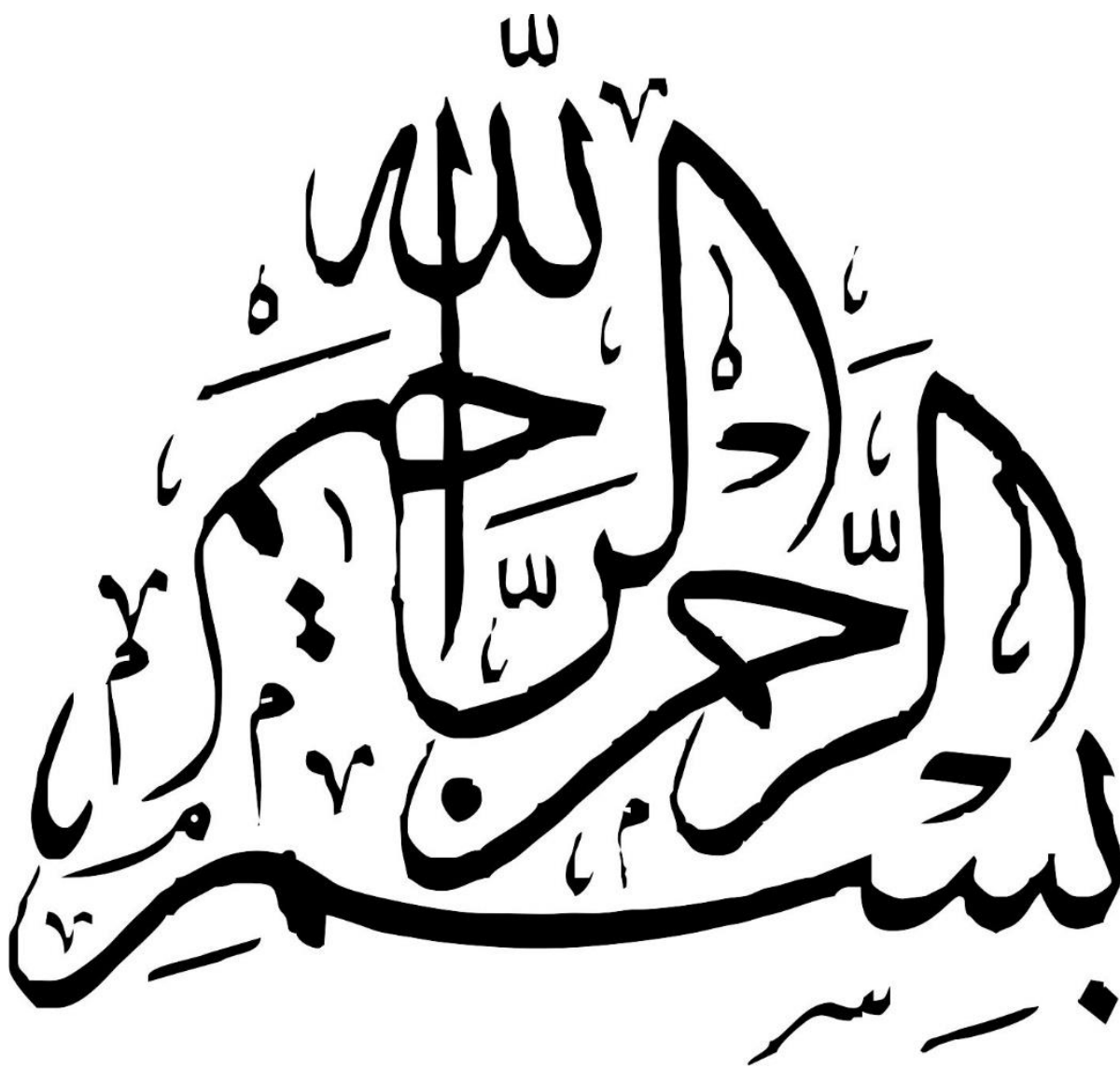

بیتنا قوری

لیکوال شیخ احمد بن حسین (رح)

Ketabton.com

تیاران محمد کاکر

د کتاب پېژندنه

|||||

کتاب :: پښتو قدوري

ليکوال :: شيخ احمد بن حسين رح

ژباړن :: جان محمد کاکړ

بسم الله الرحمن الرحيم

وماتوفیقی الابلله ط علیه توکلت والیه انیب

نه دی توفیق زمامگر په مرسته دالله پرهمدغه الله می توکل کړیدی اوهم دده ولوری ته رجوع کوم له ډیروخت نه می په زړه کښی آرزودرلوده چه وگرانوپښتنو پلرونو، میندو، ورونو، خویندو، زامنواولونو ته داسلام دمقدس اودحضرت سرورکائنات فخرالموجودات محمد رسول الله (ص) د شریعت په دننه کښی څه ناڅه خدمت وکړم مگرله یوی خوادعلم دکمښت له کبله اوله بلی خوادهجرت دژوندکړاوونه د آرزوگانواوامیدونوپه پوره کولوکښی راته لوی خند وو، کلونه تیر شوه مگرخندونه لاپرخای وه، اوس چه دصبراوحوصیلی کاسه ډکه شوه نودلوی اومهربان خدای (ج) څخه می د مرستی په غوښتلو دهمت ملاوتړل چه دقدوری مشهورکتاب په خوږه پښتوژبه ترجمه اوله همدی لاری نه خوږې پښتواوگرانوپښتنوته مصدرخدمت وگرځم څوهغه ورونه اوخویندی چه دپښتوژبی لیک اولوست کولای شی اوداسلام دمقدس دین اومحمدی (ص) شریعت له حکمونو او رکنونونه بی برخی پاتی دی پوره گټه واخلي. علماصاحبانودیر کونښبونه کړیدی، هغه وخت چه کامپیوتر نه وواودچاپولواسانتیا ډیره لږوه دقدوری مشهورکتاب ئې لاپخواپه پښتواودری تحت اللفظ ترجمه کړیدی اولدی لاری نه ئې مسلمه امت ته لوی خدمت کړیدی، الله سبحانه وتعالی دی اجرعظیم ددوی ورپه برخه کړی آمین یارب العلمین .

که په رښتینه ورته څیرشونودابه ومنوچه ډیرلږلوستونکوله تحت اللفظی ترجمی نه گټه اخستیده اوزیات شمیرلاوس هم بی گټی پاتی دی. دخوښی اوخوشحالی نه ډک پیغام خودادی چه شیخ الاسلام الحاج مولاناصاحب محمد عبیدالله ایوبی قندهاری سلیمانخیل دگرانوپښتنو درداحساس کړی اووپښتنوته خدمت په هکله ئې دقدوری مشهورکتاب د(عروس نوبهار) ترعنوان لاندی په ساده اوآسانه خوږه پښتوترجمه کړیدی، زه دده دترجمه شوی کتاب په خبریدو دومره خوشحاله شوم چه خپل دخوشحالی اظهاردقلم په څوکه نشم بیانولای، نوله زړه له کومی ومحترم شیخ الاسلام الحاج مولانامحمدعبیداله ایوبی قندهاری سلیمان خیل ته دده خدمت په بدل کښی له لوی خدای (ج) له لوی دربارنه اجرعظیم اودکتاب دهرتوری په بدل کښی دجنت ښادی غواړم اوالله (ج) دی ورڅه راضی شی آمین .

دمحترم شیخ الاسلام مولاناصاحب محمدعبیداله ایوبی دپښتو شوی قدوری (عروس نوبهار) لیکونکی گرانه خوږه پښتودیره ترټلی ده وامله، انشاء اوجمله بندی ته یی هیڅ توجه نده کړی چه لوستونکی بیا هم له مشکل سره مخامخ دی لکه څنگه چه ښایی هغسی گټه نشی ورته اخستلای، نورنه غواړم چه دلیکونکی په باب څه ولیکم، ځکه دنوموړی کتاب لوستونکی دصحیح اوغلط ثبوت دکتاب له لوست نه کولای شی، خدای مه کړه چه لیکونکی زماپه رشتیاویلوړاڅه ناراضه شی .

وخت اوزمان تیریری انسانان، پیریانان، حیوانان اوبانات زیری بیالوئییری بیازیری اوبیامره کیبری بعضی لویوالی یازوروالی ته هم نه رسییری مره شی مگر کتاب مرگ نلری ترآبده ژوندی پاته وی، خومره چه کتاب فصیح وی اودملغروپشان پاک اوصفالیکل شویوی نه یواخی په آسانی دافهام اومفهوم وروی بلکه دراتلونکی دپاره دمثال نمونه هم وی، امیدلرم چه تاسودهمدغه کتاب لوستونکی دحق په ویاړ زماندنظرموافق اوسی، نورا شی چه وهدف ته درسیدلوپه هکله خپلی هلی خلی پری نړدو، خپل ورونه اوخویندی دجهل له توری کندی نه دعلم په رنابنکلی کړو اوددغه میلی اواسلامی مقدس خدمت دپیاوړتیا دپاره دخپلواخدا مانو ورونوملابند شو، خو په گډه سره په ډیره آسانه او پسته خوږه پښتو دغه دقدوری کتاب ترجمه او و خپلوگرانو پښتنو ورونو او خویندوته ئې دسوغات په توگه وړاندی کړو.

الله وایی ته ئې غواړه زه بې درکړم

طلب وکړه جهد وکړه بیابې درکړم

که څه هم زماسره دعلم ذخیره نشته توکل پرعلی الله اودلوی او مهربان خدای (ص) په مرسته اوتوفیق سره دقدوری دمشهور کتاب دپښتوپه ترجمه اولیکنه پیل کوم څولدی لاری نه وگرانو پښتنو او گرانی خوږې پښتوته خالصانه خدمت وکولای شم.

ولار شه وگرځه دریاب نه گوهر راوړه

مایوس مشه د عطاء دریاب ئې لوی دی

مهمه یادونه:

کله چه لومړی ځل پښتوقدوری دکمپیوټر په ذریعه ولیکل شوه دکتاب دچاپ په هکله می دکتاب ټول متن دکمپیوټر پر فلاپی ډسکیت (Computer Floppy Diskette) باندی له ځان سره له امریکانه په پاکستان کښی کویتی بلوچستان ته یووړ، مخکی دکتاب دچاپ نه می یوځل بیاتول متن ولوست چه دلوست په لړکښی څه ناڅه نیمگړتیاوی دپښتوپه املاء کښی ولیدل شوی، څرنکه چه زما د رصختی ورځی لږ وې نودچتکی اصلاح په هکله می داعتما د ور یوه افغان ورورته وظیفه وسپارل نوموړی په څلور ورځوکښی املائی اصلاح وکړل، له بده مرغه دنه وخت په لروسره می ونکړای شوای چه یوځل ئې بیاملاحظه کړم، زما آشنا حمداله (صحاف) ته می وویل زما وخت نور پاته ندی زه بیرته امریکاته روان یم ته دکتاب دچاپولودنده سرته ورسوه خو کله چه کتاب چاپ شی څو جلده امریکاته راواستوه حمداله خان همداسی وکړل کله چه ماکتاب ولید دکتاب چاپ او صحافت ډیر دقدراوستاینی وړ وو زه له حمداله (صحاف) نه خوش شوم او دده دپاره دخدای (ج) له لوی دربارنه رضائت اوبښنه غواړم آمین یارب العلمین .

کتابونه چه امریکاته راورسیدل دکتا په لوست می پیل وکړ ومی موندل چه داعتما وړ افغان ورور د املای اصلاح په لړ کبسی ډیری نوری سهوی کړیوی لکه تکراردجملو، دلغاتوترمابین ډیره فاصله اوداسی نور، زه دغه افغان ته دخدای (ج) له لوی دربارنه دهدايت غوښتنه کوم.

دکتا داصلاح، دکتا سره دعلامندانودعلاقې، وخوړی پښتو اوگرانوپښتنوته خدمت او محمدی (ص) امت ته خدمت په اړوند دقادرمطلق (ج) په مرسته اوتوفیق دکتا په دوهم چاپ می پیل وکړ، خوسوال می دادی چه ته؛ هو داغه ته ددغه کتا لوستو نکې یازده کونکې به په پاک زړه اوپاک وجدان څه مرسته وکړې؟ خواست درته کوم چه دکتا له لوست نه وروسته دامیدپه ډک زړه او د اوبښکوپه ډکوسترگو دپروودگارعالم (ج) په لوی دربارکبسی دحضرت سرورکائنات فخر الموجدات محمدرسول الله (ص) دمرحومه امت په حق کبسی دزړه له کومی دیووالی اوبښنی دعا وکړې ایجاب اوقبول ئې حتمی دی.

یوځل بیایادونه کوم که موکومه سهوه یاغلطی په کتا کبسی لیدلی وی خپله اسلامی دنده پرځای کړې دمحبت نه په ډکه خوله داصلاح په هکله ښوونه راته وکړې

فسهل یااللهی کل صعب بحرمت سیدالابرارسهل

جان محمد(کاکړ) Jaan Mohammad

۲۷۱۲ گورنیاک ډایو Gorniak Dr. 2712

پارلین، نیوجرسی ۰۵۵۸۹. آمریکا Parlin, NJ 08859 USA

ومن الله توفیق

بسم الله الرحمن الرحيم

ټوله ثنا و صفت ثابت دی خدای (ج) ته چه دده پاک ذات ته سیال په دنیا و آخرت کښی نشته اورب د ټولو مخلوقاتو دی، ثواب د آخرت چه جنتونه او نعمتونه دی خاص د پرهیزگارانو د پاره دی، او درود او سلامتیا (رحمت خدای) دی وی پر را استول شوی خدای (ج) چه محمد (ص) دی، دغه رنگه دی درود او سلامتیا وی پر اهل بیت (د کور پر غړو) د دغه محمد (ص)، داغه رنگه دی درود او سلامتیا وی پر هغه کسانو چه د محمد (ص) سره ئی صحبت کړیوی او درود او سلامتیا دی وی پر ټولو ذکر شوو باندي .

قدوری معتبر کتاب شیخ احمد (رح) د حسین پلار د محمود زوی د جعفر لمسی د عراق د مملکت د بغداد په ښار کښی د قدوری د کلی اوسیدونکی چه پر هیز گاره، خدای پرسته او لوی عالم وو د خپل کلی په نوم (قدوری) سره مشهور وو تصنیف کړیدی.

پاکی بیان

دطهارت (اودس) دواجب کیدلودلیل قول دالله (ج) دی چه دقرآن شریف د المائدة دسورت په شپږم آیت کښی فرمایي :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾
یعنی ای هغو کسانوچه ایمان موراوړیدی کله چه تاسی هڅه وکړی ولمانځه ته نوووینځی مخونه خپل اولاسونه خپل دڅنگولو سره اومسح وکړی پرخپلوسروبانندی اوهمدارنگه ووینځی پښی خپلی د بچولکو (پرکیو) سره.

دیادونی ورده چه دمخ دوینځلواندازه دتندی دلوری برخی څه تر زنی لاندی پوری اوږدوالی اودیوه غوړ دنرمی څه دبل غوړ تر نرمی پوری ئې پسوردی.

اودس (طهارت) فرض دی ولی مصنف (رح) واجب ذکر کړیدی، که څه هم د فرض منکر کافر اودواجب منکر نه کافر کیږی خودعمل په میدان کښی دواړه یودی، که څوک عمل د فرض یادواجب ونه کړی نوددوړخ سزابه وینی .
په اوداسه کښی ددرو (۳) اندامونوپریمنځل اودسرمسح کول فرض دی، که څه هم داودس فرضونه څلوردی ولی مصنف (رح) دواړه لاسونه پریوه اندام اودوی پښی پریوه اندام شمیرلی دی.

پریمنځل دڅنگلواوبجلکو (پرکیو) زموږدمذهب ددرو (۳) علماوو په نیز داوداسه په فرضوکښی داخل دی یعنی که ونه وینځل شی نو اودس نه صحیح کیږی، علماء کرام زموږ دمذهب امام اعظم ابوحنیفه (رح) چه اصل نوم ئې نعمان دی، دوهم دامام صاحب شاگردقاضی القضاة اولوی مجتهد ابویوسف (رح)، دریم دامام اعظم ابوحنیفه (رح) بل شاگردچه په مذهب کښی ئې ډیرلوی کتابونه تصنیف کړیدی لکه مبسوط، جامع صغیر، جامع کبیر، زیادات، هارونیات اوداسی نور، محمد (رح) دشیبانی (رح) زوی دی. امام زفر (رح) په پورته موضوع کښی زموږ ددرو (۳) علماوو دحکم مخالف دی، دده په نیز په اوداسه کښی دڅنگلو او بجلکو پریمنځل فرض نه دی. دسرپه مسح کولوکښی اندازه دنزلی فرض ده چه دغه نزله څلورمه دسرکیږی لکه څنگه چه روایت دی له المغیره بن شعبه (رض) نه چه په تحقیق سره نبی (ص) دیوقوم د حاجت رفع کولوځای ته راغی اوهلته ئې خپل حاجت رفع کړ (بولي ئې وکړی) بیائې اودس تازه کړ اومسح ئې پرمبارکه نزله او پرهنوموزوبانندی وکړه چه په پښوئې وی.

د اودس سنتونه

وینمخل ددواړولاسودی مخکی له هغه نه چه په کوم لوبنی کبنی لاسونه غوټه کړی لکه څنگه چه نبی (ص) فرمایلی دی هرڅوک چه ستاسونه له خوب نه راوینب شی ترڅوچه دری (۳) ځلی ئې خپل لاسونه وینمخلی نه وی لاس دی په لوبنی کبنی نه غوټه کوی ځکه چه دغه انسان خبرنه دی چه دخوب په حال کبنی ئې لاس دبدن دکومی حصی سره پروت وو.

بل سنت په شروع کبنی داوداسه د بسم الله الرحمن الرحيم ویل دی، بل سنت دمساوک استعمالول دی، بل سنت په خوله اوپه پوزه اوبه لغړول دی، بل سنت دغوړومسح کول دی، بل سنت دپیری خلا لول دی، بل سنت خللول د لاسونواودپنبودگوتو دی، بل سنت دری (۳) ځله وینمخل داندامودی.

یادونه : سنت هغه عمل دی چه رسول (ص) همیشه توب پرکړی وی مگریویادوه ځلی ئې پری ایبنی هم وی، دست کول ثواب دی اوپرنه کولو ئې جزاشته.

داودس مستحبات

داودس په شروع کبنی نیت کول مستحب دی، بل مستحب دټول سرمسح کول دی، بل مستحب په ترتیب سره اودس کول دی پس شروع دی کوی په هغه اندام چه خدای پاک ئې په ذکرشروع کړیده او په نبی طرف، یعنی اول دمخ وینمخل بیادبنی لاس وینمخل بیا دکین لاس وینمخل بیادسرمسح کول بیا راسته پنبه وینمخل اوبیا چپه پنبه وینمخل مستحب دی.

داودس ماتونکو بیان

هرهغه شی چه د انسان د هری یوی لاری څه ددوو لارو راووزی (د مخ یادشالار) لکه باد (گوز یا پسکی)، بولی، غول وینه، منی، ودی چنجی، همدارنگه که دبدن دهرځای نه وینه زوی یاژری اوبه راووزی اودراوتلی ځای نه تجاوزوکړی اوداسی حصی ته ورسپری چه پرهغه باندی حکم دپاکیدو وی اودس ئې مات شو بل لمانځه ته به اودس نوی کوی، په بل عبارت که دغه وینه یازوی یاژری اوبه دبدن له هرځای نه راووزی اوله راوتلی ځای نه بلی خواته تیری ونکړی نو اودس نه ماتپری، په ډکه خوله قی وهل هم اودس ماتوی، په خوب سره هم اودس ماتپری یعنی که چاپریوه شی څنگ اچولی وو یائې شا ویوشی ته تکیه کړیوه اوویده وو که د څنگ یادشاتکیه ورنه لیری شی اودغه شخص غوزارشی نو اودس ئې مات دی بل لمانځه ته به اودس نوی کوی، که ویده نه وو محضی ئې

سترگی پتی کړیوی چورت ئې وهی نو اودس ئې مات ندی، که دغه شخص په پتوسترگو یارونوسترگوله خوب سره عادت درلودی اوویده شوی وو نوبیائی هم اودس مات دی بل لمانځه ته به اودس نوی کوی همدارنگه غلبه پر عقل په سبب دبیهونبی اولیونتوب اودس ماتوی یعنی که څوک دنیسی یا کومی ضربی په وجه داسی بیهونبه شی چه دنراوښځی توپیرنشی کولای یالیونی وی دنراوښځی توپیرنشی کولای نوی اودسه دی داغه رنگه په هرهنه لمانځه کنبی چه رکوع اوسجده ولری قهقه خندا(په لورآواخذندا) کول اودس په ماتپری.

د غسل بیان

غسل پردری قسمه دی فرض غسل، واجب غسل او سنت غسل. فرض غسل هم درې (۳) ډوله دی دجنابت غسل، دحیض غسل اودنفاس غسل، په غسل کښی دخولی، پوزی اوټول بدن ویمنخل فرض دی.

یادونه : په غسل کښی ډیراحتاط پکاردی د بدن هر هغه ځای چه بی تکلیفه اوبه وررسیږی وینخل ئې فرض دی لکه دغورېو شپیلی دنوغار، دورځواوبریتوپوست، دږری مابین، دښځی دبانندی فرج . لازم ندی چه ښځه گوته په فرج دننه کړی، همدارنگه که دښځی سراودلی نه وو نو د ټولو وینبتانو پریمنخل ئې فرض دی که ئې کوڅی اودلی وی نودکوڅیودبیخ لندول کفایت کوی ځکه دغسل دپاره دکوڅیوسپنل حرج اوتکلیف دی، کومی ښځی چه دسرټول وینبتان په کنډورولړلی وی اودغسل په وخت کښی محضی اوبه پرتویوی اوبه دوینبتانووبیخ ته نه رسیږی غسل ئې صحت نه مومی نوبیا دغسل دصحت دپاره دکوڅیوسپنل فرض دی، دغسل په وخت کښی که دچاغوروالی په غوروی یائې گوتمی په گوته وی ښورول ئې ضروردی څودغوروالیوسوری اودگوتمی لاندی پوست ته اوبه ورسیږی اوغسل صحت ومومی.

دغسل سنتونه : ددواړولاسونوونینخل تربندوپوری، استنجاوهل که څه هم نجاست موجودنه وی، که نجاست موجودوی هغه به له بدن څه لیری کوی، بیادی داسی اودس تازه کړی لکه دلمانځه دپاره چه ئې تازه کوی مگرپښی دی نه وینځی، بیادی دری ځله پرسراوټول بدن بانندی اوبه توی کړی دغسل له ځای نه دگوبښه شی اوخپلی پښی دی ووینځی، که په غسل کښی دښځی د وینبتانووبیخ ته اوبه رسیدلی نوخپلی کوڅی دی نه سپنی .

فرض غسل : له آلت څخه دنریاله فرج څخه دښځی په اثر د شهوت په غورځنگ سره دمنی راوتل که په خوب کښی وی که په وینښه که په بی هونښی سره وی که دهونښ په حال کښی وی که دجماع په ذریعه وی اوکه دغیرجماع، که دتصوریاجرت په ذریعه وی یاپه کوم بله ذریعه وی فرض دی چه غسل به کوی، په بل عبارت سره که یوڅوک درند شی پورته کړی اومنی ورنه راووزی نوغسل پری نشته ځکه چه اثردشهوت نشته، همدارنگه که دنراو ښځی دسنتی ځایونه سره یوځای شی اودنردآلت سرترسنت شوی ځای پوری دښځی په آلت کښی پټ شی یادنارینه دخاص اندام سردژوندی بنی آدم که نروی که ښځه دلویو بولوپه ځای کښی ننوزی که منی ورڅه راووزی اوکه راونوزی، که دوی دواړه بالغ وی نوپردواړوغسل فرض دی که یوبالغ وی نوپربالغ بانندی غسل فرض اوپرنابالغه غسل فرض نه دی، دغه رنگه دحیض اونفاس ترختمیدلو وروسته هم غسل فرض دی چه دحیض کمه موده دری ورځی اوشپی اوزیاته موده ئې لس ورځی اوشپی ده، که دښځی نه دوینو تویدل تردرو ورځواوشپوکم وه یاترلسو ورځواوشپو زیاد وه نوداحیض نه دی بلکه استحاضه (مریضی) ده، دحیض په ورځواوشپو کښی ښځی ته حکم دی چه لمونځ به نه کوی، روژه به نه نیسی، قرآئت دقرآن کریم به نه کوی اودمیره سره به جماع نکوی مگرمستحاضه (مریضی) ښځی ته ددی هرڅه اجازت شته خواودس به تازه کوی.

واجب غسل : کوم کافرچه مسلمان شی اودکفرپه وخت کښی داسی حالت ورباندی راغلی وی لکه پرمسلمان چه غسل فرض کیږی هغه لمبیدلی نه وی یالمبیدلی وی خو په شرعی طریقہ نه وی لمبیدلی نوغسل ورباندی فرض دی .

هغه غسلونه چه رسول الله (ص) سنت گڼلی دی

دجمعی دورځی غسل دجمعی دلمانځه دپاره، ددوو(۲) اختر د لمونځونودپاره، دعرفات دورځی غسل چه څوک په عربستان کښی دعرفات پرځمکه وی اودحج اودعمری داحرام دپاره.

دمذی او ودی پراوتلوغسل نشته بلکه ددواړوپه راوتلوسره اودس ماتیري، مذی هغه سرښناکه سپینی اونرمی اوبه دی چه دنراوښځی دساعت تیری په وخت کښی دذکرڅخه دنراوله فرج څه دښځی راوژی شهوت نه په مرکپری اوغسل نه دی پرواجب . ودی هغه خټه اوبه دی چه دنریاښځی نه تربولو وروسته بيله شهوت نه راوژی.

په کومواوبواودس غسل اودجامووينځل روادی

دآسمان په اوبو(دباران په اوبو) دشیلی په اوبو، دچینی په اوبو د څاهانوپه اوبو، دسند په اوبو، دویالی په اوبو .

طهارت (پاکي) په هغه اوبوسره نده رواچه په نښتځلو سره له ونی یامیوی څه راووزی لکه د انگورو یا انارواو داسی نورومیوڅه چه را ووزی، پرکومواوبوچه بل جنس غلبه وکړی (بل جنس ډیرپه گډ شی) لکه خاوری، ریگ، شربت، شیدی، دباغلی اوبه، دزردکو اوبه، ښوروا، دگلابواوبه چه اصل اوبه له خپل طبیعت نه واوړی پاکي په روانه ده .

پاکي اوطهارت روادی په هغه اوبوچه یوپاک شی په گډ شی او یو صفت له صفتوڅه داوبووربدل کړی لکه دسیل اوبه، د گردماجو اوبه او هغه اوبه چه زمی، زعفران اوصابون په گډ شویوی .

که په ولاړواوبوکښی نجاست ولویږی اوبه که لږوی اوکه ډیری وی اودس یاغسل په کول روانه دی ځکه چه نبی علیه السلام امر کړیدی چه ولاړی اوبه دی له نجاست نه وساتلی شی اوفرمایلی دی چه څوک دی په ولاړواوبوکښی بولی نه کوی، د جنابت غسل دی نه پکښی کوی، همدارنگه رسول الله (ص) فرمایلی دی هرڅوک چه له خوب نه وینښ شی ترڅوچه خپل لاس ئې دری ځلی وینځلی نه وی د اوبوپه لوبښی کښی دی نه غوټه کوی ځکه چه دغه شخص خبرنه دی چه زمالاس له بدن نه چیرته ویده وو. که په روانواوبو کښی مرداری (نجاست) ولویږی په هغه سره اودس تازه کول غسل کول اونوره پاکي په روانه ترڅوچه اثردمرداری په دغه اوبوکښی معلوم نشی، خو په روانواوبوکښی تاثیر د مرداری نه پاتیري.

د حوض او څاه د اوبو بيان

یودومره لوی حوض چه په یوه څنډه کښی ئې مرداری ولویږی اودمقابلی څنډی اوبه پلاس سره وښورول شی که مرداری ونه ښوریدل نودمرداری په مقابله څنډه کښی اودس اوپاکی روانه ځکه چه معلومه شوه چه دمرداری تاثیرومقابلی څنډی ته نه دی رسیدلی، داغه رنگه مرگ دهرغه خزنده یالوتونکی چه وینه نه لری اوبه اوبوکښی ژوندکوی اوبه نه په مرداریږی لکه غوماشه، مچ، مچی، لږم، چونگښه اوداسی نور، اوهم مرگ دهغه خزند گانوچه په اوبوکښی ژوندکوی اوبه نه په فاسدیږی لکه ماهی، مار، چونگښه، چونگانس اوداسی نور.

استعمال شوی اوبه : هغه اوبه چه یوځل استعمال شویوی دوهم ځل دبی اودسی دلیری کولو د پاره ئې استعمال روانه دی مستعمل شوی اوبه هغه دی چه یوځل اودس په تازه شویوی یاغسل په شویوی که څه هم دغه اودس یاغسل ټوابی وی .

د حیوان د پوستکی بیان

هرهغه پوست که دحلال حیوان وی لکه پسه، غوی، اوبن اوکه د مردارحیوان وی لکه گیدره، شغال، لیوه اوداسی نور، چه پوخ شی نوحلال شی اولمونځ پرروادی، ځکه انسانان له دغو پوستکو نه پوستین، پوستینچه، بوتونه، کمربندونه اونورډیرشیان جوړوی که دغه حیوانات مړه شی نو ویستان، هډوکی، ښکرونه، نوکان اوپلې ئې چه غورڼه وی پاک دی مگردانسان اوخنزیرپرپوست لمونځ روانه دی اودخنزیر(سرکوزی) هیڅ شی حلال ندی نواستفاده هم نه ورځه کیږی .

د څاه داوبوتفصیل

که په څاه کښی مرداری ولویږی نوضروردی چه ټوله اوبه له څانه راوکښل شی اوڅاه وچ شی چه حلال شی، کله چه نوری اوبه له چینونه وڅاته راشی نومعمومه خبره ده چه پاکي اوحلالی دی. که په څاه کښی مورک یاچوڅکه یاوروکی سورسری چوڅکه یا توردلی (کوچنی تورمرغه) یا کربوری مړشی وروسته دمړه شی له راایستلونه به له شلو(۲۰) نه تردیرش (۳۰) سلوغوپوری اوبه له دغه څاه نه راکاری، تفاوت په تعدادکښی دسلوغوپه ظرفیت د سلوغوتعلق لری یعنی که سلوغه لویه وی نوحکم دشلو(۲۰) سلوغودی که سلوغه وړه وی نوحکم ددیرش(۳۰) سلوغودی. همدارنگه تفاوت په تعدادکښی دسلوغوحکم دواجب اومستحب هم قبلوی یعنی شل(۲۰) سلوغی اوبه راکښل واجب اونوری لس (۱۰) سلوغی اوبه راکښل ئې مستحب دی.

که هریوله پورته ذکرشوی حیواناتویا الوتونکونه له څاه نه ژوندی راوايستل شی نوڅاه مردارنه دی بلکه حلال دی داوبورا ایستلوته ضرورت هم نشته، لیکن که مورک زخمی وونوپه وینوئې ټول څاه مردارپرې، دغه رنگه که مورک دپیشوله ویری نه په ځفاسته وو اوڅاته ولویدی نوواضح خبره ده چه مورک بولی کوی نویاداڅاه اوبه ټوله مرداری شوی.

که په څاه کبني کوتره مړه شوه یاچرگه مړه شوه یاپیشومړه شوه له څلویښت (۴۰) نه ترشپيته (۶۰) سلوغوپوری دی اوبه راوايستل شی، که په څاه کبني سپی یاخنزیر ولویدی وروسته له هغه نه چه له څاه نه مړیاژوندی راوايستل شوټوله اوبه دی له څاه نه را وايستل شی، که انسان په اوداسه وو په څاه کبني ولویدی او له څاه نه ژوندی راوايستل شونودڅاه اوبه پاکي دی مگرکه بی اودسه وو نو څلو یښت سلوغی اوبه دی له څاه نه راوايستل شی، که دغه انسان جنب وونویادی ټوله اوبه له څاه نه را و ایستل شی او څاه دی وچ شی، نورحیوانات لکه پسه، هوسی، شغال، گیدرې اوداسی نورکه وڅاه ته ولویدل اوله څاه نه ژوندی راوايستل شوه نوحکونه ئې په لاندی ډول دی:

۱. که ددغه حیوان پسخورده پاکه وه لکه دانسان نوڅاه پاک دی ۲. که ددغه حیوان پسخورده مرداره وه لکه دشغال، گیدرې او داسی نورنودڅاه اوبه مرداری دی ټوله اوبه دی راوايستل شی، که پسخور ده دحیوان مکروه وه لکه دپیشونودڅاه اوبه هم مکروه دی مستحب ده چه لس سلوغی اوبه دی له څاه نه راوايستل شی، که پسخورده دحیوان مشکوکه وه لکه دخره نودڅاه اوبه هم په شک کبني دی ټوله اوبه دی راوايستل شی اوڅاه دی وچ شی .

له څاه نه داوبورا ایستل دمیانه سلوغی په شمارسره اعتبارلری یعنی سلوغه به نه غټه وی اونه به وره وی، که دچټکوالی په خاطرغټه سلوغه استعمال شی نولومړی دی په میانه سلواغه سره اندازه شی چه څومره میانه سلوغی په یوه غټه سلوغه کبني ځایپرې، دمثال په توگه که د دوو (۲) میانه سلوغو اوبه په یوه غټه سلوغه کبني ځای شی نودشل (۲۰) سلوغوپه عوض کبني دی په غټه سلوغه سره لس (۱۰) سلوغې اوبه راوايستل شی.

که په څاه کبني مړحیوان پیدا شو، حیوان دی له څاه نه راوايستل شی اوودی کتل شی که دغه حیوان پرسیدلی وویاشوریدلی وو نو ټوله اوبه دی له څاه نه راوايستل شی، دلته دلوی او وارپه حیوان توپیر نشته خوڅاه دی وچ شی، اوکه وڅاه ته ډیری چینی (چشمی) ورخلاصی وی امکان دوچیدوئې نه در لودی اودڅاه وچیدل هم واجب وه نوهغه اندازه اوبه دی راوايستل شی چه دمرداریدوپه وخت کبني په څاه کبني موجوده وی چه تعین اواندازه ئې پر دری (۳) ډوله کیدلای شی اول دڅاه اوبه دی په یوه لکره سره اندازه کړی (ژوروالی داوبودی معلوم کړی) اودڅاه پسوراواوردوالی دی هم معلوم کړی بیادی په دغه اندازه سره بل ځای نژدی غار کړی له لومړی څاه نه دی اوبه راباسی پدغه غارشوی ځای کبني دی اچوی کله چه دغه غارشوی ځای ډک شونوڅاه پاک شو .

دوهم په یوه لکره سره دی دڅاه اوبه اندازه کړی (ژوروالی داوبودی معلوم کړی) بیادی چابک لس (۱۰) سلوغی اوبه له څاه نه راوکاږی په همغه لکره دی دڅاه اوبه اندازه کړی چه معلومه شی چه په لس (۱۰) سلوغوسره دلکړی په

اندازه خومره کموالی کپری، لکړه دی دهرلسو(۱۰) سلوغوپه اندازه نښانی کړی کله چه دآخری نښانی لس سلوغی اوبه راوايستل شوی نوڅاه پاک شو، په بل عبارت سره وروسته دڅاه داوبوله اندازه کولونه په راايستلو سره داوول لس (۱۰) سلوغودلکړی په اندازه نیم گز تفاوت دی نو د لکړی له اولی نښانی نه بیادلکړی ترڅوکی پوری پهرنیم گز یوه نښانه اوټولی شل (۲۰) نښانی وی نوتعداددسلوغودوه سوه ته رسپری یعنی چه دوه سوه (۲۰۰) سلوغی اوبه را و ايستل شی د څاه زړی اوبه ټولی ختم شوی او څاه حلال شو. دریم موجودوالی دداسی دووکسانودی چه دنوی اوزرواوبوبښه توپیرکولای شی اوبه دی په دوامداره توگه له څاه نه راايستل کپری هرکله چه دغو دووکسانو وویل چه زړی اوبه خلاصی شوی نوڅاه حلال شو .

له محمدنه چه دحسن(رح) زوی دی روایت دی چه له څانه دی له دوه (۲۰۰) سلوغونه تردری (۳۰۰) سلوغوپوری اوبه راوايستل شی نوڅاه حلال دی یعنی دوه سوه سلوغی واجب اونوری سل سلوغی مستحب دی، مگرعلماء (رح) وایی چه امام محمد(رح) فیصله پرغالبه څاهانودبغدادکړیده چه د بغداد په څاهانوکښی تردوه سوه سلوغی بالااوبه نه وی، پس په هغوڅاهانوکښی چه اوبه ئی تردری سوه سلوغی ډیری وی څوک دی دامام محمد(رح) پرقول فتوی نه ورکوی، ولی مقادیرپه عقل نه معلومپری، شک نشته چه دامام محمد(رح) قول وعواموته ډیره آسانی ده نولدی کبله په خزانه المفتین کښی ذکرشویدی چه فتوی پرقول دامام محمد (رح) ده، دغه رنگه بحررائق اوشرح الوقایه وایی چه په قول ددوو کسانوچه دنوی اوزرواوبوتوپیرکولای شی عمل وکړل شی، په هدایه کښی هم وایی چه دغه مذهب وفقه ته نژدی دی.

که په څاه کښی مړحیوان پیدا شو

که په څاه کښی مړمورک یا مړه چرکه یاداسی بل حیوان پیدا شو اوڅوک خبرنه ووچه کله دغه حیوان وڅاه ته لویدلی دی اودغه حیوان نه پر سیدلی وواونه شوپیدلی وو، هغه کسانوچه ددغه څاه په اوبو ئی اودس یاغسل کړیوی په پاکواوبودی خپل اودس یا غسل نوی کړی اودیوی ورځی اویوی شپی لمونځونه دی بیرته را وگرځوی اوهرهغه شی چه ددغه څاه اوبه ورسیدلی وی بیرته په حلالواوبو ومینځی اوڅاه دی پاک کړی، امام اعظم اوبوحنیفه (رح) وایی که حیوان پرسیدلی وویاشوپیدلی وونووروسته له اودس یاغسل نوی کیدونه دی د درو(۳) ورځواودرو(۳) شپولمونځونه را وگرځوی مگرامام ابویوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی که دغه حیوان پرسیدلی یا شوپیدلی وی یانه وی ترڅوچه ثابته شوی نه وی چه کله دغه حیوان څاه ته لویدلی وودلمونځونوراگرځول نشته

د انسان او حیوان پسخورده

پسخورده دانسان اوداس اودهرفهغه حیوان چه دغوښوخورل ئې روا وی پاکه ده، پسخورده دسپی او دخنزیراوخیرونکوچارپایانو لکه لیوه، زمري، شغال، پرانگ اوداسی نورومرداره ده، پسخورده د پیشو، دکوڅه گڼستی چرگی یاچرگ، دهغه خیرونکومرغانوچه غوښی ئې نه خوړل کیږی لکه تپوس، کارگه پکه بانښه اوداسی نوراودهغه حیوانانواوخزندگانوچه په کوروکښی ژوندکوی لکه مورک او مار مکروه ده، پسخورده دخره اودغاتری مشکوکه (په شک) ده، که څوک دلمانځه پروخت داودس کولودپاره اوبه پیدا نه کړی دخره یاغاتری په پسخورده اوبودی اودس وکړی بیادی تیمم ووهی او لمونځ دی وکړی، که اول تیمم ووهی بیاپه دغه پس خورده اوبواودس وکړی صحیح دی .

د تیمم بیان او احکام

تیمم د پاکۍ او طهارت لوی رکن دی چه په آیت او حدیث سره ثابت دی دقرآن کریم دسورت المائدة په شپږم آیت مبارك کښی الله (ج) فرمایي ﴿فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا طيبا﴾ یعنی که مو اوبه پیدانه کړی نو پرپاکه ځمکه تیمم وکړی، رسول الله (ص) فرمایي ﴿التيمم طهورا للمسلم ما لم يجد الماء﴾ یعنی تیمم مسلمان لره پاکي ده ترڅوچه اوبه ئې نه وي پيدا کړی، که يوڅوک مسافروو يادښار اوکلی نه دباندی وتلی وو داودس تازه کولودپاره ئې اوبه پيدانه کړی اومسافه په مابین کښی دده او دښار(مسافه په ما بین کښ دده اوداوبو) يو(۱) ميل ياتريوميل هم اضافه وه يائې اوبه وموندلی خودغه شخص ناروغه وو ویریدی چه استعمال د اوبوبه ناروغی ورزیاده کړی یاویریدی که دجنابت غسل په اوبو وکړی یخنی به ئې مرکړی یابه ئې ناروغی ورزیاده کړی نوپه پاکه خاوره دی تیمم وکړی، په تیمم کښی نیت فرض دی اوبه اوداسه کښی نیت مستحب دی، په خوله نیت کول داسی دی (نیت کوم له زړه داخلصه تیمم وهم په پاکه خاوره چه بی اودسی رانه لیری شی اولمونځ راته رواشی) که تیمم دقرآن دتلاوت دپاره وی نو داسی دی ووائی(نیت کوم له زړه داخلصه تیمم وهم په پاکه خاوره چه بی اودسی رانه لیری شی اولتلاوت دقرآنکریم راته رواشی)، تیمم دوه واری د دواړو لاسونوڅپړی اوگوتی پرپاکه خاوره وهل دی چه په اول ځل به په دواړولاسونومخ مسح کوی اوبه دوهم ځل به ښی لاس دکن لاس په څپره اوگوتو اوکین لاس دښی لاس په څپره اوگوتوسره مسح کوی خو د دواړولاسوڅنگلی په مسح کښی شامل دی، تیمم که دباودسی دلیری کولودپاره وی اوکه دجنابت دلیری کولودپاره وی فرق ئې نشته ددواړودپاره دغه تیمم دی، په نظردامام اعظم ابوحنیفه (رح) اوامام محمد(رح) تیمم په هرغه شی سره روادی چه دځمکی له جنس نه وی لکه خاوره، ریگ، ډبره، گچ، اهاک رانجه، زرنیخ او داسی نور، مگر امام ابی یوسف (رح) وایي چه تیمم بيله خاوری اوریگ نه په بل شی روانه دی، همدارنگه امام شافعی(رح) وایي چه یواځی او یواځی په خاوره روا دی ځکه چه الله (ج) فرمایلي دی ﴿صعيدا طيبا﴾ دطیب معنی پاکه اوامام شافعی(رح) وایي چه د صعيد معنی شنه کونکی دوشو نوپرښرنه اوترخه ځمکه تیمم روانه دی.

د تیمم ماتونکی : ټول هغه څه چه اودس په ماتیري تیمم هم په ماتیري، برسیره پرهنه که چاوبه ولیدلی اوپراستعمال داوبو ئې قدرت ومونده تیمم ئې مات (ضایع) شو.

هغه څوک چه دلمانځه په اول وخت کښی داودس اوبه نشی موند لای اوامیدکوی چه تراخروخت پوری به اوبه پیداکړم نومستحب ده چه لمونځ تراخروخت پوری وځنډوی، که ئې اوبه وموندلی نو اودس دی وکړی اولمونځ دی وکړی که ئې اوبه ونه موندلی نو تیمم دی وکړی، ترڅو چه اوبه ئې نه وی موندلی ټول لمونځونه دی په دغه تیمم وکړی که فرضی وی اوکه نفلی وی، مگر امام شافعی(رح) وایي چه هرفرضی لمونځ ته به علیحده تیمم کوی . تیمم روادی وجوړاوروغ ته که څه هم مقیم اوبه ښارکښی وی، که یوه جنازه دلمانځه دپاره حاضره شی اومتصرف دجنازی بل څوک وی که لمونځ کونکی ویریدی که دجنازی دلمونځ دپاره داودس په کولومشغول شی دجنازی لمونځ ورنه تیریري نودتیمم کول ورته روادی، همدارنگه که څوک داخرونوولمانځه ته حاضرشوباودسه وو او ویریدی که په

اودس کولومشغول شی ټول لمونځ ورته تیر پیری نوتیمم دی وکړی اوپه لمونځ کښی دی شریک شی، هر هغه لمونځ چه عوض نلری اوپرپاته کیدوئې ویره وی تیمم ورته روادی لکه د جنازی اواخترنولمونځ، هر هغه لمونځ چه عوض لری که څه هم قضاء کیږی تیمم ورته روانه دی، همدارنگه که څوک د جمعی لمانځه ته حاضرشواوویری دی که په اودس کولومشغول شی لمونځ ورته تیر پیری، تیمم دی نه کوی خپل اودس دی تازه کړی که ئې دجمعی په لمانځه کښی گډون کولی شوپه لمانځه کښی دی گډون وکړی که ئې گډون نشوای کولای نودماپښین څلوررکعته فرض دی وکړی، همدارنگه که دوخت تنگی وه او د اودس په مشغولادلمانځه وخت تیریدی نوتیمم دی نه کوی بلکه اودس دی وکړی اودلمانځه قضاء دی راوړی .

دامام ابوحنیفه (رح) اوامام محمد(رح) په نظر مسافرچه په بار کښی ئې اوبه هیری شویوی تیمم ئې وکړاولمونځ ئې په وکړ د لمانځه وخت لانه وو تیرشوی چه اوبه ورپید شوی نولمونځ دی نه راگر ځوی مگرامام ابی یوسف (رح) وایی چه لمونځ دی راوگرځوی پرتیمم کونکی غوښتنه داوبونشته ترڅو غالب گمان ئې نه وی چه اوبه وده ته نژدی دی بلکه تیمم دی وکړی اولمونځ دی وکړی که څه هم ورو سته له لمانځه نه په وخت کښی اوبه پیدا کړی دلما نځه راگرځیده ورباندی نشته، داحکم په صحرا کښی دی ولی چه غالبه په صحرا کښی اوبه نه وی مگر په آبادوځایوکښی طلب داوبو واجب دی، که ئې گمان غالب شوچه دلته اوبه شته یعنی په یوه علامه سره لکه شنی ونی نوتیمم ورته روانه دی، تر څوچه طلب د اوبوبه کوی.

پر موزو بانندی د مسح بیان

درسول الله (ص) په قول اوفعل (سنت) سره مسح پرموزوباندی روا ده، له هر هغه بی اودسی نه چه اودس کول پرواجب وی یعنی که پرچاغسل واجب وی نومسح پرموزو ورته روانه ده، له حضرت امام حسن بصری (رح) نه روایت دی چه ما اويا (۷۰) کسان اصحا بان (رض) لیدلی دی چه ټولو پرموزو مسح روابلله او عمل ئې په کوی، حضرت امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی ماهغه وخت جواز دمسح پرموزوباندی ورکړچه ماته دورځی درنپاشان حدیث ورسید همدارنگه امام اعظم صاحب (رح) وایی زه ویره دکفرپهغه چالرم چه پرموزوباندی له مسح نه وی منکروی، دموزواغوستل او مسح پرکول یواځی د اودس دتکمیل نه وروسته شرط نه دی بلکه داودس دتکمیل نه مخکی ئې هم اغوستلای شی اوورپسی دی نوراودس وکړی، داچه قدوری (رح) کامل طهارت لیکلی دی مقصد ئې جنابت دی یعنی که څوک جنوب وو لازم به اول اودس بیا غسل کوی، وروسته دموزواغوستل اومسح کول ورته روادی دمسح شروع له بی اودسی نه وروسته ده، دمسح مدت پرموزو د مقیم دپاره یوه شپه اویوه ورځ ده، که په دغه یوه شپه اویوه ورځ کښی ئې اودس مات شونوداودس نوی کولوسره بیادپښو وینځل نشته بلکه پرموزومسح کول شته، همدارنگه دمسح مدت ومسا فرته وروسته له بی اودسی نه دری ورځی اودری شپی دی، د مسح کولوترتیب دلاس

په لوندوگوتو او ورغوی سره دموزو پر ښکاره حصه له پښی له گوتونه ولورځواته تر پښی پوری دلاس کښول دی چه دگوتوخطونه پرموزه ولویږی خودلاس گوتی به سره موبستی نه وی بلکه خلاصی به وی نوپه دغه ترتیب به دښی پښی موزه په ښی لاس سره اودکینی پښی موزه په کین لاس سره مسح کوی، پرموزوباندی مسح کول لرتلره د لاس په مابینی دروگوتوسره فرض ده یعنی که دغه مسح په دووگوتووشی نو فرض ئې پرینوده اومسح صحیح نه شوه . هغه بوټ چه دپښی بجلکی پتوی دموزی حکم لری، یعنی غاړه لرونکی بوټ اوموزه یوشان دی، که دیوی پښی موزه ډیره خیری وی چه دپښی دری وږی گوتی یا د درو وروگوتوپه اندازه پښه ورڅه معلومیږی نو د دواړوپښوپرموزومسح نه صحیح کیږی، که لږ خیری وی بیا مسح پررواده . لکه څنگه چه مخ کښی هم ذکرشوه پرچاچه غسل واجب وی (جنوب وی) مسح پرموزو ورته روانده، په یوه حدیث شریف کښی چه روایت یی نسائی اوترمدی کړیدی ذکرشویدی چه صفوان دعسال (رض) زوی وایی رسول الله (ص) مور ته امر وکړ چه تاسی مسافریاست دری (۳) ورځی اوشپی خپلی موزی مه کارې بلکه مسح پرکوی، مگرکه څوک جنوب شی هغه به موزی کارې اول به اودس اویابه غسل کوی وروسته به موزی په پښوکوی او مسح به پرکوی .

دمسح ماتیدونکی : هر هغه عمل چه اودس په ماتیرې مسح هم په ماتیرې، برسیره پردغواعمالوکه دمسح مدت پوره شی یا موزه له پښی نه وایستل شی مسح ماتیرې، کله چه مدت دمسح پوره شو او شخص په اوداسه وونوموزی دی له پښووباسی پښی دی ووینځی نوراودس تازه کول نشته بیرته دی موزی واغوندی مسح دی ورباندی وکړی اولمونځ دی اداکړی، که څوک مقیم وو موزی ئې په پښو کړی اومسح ئې پروکړه دمسحمدت یوه ورځ اویوه شپه پوره شوی نه وه په سفر ولاړی نودغه مسح هم مسافرشول مدت ئې دری ورځی اودری شپی دی، امام شافعی (رح) وایی چه دغه مسح مسافر کیدلی نشی بلکه دمقیم مسح دی ختم کړی بیا دی دسفرمسح په سفرکښی وکړی .

که څوک مسافرواومسح ئې کړیوه یوه ورځ اویوه شپه یااضافه ترشپی اوورځی ورباندی تیره شوه مقیم شونومسح ئې هم مقیم شول اومدت ئې هم پوره شولازم ده چه موزی له پښونه وباسی که ورځ اوشپه نه وه ورباندی تیره شوی نوموزی دی نه وباسی مدت دمسح دی پوره کړی بیادی موزی وباسی

که چاموزی په پښوکړی اوبرسیره ئې جرموقی په پښوکړی مسح پرجرموقو رواده (جرموق هغه لوی بوټ دی چه دموزودساتلو د پاره برسیره پرموزواغوستل کیږی) . مسح پرجرابوهغه وخت رواده چه دجراپوشااوخواخرمن گنډلی وی یائې تلی له څرمنی وی، امام اعظم اویوحنیفه (رح) وایی هغه جرابی چه نه ئې تلی له څرمنی وی اونه ئې شااوخواخرمن گنډل شویوی مسح پرروانه ده مگر یاران (رح) وایی چه مسح پرجرابورواده چه جنسیت ئې داسی سخت وی چه پښه تر معلومه نه شی اوبه جذب نه کړی اوبیله کشک اوتناب نه پریندیوموبستی وی . مسح پرلنگوټه، پرخولی ، پر بقره (بوغره) اودستکلوباندی روانه ده، که دبدن کوم ځای زخمی یامات وی اوټرل شوی وی داوداسه په وقت کښی دهغه خلاصول یازخم ته داوبورسیدل تاوان ولری نومسح لازم اوپررواده، که زخم جوړنه وو او پښکۍ ورڅه ولویده بیرته دی پښکۍ پرکښیږ دی که ئې ټرل غوښتل بیرته دی وټږی بلی مسح ته ضرورت نشته هغه

مخکنی مسح کافی ده، مگر که زخم جوړشوی وو اودغه شخص په اوداسه وو مسح باطله شوه یواځی هغه ځای دی ومینځی نوی اودس تازه کول نشته.

د حیض بیان

که څه هم بیان دحیض دی دنفاس احکام ورسره مل دی، مصنف (رح) ځکه عنوان دحیض ورکړچه حیض ډیرواقع کیږی، ډیری میندی اوخوندی دپښتو او دری لیک او لوست نشی کولای دحیض نفاس اواستحاض له احکامونه بی برخی پاته دی، که څه هم بعضو په وړکتوب کښی سه پاره، قرآنکریم، پنج کتاب او شروط الصلوة لوستی دی چه په هغوی کښی ددغه احکاموبیان نشته اوس چه لوی ښځی شویدی له یوی خوامحرم ښوونکی نه لری او له بلی خوانښونکی دشرم اوحيایه سبب تفصیلی ښوونه نشی کولای اونه هم زده کونکې دشرم او حیا په سبب تفصیلی پوښتنه کولای شی، له نیکه مرغه نننۍ میندو او خوندود پښتو او دری سواد ترلاسه کړیدی کولای شی په ډیره آسانی سره دغه پښتو قدوري نه یواځی د ځان ښوونکی وگرځوی بلکه بی خبرو میندو او خوندوته دی هم ښوونه وکړی .

حیض هغه وینه ده چه دبالغی ښځی داوولاد دجوړیدوله ځای (رحیم) نه راوژی، دحیض کمه مده دری ورځی او دری شپي ده که دوینی راوتل تردرو (۳) ورځو او درو (۳) شپو لږ وه نو دا حیض نه دی بلکه استحاضه (مريضی) ده، ډیره مده د حیض لس (۱۰) ورځی اولس (۱۰) شپي ده، که له لسو (۱۰) ورځو او شپو وروسته هم وینه را وتل نو دا هم حیض نه دی بلکه استحاضه (مريضی) ده، ښځه چه دحیض په مدت کښی له رحیم نه سری، ژړی اوسپیږی اوبه راوتل ووینی هغه ټول حیض دی، کله چه خاص سپینی اوبه را ووتلی نو حیض خلاص شو، حیض له حایضی ښځی نه لمونځ ساقطوی یعنی ښځه به دحیض په مدت کښی لمونځ نه کوی کله چه له حیض نه پاکه شوه نو د لمونځونو قضاء هم ور باندی نشته همدارنگه ښځی ته دحیض په مدت کښی روژه نیول حرام دی خو کله چه له حیض نه پاکه شوه او د روژی میاشت هم تیره شوه نو بیا به د روژو قضاء راوړی، که د ښځی روژه وه حیض ورته راگی روژه ئې ماته شوه ترروژه مات پوری روژه ساتل حرام دی، کله چه له حیض نه پاکه شی ددغی ورځی دروژی قضاء به راوړی همدارنگه که دروژی په میاشت کښی ښځه په حیض کښی وه دورځی په مابین کښی له حیض نه پاکه شوه تر روژه مات پوری دی امساک وکړی او هم دی ددغی روژی قضاء راوړی، کومه ښځه چه په حیض کښی وی مسجد ته دی نه داخلیږی او د خدای پر کور (بیت الله) دی طواف نکوی، د میږه سره دی یو ځایوالی نه کوی حایضه ښځه او نفاسه ښځه یا کوم څوک چه جنب وی د قرآن کریم لوست دی نه کوی، هر هغه څوک چه بی اودسه وی قرآن شریف ته دی لاس نه وروړی (جنوب، حایضه، نفاسه) دری واړه بی اودسه دی قرآن شریف ته لاس وروړل ناروادی، مگر په یوه پاک ټکری یا کوم بل پاک شی سره ئې نیول روادی، که د حائضی ښځی د وینو بهیدل د لس (۱۰) ورځو او شپو نه مخکی ودریدل ترڅو چه غسل ئې نه وی کړی یا پوره دیوه لمانځه وخت نه وی تیرشوی دمیره سره وطی (یوځایتوب) کول ناروادی، ځکه چه دحیض وینه کله کله ودریږی او بیا بیرته جاری شی نو باید د وینی کامل دریدل

په غسل یا د لمانځه په یوه مکمل وخت تیریدلو سره وپیژندل شی، امام محمد (رح) فرمایلی دی چه ښځی ته د لمانځه دیوه وخت تیریدلو نه مخ کښی د تیمم په وهلو سره د میړه سره یوځای کیدل روادی مگر په دغه تیمم سره لمونځ ورته روانه دی له ښځی سره د حیض په وخت کښی دنارینه یوځای کیدل لویه (کبیره) گناه ده چه علاج ئې په توبه او خیرات سره کیږی، همدارنگه که دښځی د وینی بهیدل پرلسمه ورځ ودریدل نو له غسل نه مخکی د میړه سره یو ځایوالی ورته روادی ځکه چه حیض له لس ورځونه زیادنشته مگر غسل ته انتظار کول مستحب دی.

پاکي د دوو وینوچه په مابین کښی د دوو وینوراشی هغه لکه جاری وینه یعنی ټوله حیض گڼل کیږی چه په عربی (طهرمتخلل) ورته ویل کیږی، دطهرمتخلل په باب ډیرقولونه او اختلافات شته چه د فتاواوو په کتابوکښی ئې په تفصیل سره ذکرشویدی، په ټولو کښی دحضرت امام ابی یوسف (رح) قول آسانه دی چه فرمایلی که میانگړی پنځلس ورځی ووفاضل گڼل کیږی یعنی مخکنی او وروستنی وینه سره گډیږی، که ترپنځلس ورځو کم ووهغه فاضل نه دی، که تردررو ورځو کم ووهغه په اتفاق سره فاضل نه دی بلکه ټوله پرله پسی وینه گڼل کیږی، مگرامام اعظم ابوحنیفه (رح) واییکه طهر(پاکي) دری ورځی یااضافه تردرورووځوی هغه فاضل دی، ولی امام ابی یوسف (رح) ئې فاضل نه گڼی که څه هم لس ورځی وی، په کتابوکښی ذکرشویدی چه امام اعظم (رح) وقول ته دامام ابی یوسف (رح) رجوع کړیده اوډیرفقها(رح) هم دامام ابی یوسف (رح) قول تائیدوی . کم مدت دپاکي پنځلس ورځی دی ډیرمدت ئې پای نه لری ځکه چه دښځوطبیعتونه مختلف دی بعضی ښځی له عیال زیږولونه وروسته په میاشتومیاشتو پاکي وی، ترڅوچه وینه ښکاره کیږی ښځه به هم لمونځ کوی اوهم به روژه نیسی که څه هم کال یادوه کاله یا بالاتیرشی، کله چه د ښځی دبولوله ځای نه وینه په بهیدلو شروع وکړی که دغه دوینو بهیدل له درو(۳) ورځواوشپونه کمه وه یاله لسو(۱۰) ورځواوشپو نه زیاده وه استحاض (مریضی) بلل کیږی پس داستحاض دوینو حکم دپوزی دوینوحکم دی یعنی نه دلمونځ پریښودل شته نه د روژی خوړل شته اونه له خاوندسره دیوځایوالی پرهیزشته ولیکن هرلمانځه ته به اودس نوی کوی، که امیدواری ښځی دری ورځی یالس ورځی له بولوله ځای نه دوینوبهیدل ولیدل نومریضی یا استحاضه بلل کیږی، همدارنگه که کومی ښځی شپروورځنی د حیض عادت درلودی اوپه یوه میاشت کښی دوینوبهیدل ترشپږ ورځوبالاشونوترلسوورځوپوری دی نه لمونځ کوی اونه دی روژه نیسی، که پرلسمه ورځ دوینی بهیدل قطع شوه نوټولی لس ورځی دحیض دی که دوینی بهیدل ترلس ورځوبالاشوه د اوو(۷) ورځونه وروسته ټول استحاضت دی، دانځه به له اوو(۷) ورځونه وروسته دلمونځونواوروزو قضاء راوړی، همدارنگه که دښځی نفاس ترڅلویښت (۴۰) ورځوتیرشی هغه مرض دی، که ځوانی نجلکی ته دحیض سره سم دوینی دبهیدلوناروغی ورپیښه شوه نو دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په مذهب اودامام محمد (رح) په مذهب اولی لس (۱۰) ورځی ئې دحیض اوپاتی شل (۲۰) ورځی ئې د استحاضت (مریضی) دی، که دغه نجلکی لنگه شی نفاس ئې څلویښت ورځی اوشپی دی متباقی ورځی اوشپی ئې مریضی (استحاضت) دی، مگرامام ابی یوسف (رح) وایی چه حیض ددغی نجلکی دلمونځ اودروژی په حق کښی دری ورځی اوشپی دی چه کمه مده دحیض ده اودطلاق دعدی په حق کښی دحیض مدت لس ورځی اوشپی دی، مستحاضه ښځه یا هغه څوک چه بولی ئې همیشه بی اختیاره څڅیږی یائې له پوزی نه همیشه

وینی خاخی یائی همیشه بی اختیاره گیده بهیبری یائی همیشه بی اختیاره بادجاری وی یا کوم زخم وی چه وینه ئی نه دریبری د هروخت لمانخه ته دی اودس نوی کوی اوپه دغه اودس دی دهغه وخت ټول لمونخونه چه خوبس ئی وی که فرض وی که سنت وی که نفل وی اداکری، ددغومعذورکسانوجامی که دلمانخه په وخت کنبی مرداری شی باک ئی نشته مگردبل اودس نوی کولوپه وخت کنبی به هغه مرداری جامی وینخی، امام شافعی(رح) وایی چه دهر لمانخه دپاره به جدااودس نوی کوی یعنی دوه فرض لمونخونه په یوه اودس نشی اداکولای، کله چه دلمانخه وخت تیرشونودوی اودسونه هم باطل شوه، دبل وخت د لمانخه دپاره به اودسونه نوی کوی.

د نفاس بیان

نفاس هغه وینه ده چه وروسته دکوچنی له زیریدلونه دښخی له رحیم نه رابهیږی، کومی وینی چه له امیدواری ښخی نه راوړی او هغه وینی چه دکوچنی دزیریدلوپه وخت مخکی دکوچنی ترراو تلوله ښخی له رحیم نه راوړی استحاض (مریضی) ده، هم به لمونځ کوی اوهم به روژه نیسی، که له ښخی نه دلمانځه پروخت مخکی دکوچنی ترراوتلووینه جاری شوه دغه لمونځ به کوی که ئې اودس کولای شو اودس دی وکړی کنه تیمم دی وکړی لمونځ دی په ولاړه یاپه ناسته یاپه پروتی یاپه اشاره سره اداکړی که دلمانځه وخت ورنه تیرشوددغه لمونځ قضاء به راوړی، کم مدت دنفاس حد (اندازه) نلری ولی ډیر مدت ئې څلویښت ورځی دی که له څلو یښت ورځونه زیادشی نواستحاضه ده، بعضی ښخی که څه هم له نفاس نه پاکی شی بیا هم دوی د نفاس څلویښت ورځی پوره کوی نه دالله (ج) لمونځ کوی اونه ئې روژی نیسی چه دبی علمی اوبی خبری نتیجه ده، څرنگه چه دنفاس کم مدت معلوم نه دی نو هر کله چه دوینی جریان وړک شو ښځه به غسل کوی اودخپل پروردگار عالم عبادت به په ښه شوق اوزوق سره کوی. که دښخی دلنگون نه وروسته دوینی بهیدل ترڅلویښت ورځوبالاشوه اویخواهم دانښځه لنگه شویوه دنفاس عادت ئې شل یاپنځه ویشت یا دیرش ورځی وو نواوس به هم دپخوادعادت سره دنفاس ورځی حسابوی، غسل به کوی له عادت وروسته چه هرڅوورځی تیری شوویو دهغوورځو دلمونځونو او روژو قضاء به راوړی متباقی ورځی استحاض دی، که ددغی ښخی عادت دنفاس نه وو نونفاس ئې څلویښت ورځی دی، حضرت امام ابوحنیفه (رح) او امام ابی یوسف (رح) وایی که ښخی دوه بچیان وزیږول نفاس ئې له لومړی بچی دراوتلووروسته شروع کیږی، امام محمد (رح) او امام زفر (رح) وایی چه ددغی ښخی نفاس له دوهم بچی له را وتلووروسته شروع کیږی، څلورواړه امامان موافق دی چه ددغی ښخی نفاس دعدت دتیریدوپه باب ددوهم بچی دراوتلو وروسته شروع کیږی

له نجاست نه د پاکی بیان

نجاست دوه قسمه دی یونجاست حکمی دی بل نجاست حقیقی دی، حکمی نجاست لکه بی اودسی یا جنابت چه تر حقیقی نجاست قوی او دیردلمانخه مانع دی ځکه مصنف (رح) اول د حکمی نجاست بیان وکړ، اوس د حقیقی نجاست لکه بولی شراب، گنگی او داسی نورویان کوی. حقیقی نجاست پر دوه قسمه دی اول مرئی نجاست چه وچ شی په سترگولیدل کپری لکه گنگی، خوشایي اوداسی نور دوهم غیر مرئی هغه نجاست دی چه وچ شی په سترگونه لیدل کپری که څه هم رنگ ئې معلو میږی لکه شراب بولی، منی اوداسی نور. پر لمونځ کونکی واجب دی چه نجاست له خپل بدن اوله خپلوجامو اوله هغه ځای نه چه لمونځ پرکوی لیری کړی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) او امام ابی یوسف (رح) وایی چه د نجاست لیری کول په اوبو او په هر هغه بهیدونکی مائع سره چه امکان دلیری کولو د نجاست ولری روا دی لکه سرکه، د گلگلاب اوبه (عرق گلاب)، د صابون اوبه او داسی نور، مگر په شیدوسره د نجاست لیری کول روانه دی، یاران رحمة الله تعالی عنهما وایی که موزه یا غاړه لرونکی بوټ په حقیقی مرئی نجاست سره ولړل شی وروسته له نجاست له وچیدلونه دی دغه موزه یا بوټ په ځمکه پوری ومښل شی چه نجاست ورنه لیری شی لمونځ دی ورسره ادا کړی، منی چه حقیقی غیر مرئی نجاست دی که موزه په ولړل شی اودغه منی لاندو موزه دی ومنځل شی چه منی ورنه لیری شی، که منی پر موزه باندی وچ شوه نومنی دی له موزی نه وگرول شی کله چه منی له موزی نه لیری شوه لمونځ ورسره روادی، مگر امام شافعی (رح) وایی منی پاک دی که لاندو وی او که وچ وی پرېمنځل دموزی واجب ندی، که هنداره یا توره یا بل نورانی جنس په نجاست ولړل شی د پاکیدو دپاره په ځمکه سره مسح کول کفایت کوی ځکه چه نجاست نه په ننوزی او د باندنی نجاست په مسح سره لیری شو که ځمکه په نجاست ولړل شی اودغه نجاست په لمر سره وچ شی نښان (اثر) د نجاست وړک شی نو پر هغه ځمکه لمونځ روادی، مگر تیمم پر روانه دی ځکه چه د تیمم دپاره پاکه ځمکه په قرآن سره ثابتو ده چه قول دخدای (ج) دی ﴿فَتَيْمَمُ صَعِيدًا طَيِّبًا﴾، د ځمکی پاکی وروسته له وچیدونه په حدیث سره ثابت ده قول د علیه السلام دی ﴿زَكَاةُ الْأَرْضِ يَبْسُهَا﴾، که بدن یا جامی په غلیظ (قوی) نجاست سره ولړل شی لکه وینه، گنگی، بولی شراب اوداسی نور اومقدار د نجاست یو درهم یا تر یوه درهم لیر وی اولمونځ کونکی دغه نجاست نه وی لیدلی لمونځ وکړی لمونځ ئې صحیح دی، که مخ کښی له لمانخه دغه نجاست ووینی بیالمونځ وکړی نولمونځ ئې مکروه دی، که مقدار د نجاست تر یوه درهم بالاو که څه هم لمونځ کونکی له نجاست نه بی خبره وی لمونځ ورسره روانه دی، که ئې لمونځ ورسره کړیو بیرته به ئې راگرځوی، که دچا جامی په خفیف نجاست ولړل شوی لکه دهغه حیوان بولی چه غوښی ئې خوړل کپری لکه دپسه بولی یادوزگری بولی یادغویی بولی اوداسی نور، ترڅوچه څلورمه حصه دهغه جامی نه وی لړل شوی لمونځ ورسره روادی، که څلورمه حصه یا اضافه تر څلورمی حصی دهغه جامی لړل شویو نوبیالمونځ ورسره روانه دی .

پاکوالی له هغه نجاست څخه چه وینځل ئې واجب دی پردوه (۲) قسمه دی، اول له جامی څخه لیری کول دهغه نجاست چه په سترگوئې جنسیت معلومیږی لکه گنگی، خوشایی اوداسی نور په اوبو سره پاکول دی ترڅوچه جنسیت، رنگ او بوی ئې پر جامه پاتی نه شی، مگرکه دپاکۍ دپاره تودی اوبه او صابون استعمال شواودنجاست اثرورک نه شونوباک ئې نشته جامه پاکه شوه او لمونځ ورسره روا دی، دوهم له جامی څخه لیری کول دهغه نجاست چه وروسته له وچیدونه ئې جنسیت په سترگونه معلومیږی په اوبو سره پاکول دی ترڅوچه دویځونکی یقین شی چه نجاست وړک شو .

د استنجاء بیان

استنجاء په تیگه (ډبره) یالوپه یاپه داسی شی سره چه دتیگی یا دلوتی له جنس نه وی سنت ده، کوم عدد دتیگی یادلوتی نشته که داستنجاء ځای په یوه لوطه پاک شی یاپه دوولوتوپاک شی اصل مقصد پاکوالی دی، خو وروسته دلوتی له استعمال نه په اوبوسره استنجاء افضلیت لری، کله چه دقرآن شریف دسورت توبی یوسل اواتم (۱۰۸) آیت مبارک ﴿ فیه رجال یحبون ان یتطهروا ﴾ یعنی په قباہ کبسی خلگ دی چه دځان دنبه پاکولو سره مینه لری، د سعودی عربستان دمیدنی شریفی دقباہ د اوسیدونکوپه توصیف نازل شونورسول الله (ص) وقباہ ته ورغی او هغوخلگوته ئې وویل چه خدای پاک ستاسی دنظافت اوپاکۍ توصیف کړیدی، ستاسی پاکی څه شی ده؟ هغوی په ځواب کبسی ورته وویل چه مور دډبری تراستنجاء وروسته په اوبوهم استنجاء کوو، آنحضرت (ص) ورته وویل چه دغه صحیح کاردی . که نجاست له استنجاء له ځای نه تیری کړی وواوډیرځای لړل شوی وونوپه ډبره استنجاء صحیح نه ده ضروربه په اوبویاپه بله مائع استنجاء کوی، اواستنجاء په هډوکۍ، په خوشایی، په ډوډۍ او په مالگه سره روانه ده، همدارنگه که عذرته وی په راسته لاس هم استنجاء روانه ده، دتشناب کاغذ چه نه لیک ور باندی کیدلای شی اونه دکاغذ حیثیت لری او نه دکوم بل کار وړدی استنجاء په رواده.

د لمانځه بیان

طهارت چه شرط دلمانځه دی مصنف (رح) په ټولو قسمونوسره بیان کړ، اوس نوبت اصل لمانځه ته چه داسلام دمقدس دین دوهم رکن دی راورسیدی، لمونځ دمعراج په شپه کبسی فرض شویدی ټولو کتابودحدیثو ئې روایت کړیدی، دپستوسیرت النبی دریم ټوک دگران افغانستان دکابل چاپ د لمانځه بیان داشان خوږ لیکلی دی چه دمعراج په شپه برسیره پرنوروعطایاؤ وحضرت محمد (ص) ته آوازوشوچه پرامت دی پنځوس لمونځونه فرض شوه حضرت محمد (ص) دبیرته راتگ په وخت کبسی له حضرت موسی علیه السلام سره ولیدل اوموسی علیه السلام پوښتنه ورنه وکړه چه دپاک خدای (ج) له خاص بارگاه څخه تاته څه احکام درکړل شول؟ حضرت محمد (ص) ورته

ووایل چه پر امت می پنخوس وخته لمونخ فرض شو، حضرت موسی علیه السلام ورته ووایل چه مابنی اسرائیل ننه تجربه کپیدی ستامت به دابارپورته نکرای شی، ته بیرته وخدای (ج) ته عرض وکړه حضرت محمد (ص) بیرته وخدای (ج) ته عرض وکړچه ای پاکه خدایه زمامت ډیر کمزوری اوډیرضعیفان دی، حکم ورته وشوچه دلسوختولمونخونه ورته معاف شول، کله چه حضرت محمد (ص) بیرته راوگرخید موسی علیه السلام دبیاعرض کولومشوره ورته ورکړه، ددی واری دبیاتگ په اثرلس لمونخونه نور وروبښل شول په همدی ډول حضرت محمد (ص) خوواره دحضرت موسی علیه السلام په مشوره دخدای پاک په دربارکښی بیابیاعرضونه وکړل ترخوچه په یوه شپه اوورخ کښی پنخه وخته لمونخونه پاته شول، حضرت موسی علیه السلام بیاهم مشوره ورکړه چه دډیرتخفیف غوښتنه وکړه حضرت محمد (ص) ووایل نورنوماته له خدای (ج) خخه حیا رآخی، آوازوشوچه ﴿لایبدل القول لدی﴾ یعنی ای محمده! زماپه حکم کښی تغیرنشته، کله چه حضرت محمد(ص) سوال بس کړنو د خدای پاک له لوری نه داسی یواوازشو﴿قدامضیت فریضتی وخففت عن عبادی﴾ یعنی ماپوره کړه خپل فرض اوتخفیف می ورکړبندگانوته، لمونخونه به پنخه وی لیکن دهری نیکی بدل به یوپه لس وی، چه داپنخه به هم پنخوس شی .

دلمانخه وختونه : دسهاردلمانخه اول وخت کله چه دوهم سپینوالی دآسمان په کناروکښی پاشلی معلوم شی(دوهمی سفیدی یاصبح صادق) اوآخروخت دسهاردلمانخه دلمرخړک تر مخه دی . دماپښین دلمانخه اول وخت دلمرذوال نه وروسته اوآخروخت ئې دامام اعظم اوبوحنیفه (رح) په نیز ماسیوادوخت له سیوری نه چه سیوری دیوه جنس دوه چنده ته ورسپری، مگرامام ابی یوسف (رح) او امام محمد(رح) وایی ماسیوادوخت له سیوری نه کله چه سیوری دیوه جنس یوه چندته ورسپری آخر وخت دماپښین د لمانخه دی، اول وخت دمازدیگردلمانخه چه دماپښین دلمانخه وخت تیرشی او آخر وخت ئې دلرلویدونه مخکی دی، مگرحسن بن زیاد(رح) وایی چه لمرژپرش دمازدیگردلمانخه وخت تیرشو زموږ په مذهب دغه وخت لمونخ مکروه دی، دماښام دلمانخه اول وخت له لمرلویدونه وروسته دی اوآخروخت ئې چه شفق نه وی لویدلی، په نیز دامام اعظم (رح) شفق هغه سپینوالی دی چه دمغرب په خواکښی دآسمان په کناره کښی له سرخی نه وروسته معلومیږی، امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی چه شفق پخپله دغه سرخی ده، اول وخت دماخستن دلمانخه چه شفق غائب شواوآخروخت ئې له دوهم سپینوالی (صبح صادق) نه مخ کښی دی، اول وخت دوترلمانخه دماخستن دلمانخه نه وروسته دی اوآخروخت ئې له صبح صادق (سفیدوچاودلو) نه مخ کښی دی. دسهارلمونخ په رڼاکښی اداکول افضل دی، علیه السلام وایی چه دسهارلمونخ په رڼاکښی ډیرونکی دثواب دی، پدغه اړوند فقیه ابوجعفرطحاوی (رح) له حضرت علی (رض) خخه روایت کپیدی او دیلمی هم له انس بن مالک (رض) نه روایت کپیدی همدارنگه طبرانی (رح) اوبزار(رح) له ابوهریره (رح) نه روایت کپیدی اوداسی نور .

دماپښین لمونخ په اوږی کښی مستحب دی چه په داسی وخت کښی اداشی چه هواسره وی اوپه ژمی کښی په اول وخت کښی اداشی .

دمازديگر دلمونځ ځنډول مستحب دی ترڅوچه دلمررنا تغيرونکړی (لمرژيرنه شی)، مستحب دی چه دمانبام لمونځ وختی اداشی مستحب دی چه دماخستن لمونځ تردريمی حصی پوری دشپي وځنډول شی، هغه څوک چه دشپي له لمانځه (تهجد) سره مينه لری مستحب دی چه وتر د شپي تراخرپوری وځنډوی يعنی له تهجدنه وروسته دی وترادا کړی، که څوک ډاډه نه ووچه دشپي لمانځه ته راوینس شی نودخوب نه مخ کښی دی وترلمونځ ادا کړی

د اذان بيان

د اذان ابتدا د سعودي عربستان په مدينه منوره کښی شويده کوم وخت چه رسول الله (ص) و مديني منوری ته هجرت وکړ مسجد نبوی جوړشونومسلمانانولمونځونه په جماعت سره شروع کړل ولی یو لوی مشکل داووجه دلمونځودوختونودپاره کومه علامه نه وه داټکل په توگه به مسلمانان لمانځه ته راتلل، کله به بعضی خلگ ناوخته راورسیدل جماعت به ورنه تیرووکله به بعضی خلگ وختی راغلل چه تر لمانځه تروخت پوری به ئې ډیرانتظارکوی خلگودمشکل دحل دپاره ورسول الله (ص) ته عرض وکړهغه له عادت سره سم موضوع وشوری ته وړاندی کړه، یوی ډلی د اصحابانو مبارکانو دانظروکړ چه د لمانځه پروخت دی زنگوله وشرنگول شی، ددغه نظرمخالفین ډیره ځکه چه دا عمل د نصاروو د عبادت نښه ده، بلی ډلی نظروکړچه د لمانځه پروخت دی ښکریاتروم وړ غول شی، ددغه نظر مخالفین هم ډیره ځکه چه دا عمل دیهودیانو د عبادت نښه ده، بلی ډلی نظروکړچه د لمانځه پروخت دی داوړلمبه وشی، ددغه نظرم مخالفت وشو ځکه چه دا عمل دآتش پرستانو د عبادت نښه ده، حضرت عمر (رض) وویل یوڅوک نه مقررکوي چه د لمانځه دپاره نعره وکړی؟ آنحضرت (ص) دارایه خوښه کړه اونفرئې مقررکړچه د لمانځه دپاره به داسی نعره کوی ﴿الصلوة قائمة﴾ یعنی لمونځ کوو، دانعره به هم چاواوریده اوچابه نه واوریده، څوورځی وروسته بیا و آنحضرت (ص) ته هغه مخکنی عرض وړاندی شو، هغه بیا د معمول سره سم موضوع وشوری ته وړاندی کړل داځل بیا هغه پخوانی نظریات تکرارشول بیله فیصلی مجلس پای ته ورسیدی، له اصحابانو مبارکانونه عبدالله بن زید (رض) دشپي په خوب کښی یوسړی ولیدی چه زنگوله ئې پلاس کښی وه، ده ورته وویل چه دازنگوله نه خرڅوی، سړی ورته وویل چه ته څه په کوی؟ صحابی مبارک ورته وویل چه مور د لمانځه وخت پرمعلومه وو سړی ورته وویل چه زه به له دغه نه ښه شی دروښیم، پس دغه سړی پریوه لوړځای ودریدی اوپوره اذان ئې وکړ، عبدالله بن زید(رض) سهاردغه خوب رسول الله (ص) ته بیان کړ، آنحضرت (ص) ورته وویل ﴿انها لرؤياحق انشاءالله﴾ یعنی دغه خوب حق دی که اراده دخدای پاک وه، رسول الله (ص) وعبداله (رض) ته وویل چه ستاتراواز د حضرت بلال (رض) آواز لوړدی نوته ستا دخوب کلمی و حضرت بلال (رض) ته ووايه دی به اذان وکړی کله چه حضرت بلال (رض) اذان وکړ حضرت عمر(رض) په خپل کورکښی دغه د اذان کلمات واوریدل په چابکی سره مسجدته راغی اورسول الله (ص) ته ئې وویل قسم په خدای دی چه ماهم دغسی خوب لیدلی ووخوله شرمه می نشوای ویلای، په دغه شپه څورلس اصحابانو مبارکانودغه خوب لیدلی وو، دغه بیان په بخاری، ابوداود اومشکوٰة شریف کښی لیکل شويدي .

اذان کول دپنځو وختو لمونځو او دجمعی دلمانځه دپاره سنت مؤکد دی دنورولمونځودپاره اذان نشته لکه داخترلمونځ یا دجنازی لمونځ یاداسی نور، صفت د اذان چه الله اکبر ترآخړه پوری ویل دی مشهور دی، ترجیع په اذان کنبی نشته (چه یوه کلمه په لوړآواز وویای او بله کلمه په کنبته آواز و وایی)، امام شافعی (رح) وایی چه په اذان کنبی ترجیع شته یعنی په هراذان کنبی به د شهادت دوی کلمی اول دوه ځلی په کنبته آواز بیادوه ځلی په لوړآواز وایی، د سهار اذان دبل وخت له اذان سره لږ توپیر لری چه دحی علی الفلاح نه وروسته دوه ځلی الصلوة خیرمن النوم ویل کیږی.

اذان کونکی به مخ پر قبله درپړی کله چه لفظ دحی علی الصلوة دوه ځلی وایی نودوه ځلی به خپل مخ ونبی خواته ورسره گرځوی همدارنگه کله چه لفظ دحی علی الفلاح دوه ځلی وایی دوه ځلی به خپل مخ وکین خواته ورسره گرځوی، دمخ گرځولو سره دی نور وجودیا پنبی نه گرځوی، همدارنگه په ناسته او په بی اودسی سره اذان کول مکروه دی، بی اودسه اذان کول روادی مگر مکروه دی ثواب ئې نشته، جنوب سپری دی اذان نه کوی. اقامت هم دا اذان پشان دی مگر اذان دی په قراره (آرامی) سره وایی او اقامت دی په چابکی سره وایی، همدارنگه به په اقامت کنبی دحی علی الفلاح نه وروسته دوه ځلی قدقامت الصلوة وایی. اذان او اقامت دی دقضائی لمونځودپاره هم وکړی، که دچاخه لمونځونه قضاء شویوه داوول لمانځه دپاره دی اذان او اقامت وکړی بیا اختیار لری چه دپاته قضائی لمونځودپاره اذان او اقامت دواړه کوی که یوازی اقامت کوی.

کله چه دلمانځه وخت داخل شو اذان دی ناری شی یعنی دلمانځه دوخت دداخلیدونه مخ کنبی دی اذان نه ناری کیږی ځکه چه خلگ خطا وزی، که اذان دوخت له داخلیدونه مخ کنبی ناری شی کله چه وخت داخل شو بیا به اذان کوی، همدا دلیل دی چه امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه آنحضرت (ص) وحضرت بلال (رض) ته وویل چه دوخت له داخلیدونه مخ کنبی اذان مه کوه، مگر امام ابی یوسف (رح) او امام شافعی (رح) وایی چه په آخرنیمایی د شپی کنبی دی دسهار اذان ناری شی.

د ویری لمونځ

کله چه ددښمن ویره ډیره شی نوسر لښکر دی خپل لښکر دوی ډلی کړی یوه ډله ددښمن دمخ دپاره او په بله ډله سره دی دویری د لمانځه جماعت جوړ کړی یورکعت دی له دوو سجودوسره ادا کړی چه امام له دوهمی سجدی نه سرراپورته کړی نودغه ډله دی ددښمن ومخ ته ولاړه شی، څرنگه چه دغه ډله لاوس هم په لمانځه کنبی ده نو خبری خورک او داسی نور عملونه دی نه کوی، ددښمن دمخ ډله دی په همدغه امام پسی جمع شی بیادی امام یوبل رکعت له دوو سجودوسره ادا کړی له التحیات وروسته دی امام سلام وگرځوی ځکه چه دامام لمونځ پوره شو، مگر ورپسی ولاړ لښکر دی سلام نه گرځوی ځکه چه ددوی یوبل رکعت لمونځ پاته دی او دوی لاوس هم په لمانځه کنبی دی، دغه ډله دی بیرته ددښمن مخی ته ولاړه شی او هغه مخکنی ډله دی راشی یورکعت دی له دوو سجودوسره ادا کړی

خوقرائت دی نه وایی خاموش به ولاړوی ځکه چه په حکم سره په امام پسی ولاړدی، التحیات دی ترآخړه پوری وویای اوسلام دی وگرځوی، د دوی لمونځ هم پوره شو ددښمن مخی ته دی ولاړشی، هغه وروستی ډله دی راشی یوبل رکعت دی له دووسجدوسره اداکړی خو په رکعت کښی به قرائت وایی ځکه چه دوی مسبوقین دی یعنی دلمانځه اول ورنه تیرشوی دی ددوی اړیکی له امام سره نشته، له دوهمی سجدی وروسته دی التحیات ترآخړه پوری وویای اوسلام دی وگرځوی ددوی لمونځ هم پوره شو دغه ترتیب دلمانځه هغه وخت صحیح دی چه امام مسافروی.

که امام مقیم وو په اوله ډله سره دی هم دوه رکعت اداکړی او په دوهمه ډله سره دی هم دوه رکعت اداکړی، قوم په اقامت اوسفر کښی دامام تابع دی، که دمانښام دلمانځه وخت ووامام دی له اولی ډلی سره دوه رکعت اداکړی اوله دوهمی ډلی سره دی یو رکعت اداکړی ځکه چه دمانښام لمونځ مسافرندي اونه نیم کیدلای شی، دلمانځه په حالت کښی به غزا(جنگ) نه کوی که ئې جنگ وکړنولمونځونه ئې باطل شوه، که ددښمن ویره زیاده شوه نوهر څوک دی پرسپرلیوسپورځانگړی لمونځ وکړی، که قادر نه وو چه د قبلی ولوری ته سجده وکړی نوهری لوری ته چه ئې خوښه وی هغه لوری ته دی سجده وکړی په دغه قول سره دالله (ج) چه دالبقره دسورت په (۱۳۹) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿فان خفتهم فرجالا او رکباناً﴾ یعنی که تاسوله دښمن یا کوم بل شی نه ویریدلاست نولمو نځ کوی په پلي (پیاده) تگ یا پر سورلی باندي سپاره.

لمونځ چه دومره مهم عبادت دی چه پرینودل ئې دغزا او سختی ناروغی په حالت کښی دهغه پاک ذات له امرنه سرغړونه ده چه له هیڅ نه ئې پیداکړو او هغه نعمتونه ئې راته راکړل چه بشرئې تصور نشی کولای اوبیرته مودده پاک ذات ته مخه ده، نوڅنگه به روغ رمټ مسلمان دامن په حالت کښی لمونځ پریردی.

لمونځ ښکاره معراج دزړه دی هم رحمت درباندي اوری

په حضورد چا ولاړی څه کوی څوک درته گوری

د جنازی لمونځ

کله چه چاته مرگ حاضرشی یا کله چه چاته دمرگ ملائکه حاضره شی نودهغه مخ دی پرښی اړخ دقبلی ولوری ته وگرځول شی، قدوري (رح) مخ پرقبله پرښی اړخ څمولو قیاس پرحالت د قبرکړیدی مگر په حواله دکوکب دری او ردمختار دغه انسان دی ستونی ستخ (دشاپرتخته) دی څمولو شی ځکه چه په داسی څملو لوسره دانسان روح خیژی، حاضرین دی کلمی دشهادت په لور آواز ورته وایی ﴿اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمد رسول الله﴾ او ﴿اشهد ان لاله الا الله وحده لا شریک له واشهد ان محمد عبده ورسوله﴾ دغه انسان دی دکلموپه ویلونه امرکوی ځکه چه دزکندن حال ډیرسخت دی نه چه د کلمی له ویلونه انکار وکړی، کله چه پرشی حاضرین دی سترگی ورپتی کړی اوزنی دی په یوه ټکری ور وتړی ځکه چه مری په خلاصه خوله اوخلاصو سترگوبښه نه معلومپیری هغه څوک چه دمړی زنی ور تړی داسی دی وایی ﴿بسم الله وعلى ملة رسول الله اللهم يسرعلیه امره وسهل علیه مابعدہ و اسعده بلقائک واجعل ماخرج الیه خیرامماخرج عنه﴾ همدارنگه دزکندن پروخت دیس شریف ویل مستحب دی، د غسل ورکولو په وخت کښی دی مړی پریوه تخته کښیږدی دمړی عورت دی په یوه پاک ټکری ورپت کړی اوتولی جامی دی ورنه وکارې اودس دی ورتازه کړی مگر په خوله اوپوزه کښی دی اوبه نه وراچوی، په طاق شمیرسره دی اوبه پرتوی کړی یعنی یوځل یادری ځلی یاپنځه ځلی، اوهغه لوبښی چه عودپکښی دودپیری یوځل یادری ځلی پرمړی اودمړی پرتخته شااوخوا راوگر ځوی، که عود نه وه نوری عادی خوشبویی موجودی وی نویوځل یادری ځلی دی یویوځاځکی د تختی پرشا او خوا وکړی، سدر چه یو قسم میوه ده په پاکستان اوهندوستان کښی د (بیره) په نوم سره یادپیری ددغه سدر(بیری) د ونی برگونه یا بروڅه چه دخاشوپه شکل میده لرگی دی چه د مسکنت په دوره کښی دجامو د وینځلو دپاره استعمالیدل په اوبوکښی جوش کړی اوبه هغه اوبو دی مړی ومینځی، که دا دواړه نه وه په ساده اوبودی ووینځی خطمی چه یومشهورگل دی دغه گل دی هم په اوبوکښی جوش شی اوبه هغه اوبوسره دی دمړی سراورپیره ور ووینځی، بیادی مړی پرکین اړخ څملوی اودسدر(بیری) یا بروځی په اوبو دی ووینځی ترڅوچه معلومه شی چه اوبه دمړی وهغه ځای ته رسیدلی دی چه پرتخته پروت دی، بیادی مړی پرښی اړخ واپروی په دغه اوبودی ووینځی ترڅوچه معلومه شی چه اوبه دمړی وهغه ځای ته رسیدلی دی چه پرتخته پروت دی، بیادی غسل کونکی مړی کښینوی پرنس دی په نرمی سره لاس ورتیرکړی که دمړی له نس نه مرداری راوتل هغه دی پریولی، بیادی غسل نه ورکوی، نارینه به ونارینه ته او ښځه به وښځی ته غسل ورکوی ځکه چه دښځی غسل ونارینه ته او دنارینه غسل وښځی ته روا نه دی، که نارینه مړی کوچنی وودشهوت اشتها نه ورته کیدل ښځه غسل ورکولای شی، همدارنگه که مړی وره نجلکی وه د شهوت اشتها نه ورته کیدل نارینه غسل ورکولای شی، که ضرورت وی ماینه ومیره ته غسل ورکولای شی خومیره وماینی ته غسل نشی ورکولای اوهم میره ته دماینی مسح کول روانه دی، مگردکوکب دری په روایت دمیره کتل وماینی ته روادی بیادی مړی په یوه ټکری سره وچ کړی چه دمړی کفنونه لاند نه شی په کفنو کښی دی ونغړی دحنوط خوشبویی دی په سر او ریره ورپوری کړی همدارنگه

دکافورخوشبویی دی دسجدی پرخایو ورپوری کړی، دسجدی خایونه تندې، پوزه زنگونه او دلاسو ورغوی دی، د نارینه د کفن دری جامی دی چه لنگ، قمیص اوپته ده ځکه چه په بخاری شریف او د احادیثوپه نورو کتابوکښی ذکرشویدی چه د رسول (ص) کفن دپنبه دری سپینی جامی وی. دنیستی په وخت کښی یوه جامه هم بس ده ولی چه دمصعب بن عمر(رض) یوه شړی وه چه پرسراوینونه رسیدل، علیه السلام امر وکړچه سرې ورپت کړی اوپرپښوئې د انخر وابنه واچوی، کله چه مړی کفن کوی اول دی پرخای پته (لفافه) وغوروی بیادی ازار (لنگ) وغوروی بیادی په مړی قمیص واغوندی او ازار (لنگ) دی کښیردی اول دی دلنگ کین پلوبیادی دلنگ ښی پلو پر را واړوی بیادی لفافه (پته) په همدغه ترتیب پرراواړوی، که ویره وه چه کفن به له مړی نه واړوی اومړی به لوخ شی نوپه یوه ربښکی دی وتړی. د ښځی د کفن پنځه (۵) جامی دی ازار(لنگ)، قمیص، پورنی، یوتکری چه په هغه تیان ورتړی اولفافه (پته)، دښځی کفن په درو(۳) جاموسره هم روادی لکه لنگ، قمیص اوپورنی .

دښځی دکفنوترتیب داسی دی اول لنگ دوهم خرقه دریم قمیص څلورم پورنی اوپنځم پته، پورنی به پرقمیص برسیره اوترپتی به لاندی وی، د ښځی وینستان دی پرځگرو وچوی، مړی که نروی او که ښځه وینستان دی نه ور پمونځوی، دنارینه ریره دی هم نه پمونځوی همدارنگه دمړی وینستان او نوکان دی هم نه غوځوی ځکه چه پسله مرگ نه دانسان داجزا غوځول روانه دی، مخکی ترهغه چه مړی په کفن کښی ونغړی کفونونه دی په طاق شمیر ورخوشبویه کړی ځکه چه رسول کریم (ص) دخپلی مړی لوردکفن کولو پروخت دغسی امر وکړ، چه غسل اوتکفین خلاص شو نو د جنازی لمونځ دی ور کړی، ښه به وی چه دجنازی دلمانځه ترمخه د دین وپرونه د دغه لمانځه په حکمونواورکنونوخبړوی چه دجنازی لمونځ فرض کفای دی یعنی که څوکسانومړی ته لمونځ ورکړنو دغیرحاضرخلگوغاری هم خلاصی شوی، منکرئې کافردی، دغه لمونځ شپږ شرطونه لری:

۱. مړی به مسلمان وی ۲. مړی ته به غسل ورکول شویوی ۳. مړی به حاضر وی ۴. مړی به پرځمکه یا پرتپته چهارپایی پروت وی ۵. مړی به دامام ومخ ته پروت وی ۶. مړی به دقبلی لوری ته پروت وی . دجنازی په لمانځه کښی څلورتکبیرونه فرض دی اوهم به لمونځ بیله عذره په ولاړه اداکوی.

دجنازی په لمانځه کښی اذان، اقامت، رکوع اوسجده نشته کله چه دخلگونه یوصف یادری صفونه یاپنځه صفونه برابرشول امام داسی رغ کوی (نیت کوی) نیت داسی دی (نیت کوم دزړه داخلا صه لمونځ کوم دجنازی په څلورتکبیره ثناوايم الله ته درود وايم پرسالم دعاکوم دغه حاضر مړی ته اقتدامی ده په دغه حاضر امام پسی مخ می دی پرلوری دکعبی شریفی) کله چه امام تکبیر تحریمه (لومړی الله اکبر) وواپی مقتدیان به هم لاسو نه غورپوته پورته کړی تکبیر به وواپی لاسونه به ترنامه لاندی ونیسی او دخدای پاک دغه ثنادی وواپی ﴿سبحانک اللهم وبحمدک وتبارک اسمک وتعالی جدک وجل ثناءک ولااله غیرک﴾ امام بیله لاسوپورته کیدونه دوهم تکبیروایی نومقتدیان دی هم لاسونه نه پورته کوی تکبیردی وواپی او درودونه د اللهم صل اوللهم بارک دی وواپی، امام بیابيله لاسوپورته کیدونه دریم تکبیروایی نو مقتدیان دی هم لاسونه نه پورته کوی تکبیردی وواپی او د مړی دغه دعادی

ووايي ﴿اللهم اغفر لحينا وميتنا وشاهدنا وغائبنا وصغيرنا وكبيرنا وذكرونا واثانا اللهم من احييته منا فاحيه علي الاسلام ومن توفيته منا فتوفه علي الايمان﴾، امام بيا خلورم تكبيروايي اوسلام گرځوي نومقتديان دي هم تكبير ووايي اوسلام دي وگرځوي لمونځ پوره شو، كه د چاپورتني دعا پيادنه وه اللهم ربنادي ترآخړه پوري ووايي . كه مړي نابالغه هلك وو نو د دريم تكبير وروسته دپورته دعا په عوض كښي دي دغه دعا ووايي ﴿اللهم اجعله لنا فرطا واجعله لنا اجرا واذخرا واجعله لنا شافعا ومشفعا﴾، كه مړي نابالغه نجلكي وه نو د دريم تكبير وروسته دي دغه دعا ووايي ﴿اللهم اجعلها لنا فرطا واجعلها لنا اجرا واذخرا واجعلها لنا شافعة ومشفعة﴾ ښه امام د جنازي د لمونځ دامامت دپاره پاچايا امير دوخت دي، كه پاچايا امير حاضر نه وو دكلي دمسجد امام دي لمونځ وركړي كه دكلي امام حاضر نه وو د مړي دوست (قريب) دي لمونځ وركړي، كه بيله پاچايا قريب نه بل چالمونځ وركړ صحيح دي مگر كه ئې دوست وغواړي چه بيرته مړي ته لمونځ وركړي حرج نشته، كه مړي بيله لمانځه ښخ شوي وو تر درو ورځو پوري دي وقبرته لمونځ وركړي وروسته له درو ورځو روانه دي، د جنازي په لمانځه كښي به امام دمړي د ځگر پر برابر دريږي، امام شافعي (رح) وايي چه امام دي دنارينه مړي د ځگر پر برابر اود ښځي د فرج پر برابر ودريږي، مور واپوچه په ځگر كښي زړه دي او په زړه كښي دايمان نوردی او د جنازي لمونځ دايمان دشفاعت دپاره دي، مړي ته دي لمونځ په هغه مسجد كښي نه وركوي چه پنځه وخته لمونځ پكښي كيږي، كله چه خلك دمړي جنازه پورته كړي د چهارپايي څلور پښي دي ونيسي د جنازي وړل دي دهديري خواته په ځفاسته نه كوي بلكه تر عادي تگ دي لير څه چابك وي، په بخاري شريف كښي حديث دي چه رسول كريم (ص) فرمايي ﴿عجلو موتاكم فان يك خيرا فدمتموه اليه وان يك شرا لقيتموه عن اعناقكم﴾ كه خلكو د مړي جنازه وهديري ته پياده (پلي) وړل سواره خلك دي څه قدر وروسته شي ولي چه دسواره خلكو متصل تگ په جنازه پسي مكروه دي، كله چه جنازه وهديري ته ورسپري مخكي د جنازي ايسنودلو د خلكو كښينستل پر ځمكه مكروه دي، بيادي قبر وكندل شي اولحددي پكښي جوړ كړي ځكه چه لحد سنت دي رسول كريم (ص) وايي ﴿اللحد لنا والشق لغيرنا﴾ يعني لحد زمور مسلمانانو دي اوشق دنورو خلكو دي.

مگر امام شافعي (رح) اونور امامان مړي پرتخته ږدي اوقبرته ئې دپښوله خوا ورشوه كوي مور وايو چه دغه عمل دمسلمان اهانت اوسپكاوي دي، وروسته دي مړي دقبلي له طرف نه ور داخل كړي هغه څوك چه مړي په قبر كښي ږدي داسي دي وايي ﴿بسم الله وعلى ملة رسول الله﴾ يعني شروع كوم په نوم سره دالله اوتا په قبر كښي پر شريعت دعليه السلام ږدم، دمړي مخ دي دقبلي پر لور واړوي دكفن غوتي دي ور خلاصي كړي او اومي خښتي دي ورته برابري كړي، د پخو خښتو ايسنودل مكروه دي كه اومي خښتي نه وي نو بيادي تختي استعمال كړي پر خښتو يا تختو برسیره دنلانو اچول هم روا كاردی، بيا دي په آرامي سره وقبرته خاوري ور واچوي اوقبردي دماهي دشاپه شكل جوړ كړي دقبر ډير جگوالي مكروه دي، سنت طريقه داده چه دقبر لمن دي ديوي لويشتي په اندازه جوړه كړي اوماين دي دماهي دشاپه شكل جوړ كړي، ددوستانو دپيژندنې دپاره دقبر سرته لويه ډبره ياد ډبري شنخته رواده خو په اجماع د مرحومه امت دعلماوو دقرآنكريم آيت پر ليكل ناروا دي، دابراهيم نخعي (رح) نه روايت دي هغه چا چه

دنبی علیه السلام او د ابوبکر صدیق (رض) او د حضرت عمر (رض) قبرونه لیدلی وه ماته وویل چه ددوی قبرونه مسنم (دماهی دشاپه شکل) وه.

که یوماشوم پسله زیږیدونه وژاری یا لاس یاپښه وښوروی یاداسی بل عمل وکړی بیامرشی نوپهغه دی نوم کښیښودل شی غسل دی ورکول شی او دجنازی لمونځ دی ورکړه شی، که مړ وزیر یی یعنی ژړا ونکړی یالاس اوپښه ونه ښوروی نولمونځ دی نه ورکوی په یوه ټکری کښی دی ونغړی اوبنځ دی کړی مگر په غسل ورکو لوکښی دوه روایتی دی په صحیح روایت سره دی غسل ورکړی.

د شهید بیان

شهید هغه مسلمان دی چه مشرک یا مشرکان ئې مړ کړی یا ئې مسلمان یا مسلمانان په ناحقه مړ کړی او پر وژلوئې دیت واجب نه وی بلکه قصاص پرواجب وی، یا هغه څوک چه دغزایه میدان کښی دټپ سره مړ پیداشی، یا هغه څوک چه دباغیانو او دلاری د غلوله خوا ووژل شی، مشرک هغه دی چه خدای (ج) ته ئې شریک نیولی وی لکه هندو، یهود، نصارا او داسی نور، که ښکاری ښکار یانښان ویشتی نابیره ئې مسلمان وویشت او هغه مړ شو یا چابل مسلمان په لغته ووهی او هغه مړ شو په شریعی حکم سره شهید نه دی.

په فقهی حکم د څلورومذهبواوپه حکم دا حدیثواوتفاسیرو دری (۳) وژنی حق دی :

۱. چه یومسلمان داسلام دمقدس دین څخه ویل دین ته واوړی ۲. قصاص یعنی هغه څوک چه په ناحقه ئې مسلمان یا اهل ذمه وژلی وی ۳. رجم یعنی هغه نارینه چه ښځه لری یا هغه ښځه چه میړه لری زنا وکړی او څلور شاهدان ئې د زنا پر عمل شاهی ادا کړی بیله دغودرو (۳) وژنوڅه نوری ټولی وژنی ناحقه دی . وشهیدته دی دجنازی لمونځ ورکړه شی او غسل دی نه ورکوی، امام اعظم ابو حنیفه (رح) فرمایی جنب شهیدته دی دجنابت غسل ورکړه شی او همداراز نابالغه شهیدته دی غسل ورکړه شی مگر امام ابویوسف (رح) او امام محمد (رح) فرمایی چه نه دی جنب شهیدته اونه دی نابالغه شهیدته غسل ورکوی، د شهیدنه دی جامی نه کاپی او وینه دی نه ور وینځی مگر پوستین، چینه، بوټونه، موزی، خولی، توره، ټوپک اوداسی نور دی ورڅخه وکاپی، که څوک وروسته له ټپی کیدونه خورک چښنگ، دوا او دارو وکړی یا ژوندی پاته شی چه دلمانځه یومکمل وخت ورباندی تیرشی پرهوښ وی یا د غزاله میدان نه ژوندی وایستل شی یا په رجم یا قصاص سره ووژل شی نو غسل اودجنازی لمونځ دی ورکړی، که څوک دباغیانوله خوا ووژل شی یا د لاروهونکوله خوا ووژل شی غسل دی شی خولمونځ دی نه ورکوی، که چاخیل ځان پخپله په قصد یا په سهوه سره مړ کړ دامام حنیفه (رح) په مذهب غسل دی ورکړه شی اولمونځ دی ورکړه شی مگر امام ابویوسف (رح) وایی چه لمونځ دی نه ورکوی.

په كعبه مكرمه كښې لمونځ

په مذهب دامام اعظم ابوحنيفه (رح) دكعبې شريفې په دننه خونه كښې فرض اونفل لمونځ روادى امام شافعى (رح) وايي هيڅ لمونځ دكعبې شريفې په خونه كښې روانه دى، په صحيح حديث كښې چه روايت ئې بخارى (رح) اونوروكتابو كړيدى ليكل شويدي چه د مكې شريفې دفتح په كال آنحضرت (ص) دكعبې شريفې په خونه كښې دوه ركعتنه نفل ادا كړل، فرض لمونځ پرقياس دى، كه امام په جماعت سره دكعبې شريفې په خونه كښې لمونځ ادا كوى بعضومقتديانودامام وشاته خپله شا وگرځول لمونځونه ئې روادى ځكه چه دامام اوټولومقتديانومخونه دكعبې شريفې وديوال ته دى، كه بعضوله مقتديانونه ومخ ته دامام شاوگرځول لمونځونه ئې روانه دى ځكه چه ترامام دمخه دامام په خوا كښې ولاړدى . كه امام په مسجدالحرام كښې لمونځ ادا كوى اوځلگ په امام پسې پر كعبه باندى چاپيرشول هغه څوك چه له دغومقتديانونه د امام په خوا كښې نه وى اوترامام وكعبې شريفې ته نژدى وى لمونځ ئې صحيح دى، دكعبې شريفې پر بام لمونځ روادى مگر امام شافعى (رح) وايي چه روانه دى ځكه چه دده په مذهب د كعبې شريفې خونه تبرك ده، زموږ په مذهب قبله دغه ميدان دى ترآسمان پورى چه خونه دكعبې هم پكښې ده نودلمونځ كونكى مخ هم كعبې ته دى، دحنيفى مذهب بل دليل دادى چه دعبداله بن زبير او حجاج بن يوسف په زمانو كښې دكعبې شريفې خونه له منځه ولاړه او ځلگولمونځونه هم هغى خواته دكعبې كول همداراز جبل ابى قليبس چه كعبې شريفې ته نژدى غردى او د كعبې شريفې ترخونه ډير لوړدى كه څه هم خونه ئې مخ ته نشته خو په اتفاق سره پردغه غره لمونځ روادى، د فقهي شريفى كتابونه وايي چه دكعبې شريفې پر بام لمونځ روادى مگر مكره دى ځكه چه د بيت الله شريفى دتعظيم ترك وهنه ده، په صحيح حديث شريف كښې هم منع ورنه شويده، د نورو مسجدو حكم د كعبې شريفې نه دى د نورو مسجدو پر بامونولمونځ بيله كراهيته روادى .

دزكوة بيان

زكات په لمانځه پورى تړلى عبادت دى ولى چه په قرآن شريف كښې دوه اتيا(۸۲) ځله ﴿اقيموا الصلوة واتوا الزكوة﴾ ذكر شويدي او د هجرت په دوهم كال د روژى ترمخه فرض شويدي، مصنف (رح) ليكلي دى چه زكات واجب دى په اصطلاح كښې دفقهاء (رح) واجب هغه عمل دى چه كول ئې ثواب لرى او منكر ئې كافر نه گڼل كيږي لكه دلوى اختراخترى، سرسايه، د وتر لمونځ اوداسى نور، فرض هغه عمل دى چه منكر ئې كافر دى، څرنگه چه زكات داسلام دمقدس دين له پنځوبناؤڅخه يوه داسى بناء ده چه د قرآن كريم په آيت اونبوى احاديثواودامت په اجماع سره يو ثابته عمل دى چه منكر ئې كافر دى نودمصنف (رح) مراد له واجب څخه فرضيت دى چه دغه اصطلاح په فقه او اصولو كښې شته.

زکات پرهر آزاد بالغ اوعاقل مسلمان باندی فرض دی، زکات په لغت کښی وده (نمو) ته وایی چه اداکول ئې په مال کښی سبب د نمو (ډیروالی) دی یعنی خدای پاک ئې په دنیا کښی پرمال او دولت برکت ږدی او په آخرت کښی ثواب ورکوی په دغه قول سره دالله (ج) چه د دوه ویشتمی (۲۲) پاری دسورت سبا په نه دیرش (۳۹) آیت کښی فرمایي ﴿وما أنفقتم من شیء فهو یخلفه﴾ یعنی هرهنه شی چه تاسوله خپلومالوڅخه دخدای دپاره چاته ورکړی خدای پاک دهغه بدل درکوی، زکات پاکۍ ته هم وایی لکه چه الله (ج) دسورت توبه په یوسل اودریم (۱۰۳) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿خذه من أموالهم صدقة تطهرهم وتزكهم﴾ یعنی ای محمده! ددوی له مالونه زکات واخله چه دوی پاک او برکتناک کړی، په شریعت کښی زکات ومسکین مسلمان ته دهغه ملک یا دولت څخه چه کامل نصاب ته ورسپړی او پوره یو کال ورباندی تیر شی دهغی برخی ورکول دی چه خدای (ج) تعین کړیده چه بیان به ئې وروسته راشی، زکات ورکول پرنابالغه مسلمان، لیونی او مکاتب باندی نشته (مکاتب هغه مریی دی چه بدارئې ورته وواپی چه په څوقسته معین مبلغ راکړه نوته آزاد یی) نودمکاتب پیسی که څه هم نصاب ته رسیدلی وی زکات ورباندی نشته همداراز پرنابالغه اولیونی ځکه زکات نشته چه په عبادت مکلف نه دی، مگر سربسایه، عشراو دبندگانو د حقوقو تاوان ورباندی شته که څوک دخپلی شتمنی په اندازه دبندگانو پور پوری وی زکات ورباندی نشته، که دچاشتمنی دخلگوتر پور ږیره وه اودغه ترپور اضافه شتمنی نصاب ته رسیدلی وه او کال ورباندی تیرشوی وو نوزکات ورکول ئې فرض دی، د اوسیدلو پرسرای، د اغوستلو پرسرای، د کورپراسباب، د سپرلی، پرحیواناتو، دخدمت پرمریانو او د استعما لولو پرسلاح زکات نشته، د زکات د ورکړی سره نیت ترلی دی ځکه چه زکات عبادت دی او په عبادت کښی نیت شرط دی که څه هم دعبادت نه مخ کښی وی لکه په پیشلمی کښی د روژی نیت یعنی که له مال یادولت نه دزکات برخه جدا کړی نو د ورکړی په وخت کښی ئې همدغه نیت معتبردی، دزکات په ورکړه کښی دخولی وینا شرط نده دزره نیت معتبردی خودخولی دوینا گټه داده چه غنی یاسید به وواپی چه زه د زکات داخستلوحق نلرم و مستحق کسانوته ئې ورکړه، مسح د زکات، عشراو خراجو اسلامی حکومت دی، که حکومت اسلامی نه وونویادی وحق لرونکو کسانوته ورکړی، که چانیت دزکات نه ووکړی اوخپل ټول مال اودولت ئې خیرات کړ زکات ئې ساقط شو یعنی زکات ورباندی نشته مگر که ئې یوه برخه دمال اودولت خیرات کړه او د زکات نیت ئې نه وو کړی نوزکات ئې نه ساقط کیږی یعنی زکات به ورکوی .

د اوبسانوزکوة: که د اوبسانوشمیر تر پنځه کم وو زکات ورباندی نشته کله چه شمیر ئې پنځه څرنکواو اوبسانوته ورسپړی او یو کال ورباندی تیرشی ترنه (۹) اوبسانوپوری دزکات برخه ئې یوپوسه دی بیاجه شمیر ئې لس (۱۰) څرنکواو اوبسانوته ورسپړی او کال ورباندی تیرشی تر څلورلس (۱۴) پوری دزکات برخه ئې دوه (۲) پسونه دی د اوبسانوپخپله څرکول دکال په ډیره برخه پوری شمیرل کیږی یعنی که اوبسان په کال کښی یوه یادوی میاشتی پخپله څر ونکړی او پرکرواښه وخوری زکات ورباندی شته، که ټول کال یادکال ډیره برخه پرکرواښه وخوری زکات ورباندی نشته، همدارنگه د کرایي پراو اوبسانوزکات نشته، د کوکب دری په حواله دتجارت اوبسان که څه هم پخپله څرکوی زکات ورباندی نشته، کله چه داو اوبسانو شمیر پنځه لس (۱۵) ته ورسپړی ترنه لس (۱۹) پوری دزکات برخه ئې دری (۳)

پسونه دی، که شمیرداوښانوشل (۲۰) ته ورسپړی ترڅلور ویشته (۲۴) پوری دزکات برخه ئې څلورپسونه دی، که د اوښانو شمیرپنځه ویشته (۲۵) ته ورسپړی ترپنځه دیرش (۳۵) پوری د زکات برخه ئې یوه یوکلنه جونگی ده (چه د عمر یو کال ئې پوره کړیوی)، کله چه د اوښانوشمیر تر پنځه دیرش (۳۵) زیادشی ترپنځه څلویښت (۴۵) پوری دزکات برخه ئې یوه دوه کلنه جونگی ده (چه د عمر دوه کاله ئې پوره کړیوی)، که داوښانو شمیر ترپنځه څلویښت (۴۵) زیادشی ترشپيته (۶۰) پوری د زکات برخه ئې یوه درې کلنه جونگی ده (چه د عمر درې کلونه ئې پوره کړیوی)، که داوښانو شمیرله شپيته (۶۰) نه زیادشی ترپنځه اویا (۷۵) پوری دزکات برخه ئې یوه څلورکلنه اوښه ده (چه د عمر څلورکلونه ئې پوره کړی وی)، که د اوښانوشمیر ترپنځه اویا (۷۵) زیادشی ترنوی (۹۰) پوری د زکات برخه ئې دوی دوه کلنۍ جونگیانی دی (چه دواړو د عمر دوه کلونه پوره کړیوی)، که د اوښانو شمیر تر نوی (۹۰) زیادشو دیوسل اوشل (۱۲۰) پوری دزکات برخه ئې دوی (۲) درې کلنۍ جونگیانی دی (چه د عمر درې کلونه ئې پوره کړی وی)، په بخاری شریف او داحادیثوپه ټولوکتابوکښی ذکرشویدی چه رسول اکرم (ص) دغه د اوښانودزکات الهی حکم وڅپلوټولو عاملانوته په لیک سره خبرورکړ، د خلفاء راشدینو په وخت کښی هم دغه حکم وو او ترقیامت پوری دغه حکم پاته دی .

کله چه داوښانوشمیر تر یوسل اوشل (۱۲۰) زیادشی نو د زکات د فرضیت ترتیب دی له سره را وگرځوی یعنی تر یوسل اوپنځه ویشته (۱۲۵) پوری دزکات برخه یوپسه اودوی درې کلنۍ جونگیانی دی (چه د عمر درې کلونه ئې پوره کړیوی) په همدغه ترتیب پر لسواوښانودوه پسونه، په پنځلس کښی درې پسونه، په شل کښی څلورپسونه اضافه کپړی، کله چه شمیر د اوښانویوسل او پنځه ویشته (۱۲۵) ته ورسپړی تر یوسل اوپنځه دیرش (۱۳۵) پوری د پسه ځای یوه یوکلنه جونگی نیسی یعنی دزکات برخه ئې یوه یوکلنۍ او دوی دوه کلنۍ جونگیانی دی، که داوښانوشمیر یوسل او شپږ دیرش (۱۳۶) ته ورسپړی تر یوسل اوپنځه څلویښت (۱۴۵) پوری دزکات برخه ئې یوه دوه کلنۍ اودوی درې کلنۍ اوښانی دی (چه یوی د عمر دوه کلونه اودوو د عمر درې کلونه پوره کړیوی)، کله چه داوښانوشمیر یوسل اوپنځوس (۱۵۰) شو دزکات برخه ئې درې درې کلنۍ اوښانی دی (چه د عمر درې کلونه یی پوره کړیوی)، چه د اوښانوشمیرله یوسل اوپنځوس نه زیات شی نصاب دی له سره شروع کړی یعنی پر پورتنی زکات برسیره پر پنځو اوښانیو پسه، پر لسو اوښانو دوه پسونه، پر پنځلس اوښانو درې پسونه او پر شل اوښانو تر څلور ویشته پوری څلورپسونه دی، کله چه داوښانو شمیر یوسل اوپنځه اویا (۱۷۵) ته ورسپړی تر یوسل او پنځه اتیا (۱۸۵) پوری دزکات برخه ئې یوه یوکلنۍ اودری درې کلنۍ اوښانی دی (چه یوی د عمر یو کال او درو د عمر درې کلونه پوره کړیوی)، کله چه داوښانوشمیرله یوسل اوپنځه اتیا (۱۸۵) نه زیات شی تر یوسل اوپنځه نوی (۱۹۵) پوری د زکات برخه ئې یوه دوه کلنۍ او درې درې کلنۍ اوښانی دی (چه یوی د عمر دوه کلونه او درو د عمر درې کلونه پوره کړیوی)، کله چه داوښانو شمیرله یوسل اوپنځه نوی (۱۹۵) نه زیات شی تر دوه سوه (۲۰۰) پوری دزکات برخه ئې څلوردرې کلنۍ اوښانی دی (چه د عمر درې کلونه ئې پوره کړیوی)، کله چه داوښانوشمیرله دوه سوه (۲۰۰) نه زیادشی نصاب به بیرته له سره شروع کوی، لکه دیوسل او پنځوس (۱۵۰) نه چه شروع شوی وو. د اوښانوپه زکات کښی به اوښه ورکوی چه

نسل ورنه ونيول شی. بختی او عجمی اوشان دزکات په نصاب کښی سره برابر دی او عربی اوبښ هغه دی چه مور او پلار ئې دواړه عرب وی.

دغوايانواوغواوو زکوة: هغه غوايان ياغواوی چه پخپله څړکوی شميرئې له ديرش (۳۰) نه کم وی په نصاب کښی داخل نه دی زکات ورباندی نشته که ئې شمير وديرش (۳۰) ته ورسيرې يو کال ورباندی تيرشی اوپخپله څړکوی دزکات برخه ئې يوکلن گلگی ياگلگی ده (چه د عمر يوکال ئې پوره کړیوی)، که ئې شمير وڅلوينبت (۴۰) ته ورسيرې دزکات برخه ئې د دوو (۲) کالوگلگی ياگلگی ده (چه د عمر دوه کلونه ئې پوره کړیوی)، دامام اعظم ابوحنيفه (رح) په نیز که شمير دغوايانواوغواوو ترڅلوينبت زيادشو ترشپيته (۶۰) پوری دزکات برخه پر زيادشوی غوايانودلسمی برخی څلورمه ده دمثال په توگه که يو غویي ياغوا ترڅلوينبت بالاشی دیوی گلگی قيمت څلورزره افغانی وی نو د تيرحساب په تناسب دگلگی د قيمت لسمه برخه څلورسوه افغانی کيری او دڅلورسوو افغانیو څلورمه برخه سل افغانی شوه، که دوه غوايان بالاشی نوپه هغوکښی دلسمی برخی قيمت دگلگی نیمه برخه کيری چه د زکات برخه ئې دوه سوه افغانی کيری، که دری غوايان بالاشی نو دری څلورمی د گلگی د قيمت دری سوه افغانی کيری، امام ابویوسف (رح) اوامام محمد (رح) وایي چه له څلوينبت (۴۰) نه تر شپيته (۶۰) پوری پر زيادشوی غوايانواوغواوو د زکات زيادتوب نشته، خوکله چه دغوايانواوغواوو شمير شپيته (۶۰) ته ورسيرې دزکات برخه ئې دوه يوکلن گلگیان يا گلگیانی دی، که دغوايانوشمير اويا (۷۰) ته ورسيرې د زکات برخه ئې يو يوکلن او يو دوه کلن گلگان دی، که دغوايانوشمير اتيا (۸۰) ته ورسيرې د زکات برخه ئې دوه دوه کلن گلگیان دی، که ئې شميرنوی (۹۰) ته ورسيرې د زکات برخه ئې دری يوکلنی گلگیانی دی، په سلوکښی دوی يو کلن او يوه دوه کلنه گلگی ده په همدغه ترتيب دزکات برخه په هرلس (۱۰) غوايانوکښی له يوه کلنی گلگی نه و دوه کلنی گلگی ته زيادت کوی، د زکات برخه په غوايانواوگاؤميينوکښی يوشان ده.

دپسوزکوة: دپسوشميرچه له څلوينبت نه کم وی زکات ورباندی نشته کله چه شميرئې و څلوينبت ته ورسيرې پخپله خوله څړکوی يوکال ورباندی تيرشی تريوسل اوشل (۱۲۰) پوری د زکات برخه ئې يوپسه دی، که يوپسه بل ورباندی زيادشوی تردوه سوه (۲۰۰) پوری دزکات برخه ئې دوه پسونه دی، که پردوه سوه (۲۰۰) پسونويوبل زيادشوی تردروسوو (۳۰۰) پسونوپوری د زکات برخه ئې دری پسونه دی، کله چه دپسوشمير وڅلورسوه (۴۰۰) ته ورسيرې دزکات برخه ئې څلورپسونه دی، بياپرهروسولو (۱۰۰) پسوباندی دزکات برخه يوپسه بالا کيری، پسه، مير او وزه په زکات کښی سره برابر دی.

د آسانوزکوة: آسان چه نراوښخی يوخی گد ژوندکوی يوکال ورباندی تيرشی خاوندئې اختيار لری د زکات برخه دهرأس پرسر دی يودينار ورکړی يادی ټول آسان قيمت کړی په هر (۲۰۰) دوه سوه افغانی کښی دی پنځه افغانی دزکات برخه ورکړی، امام ابوحنيفه (رح) وایي هغه نر آسان چه دماده آسانوسره ژوند نه کوی زکات ورباندی نشته، امام ابی يوسف (رح) اوامام محمد (رح) وایي چه په آسانوکښی هيڅ زکات نشته همدارنگه امام ابوحنيفه (رح) اوامام

محمد (رح) وایی که خره اوغاتری دتجارت دپاره نه وی زکات ورباندی نشته که دتجارت دپاره وی نوپه قیمت کنبی ئې زکات شته، همداراز د اوبن جونگیان چه عمرئې دوهم کال ته نوی رسیدلی، گلگیان چه د عمریو کال ئې نه وی پوره شوی او وریان چه عمرئې تریوه کال کم وی زکات ورباندی نشته مگرکه د دوی سره ددوی لویانو گد ژوندکوی بیاتول حسابل کیبری نوپه تولو کنبی زکات فرض دی، امام ابویوسف (رح) وایی چه پر ذکرشوی وروحیواناتوهم زکات شته چه یوبه ورخه ورکوی ولی فتوی پرقول دطرفینو ده، که پر چا باندی دزکات برخه دوه کلن خاروی پاته وی او هغه نه پیدا کیدی نوزکات اخستونکی دی دلورسن خاروی ورنه واخلی یعنی مالک مجبورنه دی چه حتمی به دوه کلن خاروی پیدا کوی، زکات اخستونکی دی دخاروی اضافه قیمت ومالک ته ورکپی یادی دکم سن خاروی او دهغه پاته قیمت له مالک نه واخلی، دکوکب دری، هدایه، ردمختار او نوروکتابوپه حواله دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په مذهب د حیواناتودزکات په ورکپه کنبی د حیوان دقیمت ورکپه رواده، همدارنگه په سرسایه، نذر، او کفاراتو کنبی دقیمت ورکپه رواده، د یوی اوغویل پرغویانو، دکرایه کنبی پراوئبانوایر وابنه خورونکو حیواناتو یعنی چه خرنه کوی او پرکور وابنه خوری زکات نشته، زکات اخستونکی دی ترحق بنه یاترحق بالامال نه اخلی اوهم دی ترحق کنبسته یاترحق کم مال نه اخلی میانخگپی مال دی واخلی چه یوهم تاوانی نشی، که پرچاباندی دمال نصاب وو دکال په او بردو کنبی ئې گته وکپه دهمهغه جنس نصاب نورهم زیادشو نوگتیل شوی مال دی له زورمال سره گدکپی اودتول مال زکات دی ورکپی خکه چه پرگتیل شوی مال دکال تیریدل شرط ندی، همداراز که چا وئسانی، میبری او غواوی درلو دی او د هغوی په شیدو او کوچو او مستوئپی پیسی گتیلی نوکله چه پردغه پیسوکال تیرشی زکات به ئې ورکوی، هغه حیوانات چه د کال په ډیره برخه کنبی په خرسره ژوندکوی که شپرمیاشتی یا اضافه ترشپرمیاشتو پرکوروابنه وخوری زکات ورباندی نشته .

امام اعظم ابوحنیفه (رح) او امام ابویوسف (رح) وایی زکات په نصاب کنبی دی په عفوکنبی نه دی، دمثال په ډول که چاوه (۷) اوبن درلودل پنخه ئې نصاب دی اودوه ئې عفودی چه دزکات برخه ئې یوپسه دی، که دکال دتیریدو وروسته او دزکات دورکپی ترمخه ئې دوه اوبن مپه شوه یایی خرخ کپه نو د زکات برخه به هغه یوپسه ورکوی خکه چه زکات په نصاب کنبی دی اونصاب باقی دی. امام محمد(رح) او امام زفر(رح) وایی چه یوپسه دی قیمت کپی اوقیمت دی پر(۷) برخوتقسیم کپی پنخه برخی ئې د زکات دی خکه زکات په نصاب اوپه عفوپه دواړو کنبی دی، که دزکات له فرضیت نه وروسته دچامال هلاک شونوزکات ئې ساقط شو یعنی زکات ئې هم هلاک شو، خکه چه زکات جز د مال دی او جز یوه برخه دکل ده کله چه کل هلاک شی نوجزهم هلاک شو، که خوک د نصاب خاوندوو دکال ترتیریدونه مخکی د زکات ورکپه ورته رواده

دسپینو زرو زکوٰة: سپین زرچه تردوه سوه (۲۰۰) درمه کم وی زکات ورباندی نشته، کله چه مقدارئې ودوه سوه (۲۰۰) درمه ته ورسیری اویوکال ورباندی تیرشی تر(۲۴۰) دوه سوه اوخلویبنت درمه پوری دزکات برخه ئې پنخه (۵) درمه ده، امام ابوحنیفه (رح) وایی چه وروسته له دوه سوه (۲۰۰) درمو پر هرخلویبنت در موچه کال تیرشی د زکات

برخه ئې يو(۱) درم دی، امام ابی یوسف (رح) او امام محمد(رح) واځې چه تردوه سوه (۲۰۰) درمه ډیرشی زکات ئې په شمیر د دوو سوو (۲۰۰) درمودی، یعنی که دوه سوه او شل (۲۲۰) درمه وی نو د زکات برخه ئې پنځه اونیم (۵،۵) درمه ده اونورهم په دغه قیاس .

که په سکه لرونکو پیسو کښی سپین زر ډیره هغه حکم د سپینو زرو لری، وزن (تول) ئې معتبردی، که په سکه لرونکی پیسو کښی غش (کوټ) ډیر وه حکم دعروض لری مقدار ئې اعتبارنلری هغه وخت زکات پرکیږی چه نصاب ته ورسېری.

څرنگه چه دنړی مروجه اسعار یوشان نه دی نولازم دهر مملکت مسلمانان د سپینو زرو د زکات د ور کړی په هکله د اصل معیار چه دوه سوه (۲۰۰) درمه دی قیمت پخپلوا سعارو معلوم کړی بیادی د زکات برخه معلومه کړی.

د زکات د ور کړی په هکله هر څوک دخپلی شتمنی د زکات د ور کړی مسئول دی، یعنی بنځه یا اولادو نه دی دپلاریا خوند د زکات د ور کړی په هیله خپل اسلامی فرض نه پریږدی.

د سرو زرو زکوٰة: سره زر چه له شل مثقاله کم وی زکات ور باندى نشته کله چه مقدار ئې شل مثقاله ته ورسېری اویوکال ور باندى تیرشی د زکات برخه ئې نیم مثقال ده، امام اعظم ابوحنیفه (رح) فرمایى کله چه سره زرتشل مثقاله ډیرشی نو پره رځلور مثقاله د زکات برخه دوه قیراته ده، یعنی پر اضافه دوه یا درى مثقاله زکات نشته ځکه چه ترڅلور مثقاله کم وی زکات ورباندى نشته، مگر یاران (رح) وایى چه ترشل مثقاله هرڅومره بالاشی په حساب دشلو مثقالوبه زکات ورکوی، همدارنگه په بی سکه سرو اوسپینوزرو زیوراتو اولوشو کښی زکات شته .

دعروض زکوٰة: بيله سپینواوسرو زرو نور ټول شيان عروض بلل شویدی لکه قالینى، کمبلی، موټر، کتابونه، جامی، سامان دکانونه سرايونه، حیوانات، مشینونه اوداسی نور، عروض هرڅه چه وی که دتجارت دپاره وی زکات ورباندى فرض دی، مصنف (رح) قید د تجارت ځکه ورسره ذکر کړیدی که دغه عروض که څه هم بیه ئې تر نصاب بالاوی دخپل استعمال دپاره وی نو پرهغه زکات نشته لکه دسپړلی موټر، په کورکښی داستعمال کمبلی داغوستلو جامی اوداسی نور، مگر یو موټر چه دتجارت دپاره وی قیمت ئې نصاب ته ورسېری زکات ورباندى شته همداراز دکانونه سرايونه او داسی نور. دتجارت عروض چه بیه ئې ونصاب ته دسرو یاسپینوزرو ورسېری زکات ورباندى شته، دغه عروض دی دفقیرانو اومسکینانو دگټی په خاطر په سپینویاسروزرو قیمت کړی امام ابویوسف (رح) وایى چه په کوم مال ئې دغه عروض پیرودلی وی په هغه مال دی بیه کړی که ئې په سرو یاسپینو زرو پیرودلی نه وه په عروض ئې پیرودلی وه نودهغه وطن په مروجه اسعارو دی قیمت کړی، امام محمد (رح) وایى که مالک عروض په نقده یاپه پور پیرودلی وی اوس دی د وطن په مروجه اسعارو قیمت کړی، که دعروضو نصاب دکال په اول اواخر کښی پوره وو او دکال په مابین کښی ئې تاوان کړیوی دزکات فرضیت نه ساقطېری یعنی زکات به ورکوی، مگر که دکال په اول کښی نصاب پوره وو او دکال په آخر کښی کم شونوزکات ورباندى نشته امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایى دعروضوبیه

دی له سرو او سپینو زروسره گډه کړی، دغه رنگه دنصاب دپوره کیدودپاره د سروزو بیه دی له سپینوزروسره گډه کړی، دمثال په ډول که چاسل درمه درلودل اودسل درموئې عروض هم درلودل نودواړه دی سره گډ کړی د دوه سوه درموزکات دی ورکړی، همدارازکه چالس مثقاله سره زر درلودل اونورئې سپین زر یاعروض درلودل چه دهغوبیه هم لس مثقاله سره زرکپړی ټول دی سره گډکړی دشل مثقاله سرو زرو زکات دی ورکړی، یاران (رح) وایی سره زراوسپین زر دی په اعتباردبیع (قیمت) نه سره گډوی بلکه په اجزاء سره دی گډکړی امام حنیفه (رح) واییکه چا سل درمه درلودل اوپنځه مثقاله سره زر چه بیه ئې سل درمه وه او کال پرتیرشوی وو نو ددوه سوه (۲۰۰) درمو زکات دی ورکړی یاران (رح) وایی زکات ورباندی نشته ځکه سپین زرکه نیم نصاب دی سره زرخونیم نصاب (لس مثقاله) نه دی بلکه پنځه مثقاله دی نواجزاء ئې برابره نده.

دکرنی اومیوزکوة: پدغه بحث کښی دمصنف (رح) مرادله زکات نه عشردی، په زکات کښی نصاب شرط دی ولی په عشر کښی شرط ندی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) فرمایي هرهنه ثمرچه له ځمکی نه راووزی که لپړوی اوکه ډیروی دهغه لسمه برخه عشر ورکول فرض دی په دغه حدیث سره چه نبی کریم (ص) فرمایلی دی ﴿ماخرجته الارض ففیه العشر﴾ یعنی هرهنه حاصل چه له ځمکی نه را ووزی په هغه کښی لسمه برخه د فقیرانواومسکینانو ده، په حدیث شریف کښی دلپړاودپیرذکرندی شوی.

هرحاصل (ثمر)چ ه په روانواوبواوبه شویوی یادآسمان په باران اوبه شوی وی لکه غنم، جوار، اوربشی، ماش، لوبیا، نخود او داسی نورچه حاصل ئې دساتلووړوی، اوهغه چه حاصل ئې نه ساتل کپړی لکه انار، مالته، کیله، گنی، خټکی، هندوانه اوداسی نور دعشر ورکړه ئې فرض ده، په لرگو، نلاناو وښوکښی عشرنشته مگرپه حواله د(۱۸۴) صفحی د اول جلد د هدایی که چناران یاعما رتی لرگی کرل شوی وی په حصول کښی ئې د عشرورکړه فرض ده . هغه نلان چه پخپله راشنه کپړی عشر پکښی نشته که د تجارت په هکله کرل شویوی نوعشرورباندی شته، که په ځمکه کښی په قصدسره شپشتی یا شوتله یاداسی بل شی کرل شویوی په حصول کښی ئې د عشر ورکړه فرض ده، دهدایی ذکر شوی صفحی زیاده کړیده چه دتاکبری پرتاکانواوپر پروړو عشرنشته مگر که چادنقدو پیسونصاب درلودی او دزکات ورکولومخ کښی ئې پروړخرڅ کرل نود پروړو پیسی هم له نقدوسره جمع کپړی او د ټولو پیسوزکات به ورکوی.

امام ابویوسف (رح) او امام محمد(رح) وایی د عشرورکړه یوازی د کرنی په هغه حاصلاتوکښی فرض ده چه ثمرئې دوام او بقالری (دهدایی داوول جلد په (۱۸۳)صفحه کښی دثمربقالرتلرپه یوکال ښودل شویده) لکه غنم، اربشی، جوار، وریجی، لوبیا، نخود او داسی نور، پس دیارانوپه مذهب په منو، انارو، کیلو، مالټو نارنج، ناک اوداسی نوروکښی عشرنشته، همدارنگه دیارانو(رح) په مذهب دځمکی حاصلاتوته نصاب شرط دی چه پنځه وسقه دی چه یووسق په کاسه دنبی کریم (ص) شپیته کاسی کپړی، یاران (رح) وایی چه په سبزیجاتوکښی عشرنشته لکه بانجن،

بادرنګ، ترتیزک گندنه، شلغم، ملی، پالک اوداسی نور، په حواله د رد مختار والبدائع په دغواختلافاتو کښی فتوی پر قول د امام اعظم ابوحنیفه (رح) ده .

دامام اعظم (رح) په مذهب هغه کښت چه دارهډپه اوبوپه لویو سلوغو سره اوبیږی کومی چه دغواپی یا د اوبی په واسطه ئې را باسی دحاصلاتوشلمه (۲۰) برخه ئې عشرده، یاران (رح) په دغه فتوی کښی ورسره موافق دی، امام ابویوسف (رح) وایی هغه پیدا وار چه پلورل او پیرودل ئې په وسق نه کیږی لکه زعفران اومالوچ (پنبه) نوپه بیه کښی د ارزانه حاصلاتود پنځه وسقودبیع سره په مستقیم تناسب سره عشر فرض دی، د مثال په توگه که دجواریو د پنځه وسقوبیه سل (۱۰۰) افغانی وی عشرئې لس (۱۰) افغانی دی نو د مالچو او زعفرانودقیمت په هرسل (۱۰۰) افغانیو کښی د عشربرخه لس (۱۰) افغانی ده، امام محمد(رح) وایی هرکله چه حاصل دمالچو او زعفرانو و پنځه چنده ته دهغه عمده شیانو ورسپیږی چه دهغه داندازی مقیاس وی زکات ورباندی فرض دی چه په مالچوکښی پنځه غوتی (انډیه)، په زعفرانوکښی پنځه منه دی (من ۳۶۰ درمه دی) . امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی د غسل (شاتو) حصول له عشری ځمکی نه که لږوی اوکه ډیروی دعشر ورکړه ئې فرض ده، امام ابویوسف (رح) وایی په شاتوکښی هغه وخت عشر فرض دی چه حاصل ئې لس (۱۰) زقوته ورسپیږی، امام محمد(رح) وایی دشاتوحصول چه ترپنځه فرقه کم وی عشر ورباندی فرض نه دی، یوفرق اته لس (۱۸) منه دی چه ټوله نوی (۹۰) منه کیږی همدارازهغه شات چه له خراجی ځمکی نه حاصل شی عشر ورباندی فرض نه دی .

چاته دزکوة ورکړه روا اوچاته ناروا ده: ددغه موضوع د مسئلو زده کړه ډیره مهمه ده ځکه چه دنیاودولت زرگی ته نژدی اوډیرخوږ دی، بعضی کسان چه پخپله غنیان دی او د دوی پرشتمنی باندی فرض عین زکات پاته دی نه یوازی دخدای پاک زکات نه ورکوی بلکه دنورو زکاتونه هم را ټولوی، دزکات نه ورکول دخدای پاک (ج) له حکم نه سرغړونه او د بل د زکات اخستل ورته حرام دی، که زکات ورکونکی دزکات اخستونکی په غناخبروی زکات ئې صحیح ندی اونه ئې غاږی په خلاصیږی، کومو کسانوچه د زکات دنه ورکړی په هکله یادغنا په صورت کښی دبل دزکات اخستلو په هکله حیلئ جوړی کړیدی خپل ځانونه ئې ښه غولولی دی خوالله (ج) نشی غولولای که چاپرکوم غنی باندی د مسکین گمان وکړ او زکات ئې ورکړهغه هم ورنه واخست نودزکات ورکونکی غاږی خلاصی شوی مگر و زکات اخستونکی ته حرام دی، د زکات ورکړه د زړه په اراده پوری اړه لری دخولی ویناشرط نه ده خودخولی دویناگته داده چه هغه څوک چه د زکات اخستلومستحق نه وی وبه وایی چه زه غنی یم یاسیدیم دزکات اخستل راته روانه دی کوم غریب ته ئې ورکړه.

الله(ج) دقرآنکریم د توبه دسورت په شپیتم (۶۰) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿انما الصدقات للفقراء والمسکین والعملین علیها والمؤلفة قلوبهم وفي الرقاب والغامرین وفي سبیل الله وابن السبیل ط فريضة من الله ط والله علیم حکیم﴾ په تحقیق سره زکاتونه ددغو کسانولپاره دی لکه فقیران، مسکینان، عاملین (چه داسلاممحکومت له لوری د زکاتوپه راټولولومقررشویوی) مؤلفة القلوب (هغه کسان چه داسلام راورلو هیله ئې کیږی یاپه اسلام کښی کمزوری وی

اوداسی نور)، فی الرقاب (د مریانوسره د هغوی دغاړوخلاصولوپه هلکه مرسته چه دمالک نه خانونه آزاد کړی) پورورپوته، د خدای په لارکښی لکه جهاداونورښه کارونه مسافرته، دزکات ورکړه دالله (ج) له لوری فرض ده او الله (ج) دښه پوهی او حکمت خاوند دی .

له ذکرشوی اته ډلونه دزکات حق له مؤلفه القلوب نه ساقط شو ځکه چه خدای (ج) اسلام بیله دوی نه عزتمن اوغنی کړ. مؤلفه القلوب هغه ضعیف الايمانه کسان وه چه دپیسو دپاره په اسلام کښی پاته وه یا هغه کافران وه چه دپیسو دپاره واسلام ته راتلل په قرآنکریم کښی ودوی ته برخه ورکړه شویده اودرسول کریم (ص) په زمانه کښی دوی خپله تنخواورپله، په حواله د(۱۸۷) صفحی دهدایی د لومړی جلدکوم وخت چه رسول کریم (ص) له دنیانه رحلت وکړ او حضرت ابوبکرصدیق (رض) د اسلام خلیفه شودغوکسانو ورته وویل چه زمور مکتوب راولیکه چه ستاوخلافت ته رانقل شو حضرت ابوبکرصدیق (رض) دوی ته ددوی دتنخوامکتوب ورکړ بیادوی و حضرت عمر (رض) ته راغلل چه په هغه هم دغه مکتوب لاسلیک کړی، حضرت عمر (رض) هغه مکتوب څیری کړ اودوی ته ئې وویل رسول کریم (ص) ځکه تاسی ته تنخوادرکول چه ستاسو زړونه له اسلام سره مینه پیدا کړی نن چه الله (ج) اسلام ته عزت اوغلبه ورپه برخه کړه ستاسومرستی ته اړتیا نشته اوس زمور او ستاسی ترما بین یا اسلام دی یا توره ده اوبس.

دوی بیرته و حضرت ابوبکرصدیق (رض) ته راغلل اوورته ئې وویل چه داسلام خلیفه ته ئې که حضرت عمر (رض) دی؟ حضرت ابو بکرصدیق (رض) ورته وویل چه انشاءالله دی دی، پر دغه مسئله ټولوصحابه کرام (رض) په اتفاق سره اجماع او حکم وکړ چه دمؤلفه القلوب برخه به نه وی.

حسن بصری، امام زهری، امام محمد او امام شافعی رحمت الله عنهما وایی چه د مؤلفه القلوب برخه نده ساقط شوی اوس ئې هم د مسلمانانوامام ورکوی ځکه چه د دوی برخه په قرآن اوحديث سره ثابت ده نوپه قول د حضرت عمر (رض) خونه منسوخه کیږی، د دوی ددغه دلیل په ځواب مور حنیفیان وایو چه دقرآن شریف دغه حکم په اجماع او اتفاق سره منسوخه شو، دوی وایی چه دقرآن مسخ په اجماع سره رواده خوچه د اجماع دلیل هم قطعی اویقینی وی، عینی وایی چه دغه ځواب ضعیف دی ځکه چه دقرآنکریم قاطعیت اوقوت د اجماع ترقوت ډیردی، صحیح ځواب په اتفاق سره دټولوفتاواوو دادی چه قرآنی حکم په سبب د ختم د هغه حکم ومسخی ته رسیری یعنی دمؤلفه القلوب دتنخوا د حکم سبب د اسلام ضعف ووکله چه داسلام مبین دین قوی شونو دضعف سبب ئې ختم شو نو د قرآن کریم حکم هم ختم شو، بل مثال ئې دقرآن کریم په ډیر وایتوسره دکافرانوپه مقابل کښی دجهاد فرضیت دی چه سبب ئې کفر دی، که دنړی ټول کافران مسلمانان شی نودقرآنکریم حکم دجهادپه هلکه هم ختم شو.

فقیر هغه څوک دی چه لږ شی ولری دلږشی اندازه بعضودیوی شپی اوورځی خرڅه ټاکلی ده او بعضو دیوی میاشتی خرڅه ټاکلی ده مسکین هغه څوک دی چه هیڅ نلری، عامل هغه څوک دی که ئې کار کړیوی امام یا حاکم دهغه دکاریه اندازه یوڅه ورکړی، ورکړه په رقاب کښی داده چه دمکاتبو مریانو سره د دوی له مالکانوڅخه د خلاصون

په هکله مرسته وشي، غارم هغه څوک دی چه پوروی وی، فی سبیل الله هغه څوک دی چه په غزا کښی بی خرڅه شی که څه هم په وطن کښی مالداره اوغنی وی، وین السبیل هغه څوک دی چه په خپل وطن کښی هرڅه لری مگر په داسی ځای کښی وی چه هلته هیڅ نلری احتیاج وی، دغه ذکرشوی ډلی د زکات مستحق دی وبل چاته زکات ورکول رواندی، زکات ورکونکی ته رواده چه وهری ډلی ته د ذکرشوو ډلو لږ لږ زکات ورکړی که ئې خوښه وی ټوله دی یوی ډلی ته ورکړی، زکات ورکونکی ته روانده چه واهل ډمه ته زکات ورکړی (اهل ډمه هغه کافر دی چه دهمیشه دپاره په ډمه واری په اسلامی مملکت کښی اوسپړی) دکوکب دری د(۵۴) صفحی په حواله واهل ډمه ته بیله زکات نه نورټول خیراوخیرات ورکول روادی، زکات ورکونکی دی د زکات په پیسو مسجدنه جوړوی او نه دی د زکات په پیسو مړی ته کفن رانیسی، زکات ورکونکی دی دمړی پوردزکات په پیسو نه اداکوی، دزکات ورکونکی دی غنی ته زکات نه ورکوی (غنی هغه څوک دی چه دنصاب مالک وی)، دعالمانودپاره یوجلد د تفاسیرو، فقهی، داحادیثودلغت کتاب لکه مجمع البحار یا تفسیراتقان اویوجلدهغه کتاب چه دکتابوحدل په کپړی له حاجت اصلی څخه دی غنانه پرتابتپړی، که کتابونه تراصلحاجت اضافه شی اوقیمت ئې ونصاب ته ورسپړی نوغنی دی دزکات اخستل ورته روانه دی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه زکات ورکونکی دی زکات وغنی ته نه ورکوی، وخپل پلاراونیکه یا تر دوی لوړلکه ورنیکه ته دی نه ورکوی، خپل عیال ته دی زکات نه ورکوی که څه هم مسکینان وی که نروی اوکه ښځه وی که په کورکښی جداوی اوکه گډوی، همدارنکه زکات دی لمسیانواو د لمسیانو وعیال ته نه ورکوی که څه هم په مرتبه کښی کښته وی خپلی مور او نیاته دی زکات نه ورکوی که څه هم لوړوی، خپلی ښځی ته دی زکات نه ورکوی، ښځه دی وخپل خاوند ته زکات نه ورکوی یاران (رح) وایی چه دښځی زکات وخپل خاوندته روادی زکات ورکونکی دی وخپل مکاتب ته زکات نه ورکوی، زکات دی وخپل مړی ته نه ورکوی، زکات دی نه ورکوی دغنی ومړی ته، زکات دی دغنی نابالغه زوی یالورته نه ورکوی، که دغنی زوی یالوربالغ وه که څه هم د پلارسره ژوندکوی د بل چا دزکات ورکړه ورته رواده، زکات دی و اولادته دهاشم، دعلی(رض)، اولاد دعباس (رض)، اولاددجعفر(رض)، اولادته دعقیل (رض) او اولاد دحارث (رض) ته چه دعبدالمطلب زوی دی نه ورکوی، د دوی ومړیانوته دی هم زکات نه ورکوی.

بنی هاشم ترسیدانوعام دی سیدانوته دزکات اخستل حرام دی په دغه قول سره دبنی کریم (ص) ﴿یا بنی هاشم ان الله حرم علیکم غسالة اموال الناس اوسانهم وعوضکم منهاخمس الخمس﴾ یعنی ای بنی هاشمپه تحقیق سره خدای (ج) حرام کړی دی پرتاسو پریولی دخلگودمالو(زکات اوخیری) اوعوض ئې درکړ تاسوته پنځمه دپنځمی دبیت المال (دغنیمتو)، دبنی هاشمو او سیدانودزکات په اخستلوکښی دفقهاواو اختلاف دی بعضی دحرمت سبب شرافت ددوی دنسب بولی چه هغه شرافت ترقیامت پوری پاته دی نوزکات اخستل ورته حرام دی، بعضی فقهاء(رح) وایی چه سبب دحرمت ئې خمس الخمس دی لکه په حدیث کښی چه ذکرشویدی، څرنگه چه اسلامی حکومتوخمس الخمس له دوی نه بندکړیدی نوزکات اخستل ورته روادی والله اعلم .

امام ابوحنیفه (رح) او امام محمد (رح) وایی که زکات ورکونکی داسی چاته زکات ورکړچه دده یقین ووجه دغه فقیردی وروسته معلومه شوه چه هغه غنی وویاهاشمی یا کافر وو او ده ته معلوم نه وو چه دغه هاشمی یا کافر دی، یائې په تاریکه کبني وفقیرته زکات ورکړ وروسته ورته معلومه شوه چه هغه فقیرنه وو زماپلار یازمازوی وو نودده دزکات ورکړه صحیح ده دوهم ځل اعاده د زکات ورباندی نشته، امام ابویوسف (رح) وایی چه په ټوله ذکر شوو صورتوکبني پر زکات ورکونکی د زکات اعاده (راگرځول د زکات) شته په ورکړه شوی زکات ئې غاړی نه خلاصیږی .

که زکات ورکونکی په سهوه سره چاته زکات ورکړ او وروسته ورته معلومه شوه چه زکات اخستونکی زماخپل مریی یامکاتب وو نوپه قول د دروامامانو (رح) دزکات ورکړه ئې صحیح نه شوه د زکات اعاده به کوی یعنی بیابه زکات ورکوی، دزکات ورکړه هغه چاته روانده چه دنصاب مالک وی، دلته مال مشخص ندی دهرمال نصاب چه وی، دزکات ورکړه وهغه چاته رواده چه د نصاب خاوندنه وی که څه هم روغرمټ اوپرکسب اوکارغبنتلی وی، د زکات وړل له یوه ښارنه وبل ښارته مکروه دی بلکه زکات ورکونکی دی خپل زکات دخپل استوگنی په ښارکبني ومحتاجانو او فقیرانوته ورتقسیم کړی، مگرکه زکات ورکونکی اړشوچه دده دوستان اوقریبان په بل ښارکبني ډیر محتاج دی نووهغوته دزکات وړل مکروه نه دی.

د فطر صدقه (سرسایه)

د فطر صدقې (سرسایې) اندازه نیمه کاسه ده چه هغه دوه کیلو غنم کیږي یا یوه کاسه دخرما یا د وڅکویا داوړبشوده یا د دغوشیانو مروجه بیه نقدی پیسی دی، که چاخرمایاوڅکی یا کشمش ورکول نوپوره کاسه به ورکوي که څه هم قیمت ئې تر نیمه کاسه غنمو بالاوی امام ابوحنیفه (رح) او امام محمد (رح) وایی چه کاسه دعراق په رطل سره اته رطله ده چه څلورمنه کیږي مگر امام ابویوسف (رح) وایی چه کاسه دعراق په رطل سره پنځه رطله او یوه دریمه د رطل ده، هر آزاد مسلمان چه دهرمال د نصاب خاوندوی اودغه نصاب تر حاجت اصلی بالاوی لکه داستوگنی ترکور، ترجمو، د سپرلی تر آس، د سپرلی ترموټر، اوتر جنگی سلاح لکه ټوپک، کلاشنکوپ یا داسی نور سامان نوسرسایه ورباندی واجب ده، پرمیری یا کافر باندی سرسایه واجب نده، دخپل ځان اونا بالغه اولاد اود خدمت د مریانو سرسایه به ورکوي، نارینه دخپلی ښځی د سرسایې دورکولو مسئول نه دی، که ښځه غنی وه نوپردی پخپله سرسایه واجب ده پلارد بالاو اولادو د سرسایې مسئول ندی که څه هم اولادونه له ده سره گډ ژوندکوي .

که زامنود پلار سرمایه په کاراچولی وه او گټه ئې پلارته ورکول نو زامن مسکینان اود پلارمزد دوران دی نه زکات ورباندی شته اونه سرسایه، همداراز که زامنو خپل کسب یا تجارت درلودی او پلار ئې مسکین وو نو پر پلارنه زکات شته اونه سرسایه، دمکاتب مری او هغه مریان چه د تجارت دپاره وی سرسایه دی نه ورکوي مگر د هغوی په بیه کښی زکات شته، همدارنگه هغه مری چه په دوو کسانو شریک وی سرسایه ئې پرهیڅ یوه نشته، مگر مسلمان به دخپل کافر مری سرسایه دوه کیلو غنم یا یوه کاسه دخرمایا یوه کاسه داوړبشو یا دغنمو یا معادل بیه نقدی پیسی ورکوي .

د سرسایې ورکړه دکمکی اختر دسهارله دوهمی سپیدویعنی صبح صادق وروسته شروع کیږي، امام شافعی (رح) وایی چه دروژی د میاشتی داخری ورځی له لمر لویدونه وروسته شروع کیږي، که څوک دکمکی اختر دسهارله دوهموسپیدوترمخه مړشونو سرسایه ورباندی واجب نده، همداراز که کافر د دوهموسپیدو وروسته مسلمان شو یا څوک وزیږیدی نوسرسایه ورباندی واجب ده، ښه کاردی چه عیدگاه ته له تگ نه مخکی سرسایه ورکړي څوچه فقیران او محتاجان په خوشحالی سره عیدگاه وکړي، که څوک داختر له ورځی نه مخکی سرسایه ورکړي رواده اوښه کاردی، که چاداخر په ورځ سرسایه ورنه کړه نو ورکړه د سرسایې ورباندی پاته ده وردی کړي. که ښځی له درو جوړونه زیادی داغستلو جامی درلودی او قیمت ئې ونصاب ته رسیدی پرهغه ښځی سرسایه واجب ده پرچاچه شرعی سرسایه واجب وی یا اختری ورباندی واجب وی هغه ته دبل دزکات اخستل حرام دی.

د روژی حکونه

روژه دوه قسمه ده فرض روژه اونفل روژه، فرض روژه بیا دوه قسمه ده چه یوه ئې په زمان پوری تعلق لری لکه دروژی دمیا شتی روژه یادنذر معین روژه یعنی چه څوک نیت وکړی چه پرما سباروژه نذرده، دغه روژه په شپه کبني په نیت کولوسره رواده یعنی چه دشپي نیت وکړی چه سبامی فرضی یانذری روژه ده، که چادشپی نیت نه ووکړی اوسهارشونوپه مابین کبني دسهاراودلمر دزیوال دی نیت وکړی، دوهم قسم فرضی روژه لکه دروژی دمياشتی قضائی، دنذر مطلق روژه، دکفاری روژه (چه چاقسم کړیوی) دقتل، خطا، اودکفاره ظهارروژی چه تفصیل به ئې دنکاح په بیان کبني راشی، د دغه ذکرشوو روژودپاره کوم معین وخت نشته هروخت چه ئې نیسی خونیت ئې ضروردی ځکه چه د روژی نیول تعین دوخت غواړی یادخدای(ج)له لوری لکه دروژی دمياشتی روژی یادبنده له لوری لکه دنذر معین روژی، څرنگه چه په ذکر شوو روژوکبني تعین دوخت نشته نوله بنده له لوری دشپي د روژی نیت کول ضروردی چه تعین دوخت وشي، دنفلی روژونیت دلمر دزوال ترمخه روادی، دروژی دميا شتی دپاره دی خلگ دبرات دمياشتی په نه ویشتمه ورځ (چه شپه ئې دیرشمه کبیری) دمياشتی دلیدلوپه لته کبني شی که ئې مياشت ولیدل نوسبا دی روژه ونیسی، که مياشت پته شوه چانه ولیدل دبرات د مياشتی دیرش ورځی دی پوره کړی بل سبادی روژه ونیسی دشک روژه دی نه نیسی، که د روژی مياشت ښکاره شوه اوډیروخلگو ولیدل نوشاهدت اودقاضی حکم ته ضرورت نشته، که یوه یاڅو کسانوولیدل نودقاضی په مخ کبني شاهدی اودقاضی حکم ته ضرورت شته، که چادروژی مياشت ولیدل اوقاضی ئې شاهدت قبول نکړ هغه که نارینه وی اوکه ښځه که آزادوی که مری وی روژه به نیسی که څه هم دهغه شاهدی قاضی نه وی قبوله کړی له بخاری شریف څخه روایت دی چه نبی کریم (ص) دیوه سړی شاهدت قبول کړیدی، که په آسمان کبني اوریځ یاگرداوغبارنه وو نوترڅوچه ډیروخلگومياشت نه وی لیدلی قاضی دی دیوه یا دوو کسانو شاهدی نه قبلوی ولی چه د ډیرو خلگوپه خبرتیا سره علم اوبیقین پیدا کبیری، دروژی وخت دسهارله دوهموسپیدووروسته بیادماښام دلمر ترلویدوپوری دی، روژه په ورځ کبني له خوړلو چښلو، دنارینه اوبښځی له یوځایوالی څخه دځان ساتنه ده چه د عادت اوعبادت توپیروشی، روژه نیول دزړه قصد(نیت) غواړی که روژاتی په هیره سره څه وخوړل یائې څه وچښل یانارینه له خپلی بښځی سره یانبځی له خپل خاوند سره یوځایوالی وکړ روژه ئې نه ماتیرې، امام ملک (رح) وایی چه روژه ئې ماته ده بیابه ئې قضاء راوړی موږ وایوچه په مشکوة شریف کبني لیکل شویدی چه یوه سړی په هیره سره روژه خوړلی وه و رسول اکرم (ص) ته راغی او دخوړل شوی روژی په باب ئې پوښتنه وکړه رسول الله (ص) داسی ورته وویل ﴿تم علی صو مک فانما اطعمک الله وسقاق﴾ یعنی تاته خدای (ج) ډوډی او اوبه درکړی خپله روژه تر روژه مات پوری وساته، که روژاتی ویده شواوشیطان بازی ورکړه یانارینه وښځی ته وکتل یانبځی ونارینه ته وکتل انزال شوه یائې سرغوړ کړ یائې ډیره غوړه کړه یائې وینی وکبني یائې سترگی توری کړی یائې مچه واخستل پدغه ټولواعمالوسره روژه نه ماتیرې، روژاتی نارینه یا ښځه چه په شهوت سره څوک مچ کړی یائې مسح کړی اوانزال شی نودهغه روژی قضاء ورباندی شته مگر کفاره ورباندی نشته ځکه چه

انزال بيله جماع څخه پيداشو که روژاتي په ځان اطمنان درلودی چه په مچه اخستلونه زناراخه کيږي اونه انزال راخه کيږي نوباک نشته، که ئې په ځان اطمنان نه درلودی نومچه اخستل مکروه ده، که روژاتي بي اختياره قئ وواهه که په ډکه خوله وی اوکه په تشه خوله وی روژه ئې نه ماتيږي، که روژاتي په قصد سره په ډکه خوله قئ وواهه نودهغه روژي قضاء شته اوکفاره ورباندی نشته، که روژاتي له خولی له لاری يوشی ونس ته تيرکړلکه شگه، دفلز توتپه، دخرماندکه، ډوډی، اوبه، دارو، خاوری اوداسی نور روژه ئې ماته شوه قضاء ورباندی شته اوکفاره ورباندی نشته، که روژاتي په قصد سره دشا دلوری يادمخ له لوری جماع وکړه يائې دغذایی موادوخورک يا چسنگ وکړيائې دارو او دوا وخوړل نوهم دروژي قضاء ورباندی شته اوهم به کفاره ورکوی، دروژي کفاره دظهاردکفاری پشان ده (که ئې مری درلودی هغه به آزادوی يابه دوی میاشتی هره ورځ يوپه بل پسې روژه نیسی يابه شپيته (٦٠) مسکینان غرمه اومانام په میانځگړی خورک مړوی)، که روژاتي بيله دښځی د فرج، يابيله دانسان ياحيوان له کونی اوبيله دنارينه دآلت نه جماع وکړه اوانزال شو یعنی په مچه اخستلويابه ورونوکښی د آلت ايسودلو ياپلاس کښی انزال ياپه ځگرلاس وهلو ياداسی نور يابښځه دگوتی په ذریعه انزال شوه نو د روژي قضاء ورباندی شته اوکفاره ورباندی نشته، که بيله دروژي د میاشتی فرضی روژو څخه نوری روژي فاسدی شی کفاره ورباندی نشته، امام اعظم ابوحنيفه (رح) اوامام محمد(رح) وایی که روژاتي دستور(ایماله) وکړه يائې په پوزه کښی دارو واچول يائې داروپه غوږ ياپه پوزه کښی څاڅکی کړه يائې په زخم (تپ) کښی لنده دوا واچول او هغه تپ نس يادماغ ته سوری وو اودغه دوانس يادماغ ته ورسیدل نو روژه ئې ماته شوه، همدارنگه که نارینه روژاتي د زکر په سوری او ښځی په فرج کښی لنده دوا(دارو) واچول روژه ئې نه په ماتيږي مگرامام ابویوسف (رح) وائې که په زکریا فرج کښی لنده دارو واچوی روژه ئې ماته شوه، که روژاتي په خوله ياپه ژبه دیوه شی خوندوڅکی روژه ئې نه ماتيږي مگرمکروه ده، که روژاتي ښځی دخپل ماشوم دپاره غذایی مواد وژوول نوروژه ئې مکروه شول که ښځه ناچاره وه روژه ئې صحیح ده، دژاولوپه ژوولو روژه نه ماتيږي ولی عمل دژولومکروه دی (داحکم دسپینو ژاولودی چه اجزائې نه سره جداکيږي مگرتوری ژاولی چه مخکی نه وی ژول شوی دهغه اجزاسره جداکيږي اونس ته رسيږي نوروژه هم په ماتيږي، همداراز دنن زمان ژاولی چه اجزائې ډيرژر ونس ته رسيږي روژه په ماتيږي). روژاتي که په روژه کښی ناروغه شو او وپريدی چه نوردروژي نیول به ناروغی ورزياده کړی روژه دی وخوري کله چه جوړشی قضاء دی راوړی، که مسافرت په روژه کښی دروژي نیول ضرر ونه رسوی د روژي نیول ښه کاردی اوکه ئې روژي وخورلی خوړل ئې روادی خوبيا به ئې قضاء راوړی، که ناروغ يامسافر روژي وخورلی په همدغه ناروغی ياسفر کښی مړ شو قضاء نه پرلازميږي یعنی فديه ورباندی نشته، که ناروغه روژه خورله ناروغی نه جوړشو يا روژه خورمسافرله سفرنه مقيم شوبيامر شونوپه تعداددجوړتيا د ورځو ياپه تعدادداقامت دورځو د روژو قضاء ورباندی شته، دوستان به ئې دهغووړځودقضائي روژو په بدل کښی فديه ورکوی، قضائي روژي که څوک جداجدانیسی اوکه ئې يوپه بل پسې نیسی صحت لری ځکه چه الله (ج) دقرآن کریم دالبقره دسورت په (١٨٤) آیت مبارک کښی فرمایلی دی ﴿ومن کان منکم مریضا او علی سفر فعدة من ایام اخر﴾ یعنی ستاسوڅه هغه څوک چه په روژه کښی ناروغه ياپه سفر کښی وی دخوړلوروژو قضاء دی په نورو ورځوکښی راوړی،

لیکن یوپه بل پسی نیول ئې مستحب دی، که روژه خور د روژو قضاء وځنډول اوبله دروژی میاشت داخله شوه اول دی دنوی میاشتی روژی ونیسی ورپسی دی قضائې روژی ونیسی فدیة ورباندی نشته، که امیدواره یاماشوم ته شیدی ورکونکی ښځه ویریدله که روژه ونیسی ماشوم ته به ئې ضرورسپړی د روژوخورل ورته روادی خوبیادقضاء راوړل ورباندی شته اوفدیة ورباندی نشته شیخ فانی چه د روژی پرنیولو قدرت نلری د روژوخورل ورته روادی خوفدیة به ورکوی (نیمه کاسه غنم یادوه کیلوغنم یایوه کاسه اوربشی یاجواریاخرما)، دشیخ فانی دپاره بعضی فقهاء پنځوس (۵۰) اوبعضی فقهاء اویا(۷۰) کلونه تعین کړیدی لیکن په ظاهرروایت سره دکلونوتعین نشته ځکه چه دانسانانوصحی خاصیتونه فرق لری . که څوک دخدای پاک د روژو پوروری وو او د وصیت کولونه وروسته مړشودوستان به دمړی دغاړی دخلاصون دپاره دقضائې روژو فدیة ورکوی (دهری روژی دپاره نیمه کاسه غنم یایوه کاسه جوار یااوربشی یاخرما)، که مړی وصیت نه ووکړی اودوست ئې د روژوپه خورلوخبروو یائې وصیت کړی وو خوشتمنی ئې پاته نه وه نوپه دواړو حالوکښی دی دوست دمړی په اول صورت کښی د مړی د شتمنی نه یاپه دوهم صورت کښی له خپلی شتمنی نه فدیة ورکړی امیدسته چه خدای (ج) د مړی غاړی د روژونه خلاصی کړی، که چانفلی روژه نیولی وه یائې نفلی لمونځ کوی اووروسته ئې هغه روژه ماته کړه یائې لمونځ فاسدکړنو د دواړوقضاء به راوړی ځکه چه دنفل عبادت نیت وتړل شی پوره کول ئې فرض دی، د روژی ماتول چه د روژاتی په اراده نه وی بلکه په طبعی توگه وی لکه دښځی دحیض شروع قضاء ئې شته مگرگناه ورباندی نشته، که د روژی ماتول د روژاتی په اراده سره وه لکه میلمستیا نوهم قضاورباندی شته اوهم گناه، په جوهره، ذخیره اوعنایه کښی لیکلی دی چه میلمستیا دزوال نه مخ کښی عذردي اووروسته له زوال نه عذرنه دی، نوکه روژاتی دعذرپه صورت کښی روژه ماته کړه قضاء ورباندی شته اوگناه ئې نشته، که ئې بيله عذره روژه ماته کړه هم قضاء ورباندی شته اوهم گناه لاکن کفاره ورباندی نشته، که د روژی په میاشت کښی کوم نابالغه مسلمان بلوغ ته ورسیدی یاکوم کافرمسلمان شو دهغی ورځی پاته برخه دی ترمانښام پوری روژه ونیسی او ورپسی دی دروژی نوری ورځی روژی ونیسی خو د تیرو ورځوقضاء ورباندی نشته ځکه چه په هغو ورځوکښی دوی په روژه نیولو مکلف نه وه . که روژاتی په روژه کښی بیهوبښه شواوبیهوبښی ئې څوورځوته ورسیدل دلومړی ورځی د روژی قضاء ورباندی نشته ځکه چه د روژی نیت اوامساك ئې کړی وو اود وروستو ورځو د روژوقضاء ورباندی شته ځکه چه په بیهوبښی کښی د روژی نیت نشی کیدلی . که لیونی د روژی په میاشت کښی پرسد شو دپاتی ورځوروژی به نیسی اودتیرو شوو ورځو د روژو قضاء به راوړی، که په روژه کښی ښځه حیاضه شوه یالنگه شوه که څه هم مازدیگر وی روژه ئې ماته شوه دهغی ورځی روژه دی وخورى کله چه دحیض یالنگون نه پاکه شی قضاء دی راوړی، که په روژه کښی مسافرکورته راورسیدی یا حیاضه ښځه له حیض نه پاکه شوه له هغه وخت نه دی روژه ونیسی ترمانښام پوری، که روژاتی په خطاسره له سپیدو وروسته پیشلمی وکړ یعنی دهغه په فکرچه سپیدی ندی چاودلی یائې د لمرلویدونه مخکی روژه ماته کړه یعنی دهغه په فکرچه لمرلویدلی دی وروسته ورته معلومه شوه چه زمادپیشلمی پروخت سپیدی چاودلی وی یازما د روژه مات پر وخت لمرنه وو لویدلی دهغی روژی قضاء ورباندی شته اوکفاره ورباندی نشته ځکه چه دغه روژه په قصد نده خورل

شوی بلکه یوه سهوه وه پس سهوه عفوه ده، که چادکمکی اخترمیاشت ولیدل هغه دی داحتیاط په خاطر سباخترنه کوی دحاکم یاقاضی حکم ته دی غوړ شی، که په هواکښی گردیاووریخ وه نوحاکم یاقاضی دی دکمکی اختردمیاشتی دلیدلوپه هکله دیوه نفرشاهدی نه قبلوی بلکه د دوو (۲) نارینویادیوه نارینه او د ووبښخوشاهدی دی قبوله کړی، همدارنگه که هواصافه وه گرد یا اوریخ نه وه نوامام دی دیوی ډلی شاهدی قبوله کړی ځکه چه دډلی پرشهادت باندی یقین پیداکیږی.

اعتکاف

اعتکاف دری قسمه دی واجب، سنت مؤکد کفایي اومستحب، واجب هغه دی چه چائې نذرمنلی وی که نذرمعلق وی اوکه غیر معلق وی یعنی داسی ئې ویلی وی چه زه اعتکاف کوم یائې داسی ویلی وی چه که زمادا کار وشو زه دومره ورځی اعتکاف کوم، که څوک یوساعت نذری اعتکاف دنذری وخت نه مخکی فاسدکړی بیرته به له سره اعتکاف راگرځوی.

سنت مؤکد کفایي دروژی دمیاشتی د آخرولسو ورځو اعتکاف دی چه ډیرثوابونه لری رسول کریم (ص) چه مدینی ته تشریف یووړ بیا ئې دژوند ترآخړه پوری اعتکاف نه دی پری ایښی، د هر محل یا کلی یانبارپرخلگوسنت دی، که یوه یادوو یازیادوکسانودمحل یا کلی یانباردروژی په آخرو لسو ورځوکښی اعتکاف ادا کړ د ټولو خلگوغاربخلاصی شوی، که هیڅ چاعتکاف ونکړنودټولوغاری بندی دی، معتکف دی د روژی دمیاشتی دشلم په ورځ دمازدیگر دلمرلویدوترمخه دااعتکاف په نیت د اخترتروړځی پوری په مسجدکښی کښینی خو د ورځوتعین دی نه کوی ځکه اخترمعلوم ندی چه کله به وی خوداختردمیاشتی تر معلومیدو پوری به په مسجدکښی وی، اعتکاف به په داسی مسجد کښی وی چه پنځه وخته لمونځ پکښی کیږی جامع مسجد شرط ندی او دعیدگاهه مسجدکښی اعتکاف روانه دی، ښځی دی په خپل کورکښی اعتکاف وکړی، معتکف ته دښځی سره یوځایوالی حرام دی او ښځه به نه مچوی اونه به لاس وروړی که معتکف په مچه اخستلو یالاس ور وړلوسره انزال شو اعتکاف ئی فاسدشو بیرته به ئې قضاء راوړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی معتکف دی بیله حاجت انسانی لکه اودس، غسل یا دجمعی لمونځ له مسجدنه نه وزی که ووزی اعتکاف ئې فاسد شو، یاران (رح) وایی هغه وخت اعتکاف فاسد کیږی چه معتکف دورځی ډیره برخه له مسجدنه دباندی تیره کړی، معتکف دی په نژدی مسجدجامع کښی دجمعی لمونځ اداکړی لیری دی نه ځی، داسی وخت به مسجدجامع ته روانیږی چه د مسجدجامع دوه رکعته تحیه المسجد، څلوررکعته سنت، دوی خطبی بیاشپړ رکعته سنت ادا کړی که له دغه نه ډیروخت په مسجدجامع کښی تیرکړی که څه هم اعتکاف ئې نه فاسدیږی لیکن ښه داده چه ډیرځنډ ونه کړی د معتکف خورک، چښنگ اوخوب به دااعتکاف په ځای یعنی په مسجدکښی وی، د اعتکاف په حالت کښی بیله ضرورت نه دنیایي کارکول مکروه تحریمی دی، که ضرورت وی لکه دکوردغذائي موادوپیرودل (رانیول) یا خرڅول چه بل څوک نه وی روادی خو د رانیولواوخرڅولوشی به مسجد ته نه راوړی فقط بیع او شراء به وی، معتکف به بیله ښوخبورلکه ذکر، تسبیح، نصیحت او دچا دحال پوښتنه نوری

خبری نه کوی، همدا راز د معتکف پټه خوله پاته کیدل مکروه دی چه نه دچاسره څه وایی اونه چاته ځواب ورکوی که د غیبت، بهتان او ټوکونه پټه خوله وی نولوی عبادت دی . که چا د ندرپه ډول پرځان باندی دڅوورځو اعتکاف واجب کړ خوشپی ئې ورسره ذکر نکړی نود ذکر شوو ورځوسره سم دهغوشپو اعتکاف ور باندی واجب دی اودغه ورځی اوشپی به یوپه بل پسی وی . هغه اعتکاف چه د روژی دمیاشتی له آخولسو ورځونه علاوه که په روژه کنبی وی یابیله روژی وی مستحب دی.

د حج احکام او ارکان

حج په اسلام کنبی د اسلام د مقدس دین د عبادت پنځم رکن او د اسلام دخدای پرستی او عبادت لومړی اوپخوانی طریقه ده، دحج دکلملفظی معنی (قصد او اراده ده) اودحج مقصد دخاص مذهبی قصد اوارادې په اثر د یو مقدس مقام سفر کول دی، هر آزاد، عاقل بالغ اوروغ مسلمان چه له ضرورت نه اضافه (داستوگنی ترکو، د کورسامان، جامی او هغه ضروریات چه بیله هغه چاره نشته) د بیرته راستنیدوپوری دخپل عیال د نفقی او د تگ اوراتگ خرڅ اوپه سعودی عربستان کنبی دخوراک او چپینگ اونورو ضروریاتومالی توان ولری اودسفر په لار کنبی امن موجودوی نوپه ژوند کنبی یوځل دحج ادا کول ورباندی فرض دی، دنبځی سره به دحج په سفر کنبی محرم یاخپل خاوند ملگری وی که محرم یاخاوند ونلری که څه هم حج ورباندی فرض وی دغه فرضیت ئې ساقط دی، په ردمختار کنبی روایت دی که بځه بیله محرم یاخاوندنه حج ته ولاړه اوحج ئې ادا کړ له فرضیت نه ئې غاړی خلاص شوی لیکن داسی کول مکروه دی، که دنبځی دکوراوترمکی شریفی پوری دسفر لار له درو ورځو او شپونه کمه وه هغی بځی ته دمحرم یاخاوند ملگری تیا شرط نده، حج ته دتلوپه وخت کنبی پنځه ځایونه دی چه هیڅ مسلمان به بیله احرام نه له هغونه نه تیریږی، دمدینی منوری دخلگو دپاره (ذو الحلیفه) ده، دعراق د خلگودپاره (ذات عرق) دی چه دیوه واړه غره نوم دی، د شام دخلگودپاره (جحفه) ده، د نجد دخلگودپاره (قرن) دی چه دیوه غره نوم دی، او د یمن دخلگودپاره (یللم) دی، په اوس زمان کنبی چه دحج سفرونه ټول په الوتکه کنبی دی نوټول حاجیان ترمیقاتوترمخه احرام تری ځکه چه په الوتکه کنبی دمیقات درک ښه نه معلومیږی، هغه څوک چه کورئې دمیقاتوپه دننه کنبی وی نودهغومیقات د(حل) ځمکه ده یعنی هغه ځمکه چه دهغوی دکوراودمکی شریفی ترمابین ده، هغه څوک چه کورئې په مکه شریف کنبی وی دحج د ادا کولودپاره دهغه داحرام ترلوځای دمکی حرم شریف دی او دعمری د ادا کولودپاره ئې د احرام ترلوځای (حل) دی، کله چه حاجی د احرام اراده وکړی نوغسل دی وکړی یادی اودس تازه کړی خوغسل تراودس ښه دی بیادی دوی نوی یامینځل شوی جامی واغوندی چه یوئې لنگ اوبل پټه ده، که ئې څه خوشبویی درلودل هغه دی هم په ځان پوری کړی وروسته دی دوه رکعته د احرام لمونځ ادا کړی، له سلام گرځولو وروسته دی وواپی ﴿اللهم انی اریدالحج فیسره لی وتقبله منی﴾ یعنی ای زماخدایه زه دحج د ادا کولواراده لرم ته ئې راته آسانه کړی اوته ئې راڅه قبول کړی ورپسی دی تلبیه وواپی، که چاپه ځانگړی توگه حج کوی دحج نیت دی په تلبیه سره وکړی، دحج تلبیه داسی ده ﴿لبيك اللهم لبيك لبيك لاشريك لك لبيك ان الحمد

والنعمة لك والملك لا شريك لك ﴿ یعنی په خدمت درته ولاړیم یا الله په خدمت درته ولاړیم په خدمت درته ولاړیم تالره هیڅ شریک نشته په خدمت درته ولاړیم په تحقیق سره ټوله ثنا اوصفت اونعمتونه تالره دی او پاچهی تالره ده هیڅ شریک نشته تالره، حاجی دی په تلبیه کبسی له ذکرشووکلموڅه شی نه کموی که نوری بڼی کلمی ورسره زیادی کړی پروانلری، کله چه حاجی پسله غسل نه احرام واغوندی او نیت وتړی اولمونځ وکړی اوتلبیه وواپی نو احرام بندشو، پراسول مقبول (ص) دی درود وواپی اوپوه بڼه جامع دعا دی وکړی، که د چاعربی دعا زده وی اوپه معنی ئې هم پوهیږی هغه دعادی وکړی اوکه دچاعربی دعا زده وی خوپه معنی ئې نه پوهیږی یا ئې هیڅ دعربی دعا زده نه وی په خپله مورنی ژبه دی دعاوکړی احرام بنده حاجی به له الله (ج) نه ډیره ویره کوی، هغه عملونه اوخبری چه الله (ج) منع کړیدی له هغونه به ټینگ پرهیز کوی لکه جماع، فحش اوبیکاره خبری، دښخی په مخ کبسی دجماع خبری، غلا، غیبت، له انډیوالانوسره جنگ دحیوان یا خزنده وژنه، چاته دښکار د ځای ښونه، دښکار دحیوان ښونه اوداسی نور همدارنگه گنډلې جامه، قمیص یاپرتوگ به نه اغوندی لنگوټه یاخولی به نه پرسرکوی، چینه بابالاپوښی یاکرتی به نه اغوندی موزی یابوټونه به نه په پښوکوی، که دچاسره د احرام خپلی نه وی موزی دی داسی پری (غوڅی) کړی چه د پښوبجلکی پټی نکړی مخ اوسر به نه پټوی خوشبویی دی په ځان یاپه احرام نه پوری کوی، د سر یا د نور بدن ویښتان دی نه خریی که څه هم د بغل یا ترنامه لاندی ویښتان غټ شویوی، د ږری او بریتو ویښتان دی نه غوڅوی که څه هم د ږیری ویښتان ترقبضه اوږده وی، نوکان دی نه غوڅوی، هغه جامه دی نه اغوندی چه په (ورس) یازعفران یا(عصفر) سره رنگ شویوی، ورس د یوخوشبویه وابڼه نوم دی چه په یمن کبسی پیداکیږی اوعصفر هم د یوقسم وښونوم دی چه دجامودرنگولودپاره استعمالیږی، احرام بنده حاجی ته روادچه دجنابت یادگرمی د لیری کولو دپاره غسل وکړی یا حمام ته داخل شی خوبابون به نه استعمالوی اونه به په نوکانو یاکیسه سره ځان مورپی یوازی به اوبه پر بدن تویوی، احرام بنده حاجی ته اجازه ده چه دسیوری طلب وکړی یادچتری ترسیوری لاندی کښینی، دپیسو، پاسپورټ یا د سفر د اسنادو دساتنی په هکله دی همیانی تر ملا وتړی مگر سر اوږیره دی دخطمی په گل نه وینځی ځکه چه هغه خوشبویه دی، دهرلمانځه وروسته او لوړځای ته د ختلوپه وخت یاکومی شیلی ته دکښته کیدوپه وخت یا دسواره ځلگوپه لیدلوسره دی تلبیه ډیره ډیره وایی.

کله چه احرام بندحاجی دمکی شریفی ښارته داخل شی اول دی له مسجدحرام نه شروع وکړی اوپه لیدلوسره دکعبی شریفی د خونی دی دغه تکبیراودعاوواپی ﴿ الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر ولله الحمد اللهم افتح لی ابواب رحمتك وعفوك ومغفرتك واحسانك وكرمك ياالله يارحمن يا رحيم اللهم زدبيتك هذا تشريفا وتكريما وتعظيما وزد ياربي لمن شرفه وكرمه ممن حجه او عتمر تشريفا وتكريما وفضلا يا ارحم الراحمين وصلى الله على سيدنا محمد واله و اصحابه وعلينا معهم اجمعين ﴾ که دچادغه دعاپه عربی زده نه وی یائې په معنی نه پوهیږی ډیره به ښه وی چه په مورنی ژبه د زړه له جوشه دعاوکړی، بیادی له حجراسودنه شروع وکړی وحجر اسودته مخامخ دی لاسونه تر اوږو پورته کړی او دلاسوخپری او ورغوی دی وحجراسودته برابرکړی تکبیراوکلمه دی وواپی که ئې قدرت ووحجراسوددی مچ کړی اومسح دی کړی (دحجراسود مچول اومسح کول سنت دی مگرانسانانوته تکلیف

او آزار ورکول حرام دی) دحجرا سودله راسته لوری نه دی دمکی شریفی دروازی ته نژدی طواف شروع کړی په طواف کولو کښی دی دپتی یوسر پرکینه اوږه واچوی اوبل سر دی ترښی بغل راوباسی بیرته دی پر کینه اوږه واچوی یعنی ښی اوږه به لوڅه وی، دحاطم شریف د باندی دی پرکعبه شریفه اوه ځلی راوگرځی خوپه اول دروځلو کښی به رمل کوی (په وړو اوچابکو گاموتگ او اوږه ښورول رمل بلل کیږی)، په پاته څلورځلو کښی به عادی تگ کوی رمل به نه کوی، هرځل چه حجرا سودته راورسیږی که ئې قدرت ووهغه به مسح کوی او طواف دی دحجرا سودپه مسح کولو ختم کړی، بیا دی په مقام ابراهیم (ع) کښی دطواف دختم دوه رکعته واجب لمونځ ادا کړی، د مسجد حرام په هره برخه کښی دغه دوه رکعته لمونځ ادا کول صحیح دی، مقام ابراهیم هغه ډبره ده چه دحضرت ابراهیم (ع) د دوو پښوښانی پکښی پاتی دی، کله چه حضرت ابراهیم (ع) او دده زوی حضرت اسمعیل (ع) دکعبی شریفی دخونی آبادی کول نوحضرت ابراهیم (ع) به پردغه ډبره ولاړوو او دکعبی شریفی دیوال ئې لوړوی، ډبره به په قدرت دقادرمطلق پورته او کښته تلل لکه نننۍ دختگر ا نوکوازه، دغه ډبره په اول کښی د کعبی شریفی ددروازی وارځ ته په دیوال پوری وه کله چه دخلگو ټولی ډیری شوی طواف کونکی اولمونځ کونکی نه سره ځائیدل نوئې مقام ابراهیم واوسنی ځای ته راوړ او دهنداری په غرفه کښی ئې کښیښود، دحاجی لومړی طواف دطواف قدوم په نوم یادیږی چه د مکی مکرمی شکریه ده، دغه طواف سنت دی واجب نه دی، دمکی مکرمی پراوسیدونکوباندی نشته، بیادی حاجی له مسجد حرام نه دصفا د دروازی له لاری دصفاوغره ته ولاړشی که څه هم پرنورو دروازو ورتگ روادی کوم حرج نشته خودصفا د دروازی له لاری ورتگ افضل دی، څه قدردی دصفا غره ته وخیژی چه بیت الله شریفه ووینی مخامخ دی وبیت الله شریفی ته ودیریږی تکبیر، کلمه شریف او درود دی پرښی علیه السلام وویی خپل حاجتونه دی له الله پاک نه وغواړی (دغه ځای ددعا د قلیدودی) د صفا له غره نه دی راکښته شی د مروه دغره پرلوری دی په عادی تگ سره روان شی چه دشیلی مابین ته ورسیري د دوو ستونو (میلانو) تر مابین دی منډه ووهی ځکه چه نبی علیه السلام دلته منډه کړیده (اوس حکومت دغه شيله ډکه کړیده دوی ستنی شته چه دهری ستنی پر برابرښی او کین لوری ته زرغونه څراغونه دی، اول دوه څراغونه دمنډی شروع او آخر دوه څراغونه دمنډی ختم دی) چه مروه ته ورسیري نودسعیی یو شوط پوره شو اوشپږ نورپاتی دی، بیادی د مروه وغره ته لوړ وخیژی کله چه مکه شریفه ووینی نوهغه کارونه دی وکړی چه دصفاپرغره ئې کړیوه یعنی تکبیر، تهلیل، درود او دعا دی وویی پدغه توگه دی شروع له صفاوختم پرمروه باندی اوه شوطونه پوره کړی، نو د فقر اوالتجاء لاسونه دی درب الجلیل په لوی دربارکښی پورته کړی و(دروازه) دی ور وټکوی په ژرادی دزړه له جوشه دهغه څه طلب وکړی چه زړه ئې غواړی خوپه غوښتنه کښی دی امت دحضرت سرور کائنات فخرالموجودات محمدرسول الله (ص) نه هیروی، محرم دی دمکی شریفی په ښار کښی استوگن شی هرکله چه ئې زړه وغواړی طوافونه دی کوی د هر اوه شوطه طواف وروسته دی دوه رکعته واجب لمونځ اداکوی.

امام دی یوه ورځ د ترویی د ورځی ترمخه یعنی دلوی اختر د میاشتی په اوه مه (۷) دماپښین د لمانځه وروسته دوی خطبی وویی اوپه دغه خطبو کښی دی خلگوته ښوونه وکړی چه ومنی ته کله اوڅرنگه ولاړشی او هلته څه وکړی،

عرفات ته کله اوڅرنګه ولاړشی هلته کوم لمونځونه څنګه ادا کړی، د عرفات پرغڼدې څه وخت اوڅنګه ودریږی اوبیرته څه وخت اوڅرنګه راکښته شی همدارنګه دی خلګوته ښوونه وکړی چه کله اوپه څه توګه په مزدلفه کښی د دعا په هکله ودریږی. امام دی په سباورځ یعنی دلوی اختر دمیاشتی په اتمه (۸) په مکه شریفه کښی دسپهاردلمانځه وروسته له حاجیانوسره له ښارنه ووزی و منی ته دی ولاړشی او د عرفات د ورځی یعنی دمیاشتی دنهمی (۹) ورځی دسپهاردلمانځه د ادا کیدوپوری دی هلته اوسی، دسپهاردلمانځه وروسته دی د عرفات دپاره سنت غسل وکړی اوعرفات ته دی ولاړشی، د عرفات میدان ئې ځکه بولی چه د عرفات پرغره حضرت بابا آدم (ع) اوحوا (رض) یو اوبل سره پیدا کړیدی، کله چه په دغه ورځ لمرزوال وکړی امام دی په یوه وخت کښی دحاجیانوپه ګډون د ماپښین اوماز دیګر لمونځونه ادا کړی خو دلمونځو تر مخه دی په خطبه شروع وکړی اودوی خطبی دی وواپی په خطبو کښی دی و حاجیانوته دجماعت دلمونځو، پسله لمانځه نه ددعا دپاره پرعرفات دریدلو، دلسم (۱۰) په ورځ په مزدلفه کښی دسپهاردلمانځه وروسته ددعا دپاره دحاجیانوراغونډیدلو، دڅلو د ویشتلو دشکری دحیوان دحللولو، دسرخریلو او د طواف زیارت د ادا کولو (دغه طواف فرض دی) ښوونه وکړی، نوپه یوه اذان او دوه اقامتو سره دی دماپښین په وخت کښی په جماعت سره دماپښین اوماز دیګر لمونځونه ادا کړی، امام د عرفات همغه دمکی شریفی امام دی، دحنیفی مذهب ډیر خلګ په عرفات کښی په دغه امام پسی لمونځ نه کوی دوی وایی دکعبی شریفی امام په عرفات کښی مسافرنه دی لیکن لمونځ مسافرنه کوی، ابوالفضل الحاج مولانا عبیداله ایوبی سلیمان خیل قندهاری وایی چه ماپدغه باب پلټنه کړیده او د مکی شریفی د امام سره می خبری کړیدی امام راته وویل چه مور دڅلورو وارو مذهبومراعات کوو، زه له مکی شریفی نه و عرفات ته نه راځم بلکه طائف شریف ته ځم بیاله طائف نه عرفات ته راځم چه په څلورومذهبوسره دغه مسافه د سفرده ځکه زه په عرفات کښی مسافریم، پدغه دلیل حنیفیانو ته ښایی چه د عرفات د ورځی لمونځونه په امام پسی په جماعت ادا کړی، امام حنیفه (رح) فرمایی که حاجی دماپښین لمونځ په جماعت ادا نکړ په خپله خیمه کښی ئې په ځانګړی توګه ادا کړ دغه حاجی به دواړه لمونځونه هریو پخپل وخت کښی په ځانګړی توګه ادا کوی په امام پسی به ئې په جماعت نه کوی، امام ابو یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه دغه حاجی دی دماپښین او ماز دیګر دواړه لونځونه په یوه وخت کښی په ځانګړه توګه ادا کړی، دیارانو (رح) له فرمودی نه معلومه شوه چه بل جماعت دی څوک نه کوی، دلمانځه وروسته دی ټوله حاجیان د عرفات د میدان په مابین کښی وغره ته ورنژدی شی چه دغه غریبه جبل الرحمة سره هم یادیری په جبل الدعاسره هم یادیری خو د عرفات په شيله کښی دی څوک نه دریری، امام دی په عرفات کښی پر اوبښ باندی ودریری د عرفات دعادی وکړی اوحاجیانوته دی دحج مناسک اواحکام وروښئی، په اوسنی حال کښی دحجاجو د ډیر والی په سبب نه امام معلومیږی نه ئې دعا وریدل کیږی نو هر څوک دی خپلی دعاوی پخپله کوی، که څو کسان یونښه عالم پیدا کړی اود هغه لارښونه تقیب کړی او د هغه له دعاسره دعا وکړی ډیر به ښه وی الله (ج) د عرفات په ورځ واهل ته د عرفات په ډیر لوی رحمت سره متوجه وی نوبندگان دی هم دعفوی او رحمت په غوښتنه کښی ډډه نه کوی او د نبی علیه السلام دخوښی په هکله دی دده دامت دبښنی ډیره ډیره غوښتنه وکړی:

ژاړه ژاړه په رشتيا ---- زړه خالی کړه په دعا

ابلیس بل هیڅ وخت دومره خوار او ذلیل ندی لیدل شوی لکه د عرفات په ورځ، ځکه چه بڅبنی او رحمتونه دخدای عزوجل وینی او پرسر خاوری بادوی، کله چه لمر ولویږی امام دی له حاجیانوسره له عرفات نه راکښته شی او په آرامه سره دی دمزدلفی پرلوری را روان شی، مزدلفه ئې ځکه بولی چه (ازلاف) نژدی کیدوته وایی یعنی چه په دغه ځای کښی حضرت بابا آدم (ع) او حواء (رض) سره نژدی شوه، چه مزدلفی ته راورسپږی مستحب ده چه هغه غره ته نژدی سکون وکړی چه دجهالیت په دوره کښی هلته اوربلیدی او د (قزح) په نوم سره یادپږی دغه غر د مشعر حرام په نوم سره هم یادپږی، امام دی د خلگوپه گډون پردغه غره ودرپږی اوله لوی او مهربان خدای (ج) له لوی دربارنه دی غوښتنی کوی، امام دی د خلگوپه گډون دامنام او ماخستن دواړه لمونځونه دماخستن په وخت کښی په یوه آذان او یوه اقامت سره اداکړی، څرنکه چه د حاجیانوشمیر پږدی دامام پیدا کیدل او په جماعت کښی ورسره گډون پږمشکل دی نوکه څوکسان سره یوځای شی او په جماعت سره لمونځونه اداکړی پږ ښه کاردی، که په ځانگړه توگه لمونځو نه وکړی روادی ځکه چه دامام حنیفه (رح) په حکم ددغه لمونځو دپاره جماعت شرط نه دی، همداراز امام حنیفه (رح) او امام محمد (رح) فرمایي که څه هم د ماخستن وخت داخل شوی وی په لار کښی له عرفات نه ترمزدلفی پوری ددغه دوولمونځو اداکول روا نه دی یعنی په مزدلفه کښی به ئې اداکوی، په مزدلفه شریف کښی دی هر حاجی نه څلویښت (۴۹) وږی پږی دغټ نخودپشان دشیطانی څلو د ویشتلودپاره ټولی کړی اوودی مینځی ځکه چه وینځل ددغو پږوسنت دی، کله چه سهارسپیدی وچوی امام دی د خلگوپه گډون په تاریکه کښی دسهار لمونځ اداکړی او دلمانځه د اداکولو وروسته دی د خلگوپه گډون دعاوکړی، که دامام پیدا کیدل مشکل وه نوهړڅوک دی خپل لمونځ اداکړی او دلمانځه وروسته دی په دعا کښی پږغورکوی ځکه چه دغه ځای او وخت د دعا دقبول دی، بيله دمحسردشیلی نه نورهرځای د دعا ځای دی . په صحیح حدیث کښی ذکرشویدی چه رسول (ص) ابلیس ولیدی چه پدغه شيله کښی ئې خاوری پرسربادولی، بیادی امام دلمرختونه مخکی د خلگوپه گډون له دغه غره نه راکوزشی څوځانونه منی ته ورسوی، کله چه منی ته ورسپږی نودجمرة عقبه (دلوی شیطان څلی) چه دمکی شریفی خواته ولاړدی په اوه (۷) پږو وولی او د هری پږی سره دی بسم الله الله اکبر وواپی خوپدغه وخت کښی به تلبیه نه وایی، چه څلی ئې وویشت نه دی ورته درپږی بلکه ورنه تیردی شی، دامام ابوحنیفه (رح) په مذهب ددغه شیطانی څلی د ویشتلووخت دلمرختوڅخه ترلمرلویدوپوری دی، امام ابو یوسف (رح) وایی چه آخر وخت ئې دلمرترزوال پوری دی، په کومو پږو چه شیطانی څلی وویشتل شی دوهم ځل په هغه پږو ویشتل مکروه دی، له شیطانی څلی له ویشتلو وروسته که دشکری دم پرکیدی نوقربانی دی وکړی، که دچا اقتصادپیاوړی وی که څه هم دشکری دم نه پرکیدی خودشکری په نیت د حیوان حلالول پږ ثوابونه لری ځکه چه دحاجی د حیوان دحلالولوپه بدل کښی حضرت اسمعیل (ع) له حلالیدونه خلاص شویدی، بیادی سر وخری یادی دسروینستان غوڅ کړی خودنارینه دپاره دسرخریل افضلیت لری، که ناروغ یاسپین ږی یاضعیف ویریدی چه د شیطان د ویشتلوپه حالت کښی د خلگو تر پښو لاندی مړنشم د وکیل ټاکل ورته روادی، له ذکرشووعملونودپوره کیدونه وروسته حاجی

حلال شویعی هرشی ورته حلال دی خپلی جامی اغوستل خوشبویی لگول، صابون استعمالول، د بدن د وینبتانوخریل او داسی نورهرڅه ورته روادی، مگردنراوښځی یوځایوالی اومچول روانه دی، بیادی حاجی په همدغه ورځ یاپه سباورځ یاپه بل سباورځ یعنی دمیاشتی په ۱۱ یا ۱۲ یا ۱۳ مکی ته ولاړشی اوپرکعبه شریف دی اوه شوطه د زیارت طواف وکړی چه دغه طواف فرض دی او د رکن د طواف په نوم هم یادپړی همدارنگه د اضافی طواف په نوم هم یادپړی یعنی له عرفات نه وروسته طواف، دیوم النحر د طواف په نوم هم یادپړی چه اصلی ورځ ئې د حیوان دذبح ورځ ده . امام ابوحنیفه (رح) وایی دحج فرضونه دری دی، د زیارت طواف، د احرام اغوستل اوپر عرفات دریدل، که هر یوله دغو درو فرضونه وځنډپړی نوپرحاجی دم لازمپړی، یاران (رح) وایی چه حاجی گنہگاردی خو دم ورباندی لازم نه دی، که حاجی دطواف قدوم نه وروسته د صفا او مروه دغونډیو ترمابین سعیه کړیوه نو د زیارت په طواف کښی دی اوپړی نه ښوروی اوسعیه دی هم نکوی ځکه چه د اوپړو ښورول په هغه طواف کښی لازم دی چه سعیه پاته وی، که حاجی دصفا اومروه ترمابین سعیه کړی نه وی نوپه دغه طواف کښی به اوپړی ښوروی اوسعیه به هم کوی اوس نو د ن او ښځی یوځایوالی روادی، د زیارت له طواف وروسته دی بیرته منی ته ولاړشی اوشپه دی تیره کړی په دوهمه ورځ د لمرترزوال وروسته دی دری شیطانی څلی هریو په اوه (۷) ډبرو وولی او د هری ډبری سره دی تکبیروواپی خوشروع دی دهغه څلی نه وکړی چه ومسجدالحرام ته نژدی دی اودجمرة صغری په نوم یادپړی، د شیطانی څلی له ویشتلو وروسته دی هلته ودربیری او یوه اوږده دعادی وکړی، بیادی دوهم شیطانی څلی چه دجمرة وسطی په نوم یادپړی وولی له ویشتلو وروسته دی هلته ودربیری اویوه اوږده دعا دی وکړی، بیادی دریم شیطانی څلی چه دجمرة عقبه په نوم یادپړی اوپرون ئې هم ویشتی وو وولی خو وروسته له ویشتلوبه دغه څلی ته نه درپړی او نه به دعاکوی، خپلی خیمی یا اطاق ته دی ولاړشی شپه دی تیره کړی کله چه سباشو دلمرتر زوال وروسته دی دپرون پشان دری واری شیطانی څلی وولی د هر څلی وروسته دی دعاوکړی خودجمرة عقبه له ویشتلو وروسته دی دعانه کوی، که دحاجی تلوار وو چه له منی څخه ووزی نوگناه نشته دمکی شریفی ښارته دی ولاړشی الله (ج) د البقره دسورت په (۲۰۳) آیت کښی فرمایي ﴿فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا تَأْتِيهِ عَلَيْهِ﴾ یعنی که دچاپیره وه له منی نه ومکی ته په دوو ورځو کښی د(۱۱) او (۱۲) نوگناه ورباندی نشته، امام ابوحنیفه (رح) وایی که دچانیت ووچه دشیطانی څلودبیاویشتلودپاره په منی کښی پاته شی نوپه څلورمه ورځ دی دلمرختو وروسته او دلمر د زوال ترمخه په مخکنی توگه شیطانی څلی وولی، که ئې پدغه ورځ له سپیدونه وروسته او دلمرختونه مخکی وولی هم روادی مگړیاران (رح) وایی چه روانه دی، مکروه دی چه حاجی خپله بستره ومکی ته واستوی اوپه خپله په منی کښی دشیطانی څلو د ویشتلو دپاره پاته شی، کله چه حاجی له منی نه ومکی ته کوچ کوی په لاره کښی دی په محصب (دیوځای نوم دی) کښی تم شی ځکه چه په محصب کښی رسول (ص) تم شویدی بیادی مکی ته روان شی، کله چه کعبی شریفی ته ور سپړی اوه (۷) شوطه طواف دی وکړی دغه طواف واجب دی خو په طواف کښی به اوپړی نه ښوروی، دغه طواف دصدر(رجوع) په نوم یادپړی چه حاجی د وطن و طرف ته رجوع کوی، د مکی پر

اوسیدو نکودغه طواف واجب نه دی، له دغه طواف نه وروسته دحاجی حج پوره شومبارك دی شی حاجی دی دخپل کورپرلورروان شی.

که محرم دحج و مکی ته داخل نشو او عرفات ته ولاړی او پر عرفات باندي پرهغه ترتیب ودریدی چه مخ کښی ئې بیان وشو نوله هغه څخه طواف قدوم ساقط شو، ځکه چه طواف قدوم د مکی دپاره لکه تیحه غوندي دی، محرم دحج چه مکی ته نه دی داخل شوی کوم شی ورباندي نشته، که څوک د عرفات په ورځ د لمر دزوال په مابین کښی عرفات ته ورسیدی او د اختر د ورځی تر سپیدو پوری هلته ودریدی حج ئې صحیح شو کوم شی ورباندي نشته، له چانه چه د عرفات شپه تیره شوه نوحج ورنه تیرشو یعنی حج ئې ونه شو، که له محرم نه عرفات داسی تیرشو چه ویده وو یا بیهوښی ورباندي راغلی وه یا ئې عرفات نه پیژندی دغه دریدل له وقوف څخه کفایت کوی یعنی لکه پر عرفات چه ودریدی حج ئې صحیح دی، ښځه دحج په ټولو احکامو کښی د نر پشان ده خو سربه نه لوڅوی، مخ به لوڅوی، په لور آواز به تلبیه نه وایی، په طواف کښی به اوړی نه غورځوی، دصفا او مروه په سعی کښی به چابک تگ نه کوی، دا حرام خلاصولو په وخت کښی دی سر نه خړی بلکه د سروینستان دی غوڅ کړی

د دقران حج

حج درى قسمه دى ۱. دقران حج هغه دى چه حاجى له ميقات نه په نيت دحج اوعمري احرام وتړى يعنى داحرام ترلمانځه وروسته ووايي نيت مى دى دزړه داخلاصه چه اداكړم حج اوعمره ياللة ته ئې راته آسانه كړى اوته ئې رانه قبول كړى، كله چه مكى شريفى ته ورسپړى دعمري احكام دى اداكړى يعنى اوه (۷) شوطنه طواف دى پر كعبه شريفه وكړى اوپه شروع سره دطواف دى دتلبىي ويل پريږدى خوپه اول درى شوطنوكبى به په لوڅه اوراسته اوږه اولږ چابك تگ سره اوږه بنوروى، په پاتى څلورو شوطنوكبى دى اوږه نه بنوروى په آزامه سره دى تگ كوى، له طواف نه وروسته دى دصفا او مروه اوه (۷) شوطنه سعيه وكړى چه دغه احكام دعمري دى له دغه سعيى نه وروسته به بل طواف قدوم او بله سعيه دحج دپاره وكړى او داخترتوروخى پورى به احرام بندوى، چه داخترپه ورځ جمره عقبه(دلوى شيطان څلى) وولى نودقران دحج دشكرىي دم دى اداكړى يعنى يوپسه يا اومه حصه دغواڼي ياداوبن دى حلال كړى، كه دحاجى سره دشكرىي دحيوان پيسى نه وى نودحج په ورځوكبى دى درى روژى ونيسى چه آخره ورځ ئى دعرفات ورځ وى، كه وخت ورنه تيرشوي يعنى دعرفات شپه تيره شوه او روژى ئې نه ونيولى دشكرىي دم ورباندې لازم شوله هره چه ئې پيداكوى شكريه به كوى، كه ئې بياهم د شكرئې پيسى پيدانكړى نوكله چه خپل كورته ورسپړى اوه (۷) روژى دى ونيسى، ددغو روژو نيول وروسته دحج له افعالوڅخه په مكه شريفه كنبى هم روادى، كه قارن مكى شريفى ته داخل نه شو او سيده عرفات ته ولاړى پرعرفات ودريدى نوعمره ئې پريبنودل قارن نه شميرل كيږى، دقران له كبله د شكرىي دم ورباندې نشته ځكه چه قارن ندى مگردعمري د دم شكريه ورباندې شته اوهم به دعمري قضاء راوړى.

۲. دتمتع حج دوه قسمه دى يوهغه متمتع دى چه هديه (پسه يا اوبن يابل حيوان) له ځان سره مكى شريفى ته بوزى، بل هغه متمتع دى چه هديه ورسره نه وى، دتمتع حج هغه دى چه له ميقات نه يوازي دعمري په نيت احرام وتړى كله چه مكى شريفى ته ورسپړى پر كعبه شريفه اوه (۷) شوطنه طواف وكړى خو دطواف په شروع سره دى دتلبىي ويل پريږدى دصفا اومروه اوه شوطنه سعيه دى وكړى اوځان دى حلال كړى يعنى سردى وخرىي احرام دى خلاص كړى اوخپلى جامى دى واغوندى، بيا به دلوى اختر د مياشتى په اومه نيټه له مسجدحرام نه دحج په نيت احرام وتړى اودحج ټول احكام دى اداكړى لكه مفردحاجيان چه ئې اداكوى پرمتمتع حاجى باندې دشكرىي دم لازم دى كه حاجى د شكرىي پيسى نه درلودى نودحج په ورځوكبى دى درى روژى ونيسى يا دى په خپل كور كنبى اوه روژى ونيسى، كه دتمتع حاجى له ځان سره مكى شريفى ته هديه بيولى وه اوهديه اوبن يا اوبنه وه نوپه غاړه دى بنى ياخپلى وروځړوى يادى داشان يوه بله علامه په پورى كړى چه دغه حيوان دهدي په صفت وپيژندل شى، ځكه چه دهديي حيوان څوك له خوړلواوچنبلوڅخه نه منع كوى، دغوايي هديه هم يوه نبنانى غواړى خوپسه چه دحاجى سره وى نبنانى نه غواړى، امام ابويوسف (رح) اوامام محمد (رح) وايي چه دهديي د اوبن اشعاردى وكړى يعنى د اوبن بوك دى له راسته طرف نه ورځيږى كړى اوپه وينودى دغه بوك ورننگ كړى مگر امام اعظم ابوحنيفه

(رح) وایی چه اشعاردی نه کوی، مصنف (رح) دیارانو (رح) قول دامام اعظم (رح) ترقول دمخه کړیدی ځکه چه فتوی پر قول دیارانو ده، په هدایه کښی ذکرشویدی اشعاردامام اعظم ابو حنیفه (رح) په قول مکروه دی اودیارانو(رح) په قول ښه کاردی پدغه مسئله کښی ابن القیم، ابن تیمه اخبلی او اتباع دمحمدبن عبدالوهاب النجدی اعتراض اومخالفت کړیدی، دوی وایی سره لدی چه نبی علیه السلام دغه کارکړیدی اوصحابه کرامو(رض) اشعارکړیدی اوپدغه باب په بخاری شریف اوصحیح مسلم اوپه صحاح سته ووکښی مکررډیراحادیث شته نوامام حنیفه (رح) څرنگه اشعارمنع کوی یائې مکروه بولی، دمخالیفینو ځواب دا دی چه فیهه اوبوجعفرطحاوی (رح) چه دامام اعظم ابوحنیفه (رح)په مذهب کښی اعلم الناس گڼل کیږی اوامام ابومنصور الماتریدی (رح) وایچه امام اعظم (رح) اصل اشعارمکروه نه گڼی ټوله حدیثونه په اشعاروکښی صحیح اوحدته رسیدلی دی، څرنگه چه دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په وخت کښی خلگو اشعارداسی کول چه چاره به ئې داوښ په بوک کښی ښخه کړه بیابه ئې کش کړه هغه ټپ به چنجیان وکړه اووروست به شوحیوان به له خوړو ولویدی اوهلاکت ته به نژدی شو، امام حنیفه (رح) دغه رنگه اشعارمکروه گڼی اومنع ئې ځکه وکړه چه ددغسی اشعارومخه ونیول شی، که څوک د اشعارصحیح طریقته وپیژنی او زده ئې وی یعنی د اوښ دبوک پوست لږ څه په چاره څیری کړی اوچاره غوښی ته ونه رسوی نوامام حنیفه(رح) په مذهب مکروه نه بلکه رواده اوښه کارئې گڼی، امام کرمانی (رح) وایی چه دغسی حکم د اشعارد امام حنیفه (رح) په مذهب کښی صحیح دی، امام قوام الدین (رح) پدغه قول سره تصریح کړیده او امام کمال الدین ابن الهمام (رح) چه دفتح القدیرمصنف دی همدغسی وایی، بدرالدین العینی (رح) دبخاری شریف په شرح کښی هم پدغه توگه تصریح کړیده همدارنگه په ردمختارکښی هم بیان ورته شته.

کله چه هدیه والامتتع مکی شریفی ته داخل شی اوه شوطه طواف دی وکړی اودصفا او مروه سعیه دی وکړی خوداتم (۸) تر ورځی دحج داحرام تړلوپوری به ځان نه حلالوی، پردغه متمتع بانندی د شکرپی دم شته، که ئې دحج احرام د اتم د ورځی نه مخکی وتړی روادی، داخترپه ورځ دسرخریلو وروسته له دواړو احرامودحج اودعمری نه خلاص شو، هغه کسان چه کورئې پر میقات وی یاله میقات نه دمکی شریفی وخواته ئې کوروی د قران یاتمتع حج ورته روانه دی که ئې وکړی گنهگاردی اوهم دم وربانندی لازم دی، که هدیه والامتتع له عمری نه وروسته خپل کوریانبارته راوگرځیدی او هدیه ئې نه وه بیولی نوتمتع ئې باطله شوه، که چادحج له میاشتونه مخکی په نیت دعمری احرام وتړی اودعمری طواف ئې ترڅلورشوطه کم وکړ بیا دحج میاشتی داخلی شوی دعمری دطواف پاته شوطونه ئې دحج په میاشتوکښی پوره کړه اودحج احرام ئې وتړی نوتمتع شوځکه چه داکثرحکم دکل دی نودغه حاجی چه اکثرشوطونه ئې دحج په میاشتوکښی پوره کړه لکه ټوله عمره چه ئې دحج په میاشتوکښی پوره کړه، همدا رنگه که دغه حاجی دحج دمیاشتوترمخه دعمری دطواف څلور یاډیرشوطونه اداکړل بیادحج میاشتی داخلی شوی اوپه دغه کال ئې حج وکړنومتتع نه شمیرل کیږی ځکه چه دعمری دطواف ډیر شوطونه ئې دحج دمیاشتونه مخکی کړیدی، دحج میاشتی د کمکی اخترمیاشت، دمیانی میاشت اودلوی اختردمیاشتی لس ورځی دی، که حاجی دعمری د احرام تر مخه دحج په نیت احرام وتړی نوحج ئې ثابت شودحج احکام به اداکوی، که ښځی ته په

احرام کنبی حیض ورغی نوغسل دی وکړی ټول احکام دحج دی پرځای کړی خو ترڅو چه له حیض نه خلاصیږی پرکعبه شریف دی طواف نه کوی ځکه چه احرام تړل اوتلبیه ویل له جنابت سره منافی نه دی، کوم غسل چه کوی هغه د احرام دپاره دی دپاکۍ دپاره نه دی، منی ته دی ولاړه شی عرفات ته دی ولاړه شی شیطانۍ څلی دی وولی مگرڅرنگه چه طواف په مسجد کنبی دی نومسجدته دحایضی داخلیدل منع دی، دصفا او مروه سعیه دی هم نه کوی ځکه چه دسعیی نه مخکی طواف لازم دی، که ښځه پرعرفات له دریدو وروسته حایضه شوه یا دطواف زیارت له شروع نه ورسته حایضه شوه دکعبی شریفی څخه دی لیری شی او طواف دی پرېږدی، په سبب دطواف دنه کولو هیڅ شی ورباندی نشته ځکه چه رسول لله (ص) وحایضی اونفاسی ښځی ته دصدر دطواف دپریښولو اجازه کړیده .

۳. افراد(مفرد) حج هغه دی چه حاجی له میقات نه یوازی د حج په نیت احرام وتړی کله چه مکی شریفی ته ورسیری پرکعبه شریف به اوه (۷) شوطه طواف په نیت دطواف قدوم وکړی که ئې دصفا او مروه سعیه په نیت دحج دسعی کول سعیه دی وکړی خو سربه نه خریی او د اخترتورځی به احرام بنده وی کله چه ئې د اخترپه لومړۍ ورځ جمره عقبه (دلوی شیطان څلی) په ډبرو وویشتی نوځان به حلال کړی اواحرام به خلاص کړی خپلی جامی به واغوندی، اما اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه دقران حج تر تمتع او دافرادتر حج افضل دی، امام شافعی (رح) وایی چه دافرادحج افضل دی، امام مالک (رح) هم وایی چه اول افضل دقران حج دی بیادتمتع حج دی او بیا د افرادحج دی، امام احمد (رح) وایی چه اول افضل دتمتع حج دی بیا د افرادحج دی اوبیا د قران حج دی.

جنايات

احرام بندحاجی که خوشبویی استعمال کره كفاره ورباندى لازمه شوه، که ئې خوشبویی پرکامل اندام باندى ولگول يااضافه تر کامل اندام ولگول نودم ورباندى لازم دى، پوره اندام لکه سر، ورون، پنډې، ذکر، لاس اوداسی نور، که ئې خوشبویی پرلږحصه باندى داندام ولگول صدقه (خيرات) ور باندى لازم دى، که احرام بنده حاجی گنډلی جامه واغوندى لکه قميص، پرتوگ اوداسی نور، يائې ټوله ورځ سرپټ کر دم ورباندى لازم دى، که ئې سرتري يوی ورځی کم پټ کر صدقه (خيرات) ورباندى لازم دى، که احرام بنده حاجی بيله عذره دسرڅلورمه برخه ياډیره برخه وخريل دم ور باندى لازم دى، که احرام بند حاجی دسرڅلورمی برخی نه لږ برخه وخريل پرهغه باندى صدقه شته، امام ابوحنيفه (رح) وایي که احرام بندحاجی دغاړی دحجامت ځای (هغه ځای چه د وینی کنبلوښیننه پراينسودل کيږی) وخروی دم پرلازم شو، امام ابویوسف (رح) اوامام محمد (رح) وایي چه دم نه لازميږی بلکه صدقه (خيرات) پرلازم دى، امام حنيفه (رح) وایي که احرام بند حاجی د دواړو لاسو او د واړو پښو نوکان غوڅ کره يائې دیوه لاس پنځه نوکان غوڅ کره يائې دیوه لاس يا د یوی پښی پنځه نوکان غوڅ کره دم ورباندى لازم دى، که ئې تر پنځونوکانو کم غوڅ کره نوصدقه ور باندى لازم ده يعنی دهرنوک په بدل کښی به نیمه کاسه غنم يا دهغه بیه ورکوی، همدارنگه امام حنيفه (رح) اوامام ابویوسف (رح) وایي که ئې د دوولاسو او د دووپښوڅخه پنځه نوکان غوڅ کره صدقه ورباندى لازم ده، امام محمد (رح) وایي دم ورباندى لازم دى، که احرام بندحاجی دکوم عذریه سبب خوشبویی ولگول يائې سر وخروی يائې گنډلی جامه واغوستل یو پسه دى حلال کړی يادی دری کاسی غنم يادغنموبيع شپږ مسکینانو ته ورکړی يادی دری روژی ونیسی، که احرام بندحاجی ښځه مچ کره يائې په شهوت سره لاس په ووهه که انزال شی يا انزال نشی دم ورباندى لازم دى، که احرام بندحاجی پرعرفات له دریدونه مخ کښی په یوه لارکښی د دوو لارو وطی وکړی حج ئې فاسدشو اودم ورباندى لازم دى، دغه حاجی به ټول احکام دحج پوره کوی اوهم به په راتلونکی کال دحج قضاء راوړی، که دغه حاجی له خپلی ښځی سره قضائي حج اداکوي لازم ندی چه ورنه جداسی احتیاط به کوی چه بیاداسی ونکړی، که همدغه حاجی له عرفات نه وروسته له خپلی ښځی سره یوځایوالی وکړی نوحج ئې فاسدنه دى بلکه د اوبښی حلالول ورباندى سته يعنی یوه اوبښه به حلالوی . که حاجی وروسته له سرخریلو او دطواف زیارت نه مخکی له خپلی ښځی سره یوځایوالی وکړی پسه ورباندى لازم دى، که حاجی په عمره کښی دڅلورشوطه طواف نه مخکی له ښځی سره یوځایوالی وکړ عمره ئې فاسده شوه دغه عمره دى هم پوره کړی بیادی قضاء هم راوړی اودجنابت پسه به هم حلالوی . که حاجی وروسته له څلور شوطه طواف نه دښځی سره یوځایوالی وکړ عمره ئې صحیح ده خودپسه دم ورباندى شته، که حاجی په هیره سره د ښځی سره یوځایوالی وکړ يعنی حج ئې هیروو عذرنه گڼل کيږی ځکه چه دغه هیره اوقصد په احکاموکښی توپیرنلری، مگرامام شافعی (رح) وایي چه په هیره سره جماع فاسدونکی نده، که حاجی بی اودسه طواف قدوم وکړنوصدقه ورباندى شته (دحج په بحث کښی چه صدقه ذکرشووی مطلب ئې نیمه کاسه غنم یاپوه کاسه اوربشی يادهغه بيع ده)، که حاجی طواف قدوم په جنابت سره

و کړ دپسه دم ورباندي لازم دي، که حاجي طواف زيارت په بي اودسي سره وکړ دپسه دم ورباندي لازم دي، که ئې په جنابت سره وکړ اوبنه به حلالوي، خوبنه به وي چه غسل وکړي اوبيرته طواف له سره وکړي نو بيادحيوان حلالول ورباندي نشته، که حاجي طواف صدرپه بي اودسي سره وکړ صدقه ورباندي شته اوکه ئې په جنابت وکړ دپسه دم ورباندي شته، که حاجي دطواف زيارت دري شوته ياتر دري شوته کم پريښودل دپسه دم ورباندي شته، که ئې داخترپه ورځو کښي بېرته دغه طواف له سره وکړ نوهيڅ ورباندي نشته، که ئې داخترتر ورځو وروسته دغه طواف بېرته له سره راوگر ځوي صدقه ورباندي شته، که حاجي ددغه طواف څلورشوته پريښودل نواحرام بنده پاته دي ترڅوچه طواف زيارت پوره کوي که حاجي دري شوته دطواف صدرپريښودل صدقه ورباندي لازم ده، که ئې ټول طواف صدرپريښود يائي څلورشوته بيله عذره پريښودل نودپسه دم ورباندي لازم دي، که ئې بېرته له سره را وگرځوي نوهيڅ ورباندي نشته اوباید چه بېرته ئې راوگرځوي ځکه چه دغه طواف واجب دي، که حاجي دصفا او مروه ترماين سعيه پريښودل دپسه دم ورباندي لازم دي مگر حج ئې پوره دي ځکه چه دامام حنيفه (رح) په مذهب سعيه واجب ده اودامام شافعي (رح) په مذهب فرض ده . که څوک په عرفات کښي دامام ترمخه راکښته شودپسه دم ورباندي لازم دي، که په مزدلفه کښي ددعا دپاره پاته نشو دم ورباندي لازم دي، که حاجي د شيطاني څلو دويشتلو په ورځو کښي ټوله ورځي دغه څلې ونه ويشتل دم ورباندي لازم دي، که ئې د شيطاني څلود ويشتلو په ورځو کښي يوه ورځ دغه څلي ونه ويشتل هم دم ورباندي لازم دي، که له درو شيطاني څلونه ئې يوشيطاني څلي ونه ويشتي صدقه پرلازم ده همدارنگه که حاجي داخترپه ورځ جمره عقبه (دلوي شيطان څلي) په ډبروونه ويشتي دم ورباندي لازم دي، امام اعظم ابوحنيفه (رح) وايي که چادسرخريل وځنډول اوداخترورځي ورنه تيري شوي دپسه دم ورباندي لازم دي، ياران (رح) وايي چه هيڅ ورباندي نشته، همدارنگه امام حنيفه (رح) وايي که ئې طواف زيارت وځنډوي يعني که ئې داخترپه ورځو کښي طواف زيارت ونکړ دپسه دم ورباندي لازم دي، که احرام بندحاجي ښکار وکړ اوحیوان ئې مړ کړ يائي بل چاته دښکارښوونه وکړه او هغه ښکارو کړحيوان ئې مړ کړ، که ښکار يابښونه دښکارپه هيره سره وه ياپه قصد سره وه ياپه سهوه سره وه که اول ښکارکونکي وي يا وروستي ښکارکونکي وي په نيز دامام ابوحنيفه (رح) اوپه نيز د امام ابو يوسف (رح) جزا ورباندي شته، دښکار جزا قيمت دهغه ژوندي حيوان دي په هغه ځاي کښي چه وژل شويدي، که د وژني په ځاي کښي قيمت نه معلو ميدي يعني هلته خلگ نه وه چه بيع ئې معلومه کړي نو وهغه ځاي ته نژدي په بل ځاي کښي دي دوه دعدل کسان بيع معلومه کړي بيا حاجي اختيارلري که پدغه پيسوهديه پلورل کيدل نوهغه دي وپلوري حلال دي کړي او مسکينانوته دي ورکړي (هديه يو کلن سيرلي ياترشپرمياشتو بالاپسه دي) خودهديي حلالول به حمتي په حرم کښي وي دحرم نه دباندې دهديي حلالول روانه دي، يادي په دغه پيسو غنم يا اوربشي وپلوري او هر مسکين ته دي نيمه کاسه دغنمويايوه کاسه داوربشورکړي، خيرات دغنمو او اوربشوله حرم نه دباندې هم روا دي، يادي په بدل دهري نيمي کاسي دغنمو يا د هري کاسي د اوربشوروژي ونيسي، که غنم ترنيمي کاسي کم پاته شوه يا اوربشي تريوي کاسي لږ پاته شوي هغه دي هم خيرات کړي يادي په بدل کښي يوه روژه ونيسي ځکه چه په شريعت کښي ترورځي کمه روژه نشته اود روژو نيول بيله مکي

شریفی بل خای هم روادى، مگرامام محمد (رح) اوامام شافعى (رح) وایى چه دښکار شوى حیوان مثل واجب دى
یعنى که هوسى ښکارشویوی په بدل کښى ئې پسه دى، دکور په بدل کښى پسه دى، د سوى په بدل کښى شپږ
میاشتنى سیرلى دى، د دښتى مورک په بدل کښى څلورمیاشتنى سیرلى دى اودشتر مرغ په بدل کښى اوبښه ده.

که ښکارشوى حیوان یامرغه یاخزنده ژوندی وو مگر تپى شوى وو یائى وپښتان یابنکی ورنه بیل کړیوى یائى یواندام
ورنه غوڅ کړى وو نوښکارکونکى. به دهغه تاوان ورکوى یعنى یوځل دى د هغه د روغ صحت بیه معلومه کړى بیادى
له عیب سره بیه معلومه کړى د دواړو بیه توپیردى خیرات کړى که ښکارله تپ یا له عیب څه مړشونودروغ ښکار بیه
به خیرات کوى، که ښکارشوى حیوان یاالوتونکى یاخزنده دښکیدلوبښکوسره یاپریکړل شوى اندام سره ځان په الوتنه
یا په منډه له چانه ساتلى نشواى پوره بیه به ئې خیراتوى ځکه چه دغه عمل دښکارهلاکت دى، که دښکار تپ
جوړشو او تاثیر ئې پاته نه شونوبیا هیڅ ورباندی نشته، همدارنگه که دښکاربنکی یاوینښتان بیرته شنه شوه بیا هیڅ
ورباندی نشته، که احرام بندحاجى دمرغه هگى ماته کړه یائى پخه کړه دهگى بیه به خیراتوى ځکه چه له پخی
هگى نه بچى نه زیږى همدارنگه که دهگى د ماتولوسره مړبچى پیدا شونودهغه بچى بیه به خیراتوى ځکه چه
احتمال شته چه هغه بچى به ژوندی وو دهگى په ماتولوسره به مړشویوى، په وژلو د مار، لږم، مورک مردارخورکارگه،
تپوس، لیوه، لیونى سپى او داړونکى سپى جزا نشته (بابښه دتپوس پشان، لنډى دمارپشان، غنډک دلږم پشان اومرږه
دمورک پشان ده)، همدارنگه په وژلودغوماشى، کیکى منگر، میرى جزانشته ځکه چه دغه شیان مضردى او ددوى
وژنه ښکارندى، که څه هم دمیرى وژل روادى خوچه مضرنه وى وژل ئې ښه نه دى، که دچاپه کورکښى حبشان
میران وه اودکورخلگ ورنه په عذاب وه دهغوى مرگ په کیمیاوى موادو روادى، که څوک دکیمیاوى موادو له
استعمال نه ویریرى نودقرآن کریم دالنمل د سورت اتلسم (۱۸) آیت ﴿ یاایهاالنملادخلوامسکنکم لایحطمنکم سلیمن
وجنوده ﴾ دى دکاغذپرمخ ولیکى اوپه اوبودى پریمنځى درى ورځى دى دغه اوبه دمیرانوغارته ورواچوى، که احرام
بنده حاجى له خپل احرام یابدن څه شپږه مړه کړه لیرڅه خیرات دى وکړى لکه یوه لپه غنم یااوربشى یاداسى نور،
په جوهره اوکوکب درى کښى لیکلى دى که دغه شپږه پرځمکه پرته وه اوحاجى مړه کړه جزا ورباندی نشته، که
احرام بنده حاجى ملخ مړکړدخپلى خوښى یو څه شى دى خیرات کړى دحدیث شریف لفظ دى چه یوه دانه
خرماترملخ ښه ده، امام ابوحنیفه (رح) وایى چه ملخ د صیدالبحرله قسمه دى نوباید وژنه ئې جزاونلری لکه ماهى
اوداسى نور، که احرام بندحاجى هغه حیوان یاالوتونکى مړکړچه غوښى ئې نه خوړل کیږى لکه زمرى پړانگ، لیوه،
تپوس، باز، څرخک اوداسى نور، جزائى قیمت دهغه حیوان یامرغه ده خودهغوى قیمت دى دپسه ترقیمت نه
بالاکوى، که یوه له دغو درنده گانو پرحاجى باندی حمله وکړه اوحاجى هغه مړکړه هیڅ جزا ورباندی نشته ځکه چه
حاجى دتعرض نه منع دى ولی دفع دتعرض ورته رواده، که پرحاجى باندی اوبښ حمله وکړه اوحاجى هغه اوبښ
مړکړنوداوبښ خاوندته به تاوان ورکوى، که احرام بندحاجى دښکار دغوښو خوړلوته مجبوره شو اوبښکارئى مړکړنوپرده
باندی جزا شته، باک نشته چه احرام بنده حاجى پسه، اوبښ، غویى چرگه کسکرى (غټه هیلې چه الوتى نشى) حلال
کړى، که ئې کورنى هوسى یاکورنى کوتره چه پرپښوئى بنکی وى مړه کړه پرحاجى جزا شته ځکه که په اصلیت

کنبی دغه حیوان یامرغه وحشی دی خووژل ئی ښکاری دی که څه هم په کورکنبی ژوندکوی. که احرام بنده حاجی ښکارحلال کړ دغه ذبح حرامه ده یعنی دغوبښوخورل ئې هرچاته حرام دی، که کوم حلال سپری ښکارحلال کړ خو حاجی دښکارښونه نوه ورته کړی اونه ئې دښکار امر ورته کړی وو نوحاجی ته ددغه ښکار دغوبښوخورل روادی، که حلال حاجی په حرم کنبی ښکارو کړ او هغه ئې حلال کړ بدله ورباندی لازمه ده، که چادحرم په ځمکه کنبی خدایی شنه شوی وابنه یاونه وربیل دهغه دقیمت خیرات ورباندی لازم دی، که دغه وابنه یاونه وچ شویوه په ریبلوکنبی ئې جزانشته که دغه وابنه یاونه چاکرلی وه اودهغه ملکیت وه دخپل ملکیت په ریبلوکنبی هیڅ جزانشته. قارن حاجی (چه له میقات نه ئې دحج اودعمری په نیت احرام تړلی وی) دهرذکرشوی جنایت په بدل کنبی ورباندی دوه دمه دی یعنی یو دم دحج اویو دم دعمری دپاره دی، مگر که له میقات نه بیله احرام تړلو تیرشی او وروسته احرام په نیت دحج اودعمری وتړی په دغه صورت کنبی یو دم ور باند شته ځکه چه له میقات نه بیله احرام تړلو تیریدل جنایت دی، خوپه هغه وخت کنبی حاجی قارن نه وو کله چه احرام په نیت دقران وتړی نوقارن شی، پرمفردحاجی باندی (چه له میقات نه ئی احرام په نیت دحج تړلی وی) ورباندی یو دم دی، که دوه احرام بنده حاجیان دحرم دښکار په وژلوکنبی شریکان شوه پرهریوه باندی پوره جزاشته، که دوه حلال حاجیان (چه احرام بنده نه وی) دحرم په ښکارکنبی سره شریکان شوه پردواړو یوه جزاده ځکه چه پرحلال حاجی دفعل جزانشته خودمحل (ځای) جزا ور باندی شته چه هغه ښکاری دی، څرنکه چه ښکاریودی نوجزائې هم یوه ده، که احرام بنده حاجی ښکارخرڅ کړیائې رانیوی بیه ئې باطله ده اوپرخرڅونکی اورانیونکی پوره جزالازمه ده، په جوهره کنبی ذکرشویدی که ئې ښکارهغه وخت وکړچه احرام بنده وو او هغه وخت ئې خرڅ کړچه له احرام نه خلاص شوی وو بیه ئې رواده جزا ورباندی نشته

احصار

احصار په لغت كښې ومنع ته وايي او په فقه شريفه كښې په حج يا عمره كښې دا حرام بند حاجي منع ده پر عرفات باندي له دريدونه اوله طواف زيارت نه، لكه ناروغی يا دښمن، په عيني او شرح الكنز كښې ليكلي دي كه حاجي پرهريوه له دغو دوو قادر وو او پر بل قادرنه ووهغه حاجي محصرندي.

احرام بنده حاجي كه په سبب د دښمن يا په سبب دناروغی د حج دا حكامو د ادا كولونه منع شونو دځان حلالول ورته روادى يعنى له احرام نه خلاصون ورته روادى، حاجي ته دى وويل شى چه و حرم ته پسه د حلالولود پاره واستوى، هغه څوك چه د دغه حاجي پسه حرم ته بيابى ورځ دى معلومه كړى چه په كومه ورځ ئې حلالوى كله چه پسه په حرم كښې حلال شى بيابه حاجي ځان له احرام نه خلاصوى، همدا رنگه رواده چه د پسه بيه چاته وركړى او هغه په حرم كښې پسه وپلورى او حلال ئې كړى خود پسه د حلالولونه مخ كښې حاجي ته دځان حلالول روانه دى، تعين د ورځى د امام حنيفه (رح) مذهب دى ځكه چه امام اعظم ابوحنيفه (رح) د دم الاحصار د پاره دا خبرتورځ لازم نه گڼي، امام ابو يوسف (رح) او امام محمد (رح) وايي چه حتمى به ئې دا خبرتورځ ورځ حلالوى، د يارانوپه مذهب دورځى وتعين ته ضرورت نشته، امام شافعى (رح) وايي بيله دښمن نه بل عذر د حج دا حكامو احصار (منع كونكى) نه شميرل كيږي . كه محصر قارن وو يعنى د حج او د عمرى د دواړو احرام ئې تړلى وو حرم ته به دوه پسونه استوى چه د دواړو احرامو څخه خلاص شى، كه ئې د حج د احرام د خلاصون د پاره يو پسه واستاوه او وويل ئې چه د عمرى احرام دى پاته وى په دغه يوه پسه له احرام نه نشى خلاصيداي، ځكه په كوكب درى او الجوهره كښې ليكل شويدي چه د قارن خلاصون له احرام نه شرعى د دواړو احرامو نو په يوه وخت كښې دى، د شريعت حكم ته تغير نشى وركولاى، دا حصار د پسه حلالول بيله حرم نه بل ځاى روانه دى، امام اعظم ابوحنيفه (رح) وايي چه دا حصار د دم د پسه حلالول دا خبرتورځى ترمخه او وروسته روادى، ياران (رح) وايي د حج و محصرته بيله دا خبرتورځى نه د پسه حلالول روانه دى، د ټولوپه اتفاقي حكم سره د عمرى و محصرته د پسه حلالول په هروخت كښې روادى، له عبدالله بن عباس (رض) او عبدالله بن عمر (رض) نه روايت دى د حج محصر چه ځان ئې حلال كړيوى يو حج او يوه عمره پرلازمه ده ځكه چه په احرام تړلوسره ئې په حج شروع كړى ده نوحج ئې قضائى دى، څرنگه چه په معنى كښې دفائت الحج دى نوفائت الحج به ځان د عمرى په افعالوله عمرى خلاصوى لكه چه په وروستى باب كښې به راشى .

د عمرى پر محصر باندي يوازي د عمرى قضاء شته او پر قارن محصر باندي يو حج او دوى عمرى شته، كه محصر حاجي پسه و حرم ته استولى وو او تعين دوخت ئې كړيوى چه په فلانى ورځ به پسه حلالوى خو حاجي له احصار نه خلاص شو كه قادر وو چه د پسه د حلاليدومخه ونيسى او د حج احكام ادا كړى نوله احرام نه دځان خلاصون ورته روانه دى، بلكه لازمه ده چه د حج احكام پوره كړى كه معلومه شوه چه پسه ئې په حرم كښې حلال شويدي نو ځان دى له احرام نه خلاص كړى، كه دغه حاجي د حج پر ادا كولو قادر شو او د پسه د حلاليدومعلومات ورته نه وو نو دا ستحسان له لارى د احرام نه خلاصون ورته روادى، ځكه چه د پسه حلالول دا حرام خلاصونكى دى، مگر قياس وايي چه له احرام نه

خلاصون ورته روانه دی ولی چه دغه حاجی پراصلیت د(حج) قادرشو نو حج دی پوره کړی، که حاجی دمکی په ښارکښی محصرشو(بند پاته شو) یعنی له عرفات اوله طواف زیارت نه پاته شو نوهغه محصر دی د محصر احکام دی پرځای کړی، که ئې یوله دغو دوو ادا کولای شوای (یا پرعرفات دریدل یا طواف زیارت) نومحصرندی ځکه که پرعرفات قادر وی حج ئې پوره شو، پدغه قول سره دعلیه السلام ﴿ الحج عرفة ﴾، طواف زیارت که څه هم دحج رکن دی خو هروخت چه ئې ادا کړی صحیح دی، که پر طواف زیارت قادر وی پرعرفات قادرنه وی نوحج ئې فوت شو، دکوکب دری او هدایه په روایت د فائت الحج حکم دادی چه په طواف سره له احرام نه خلاصیږی، هدیه (پسه) چه بدله دطواف ده ضرورت ورته نشته.

د حج فوت والی او هدیه

د حج فوت والی

که چا د حج په نیت سره احرام و تړی او دلوی اختر د سهار د سپیدو پوری د عرفات پر میدان ونه دریدی حج ئې فوت (قضاء) شو، پر عرفات نه دریدل په سبب د شرعی عذر لکه ناروغی یا د دښمن ویره یا داسی نور احصار یعنی بندوالی بلل کیږی، که له حاجی نه د عرفات لار ورکه شوه یا ویده وو د عرفات وخت ورنه تیر شو یا و عرفات ته نه راوړسیدی او داسی نور، فوت یعنی قضاء بلل کیږی پدغه بیان سره دا حصار او فوت توپیر وشو، پر حاجی باندي لازمه ده چه په عمره سره ځان له احرام نه خلاص کړی یعنی پر کعبه شریف دی اوه شوطه طواف وکړی او د صفا او مروه تر مابین دی اوه شوطه سعیه وکړی ځان دی له احرام نه خلاص کړی اوراتلونکی کال دی د حج قضاء راوړی، کوم دم وړ باندي نشته ځکه چه جنایت ئې ندی کړی، عمره نه فوت کیږی په اجماع دامت مرحومه په ټول کال کښی رواده، مگر په کال کښی پنځه ورځی دی چه د عمری افعال پکښی مکروه دی لکه د عرفات ورځ، د لوی اختر ورځ او د تشریق دری ورځی، عمره کول سنت دی او عبارت دی له احرام تړلو او پر کعبه شریف طواف کول او د صفا او مروه په مابین کښی سعیه کول، عمره په حنیفی مذهب کښی سنت مؤکده څوک وایی واجب ده، څوک وایی فرض کفایي ده، حضرت امام شافعی (رح) ئې فرض عین گڼی.

هدیه

هغه حیوان چه مکی شریفی ته د تقرب (ثواب) دپاره واستول شی هدیه بلل کیږی، د هدیی کمه برخه پسه یا وزگړی دی، هدیه له درو قسمو حیواناتو څخه رواده، اوبښ یا اوبښه، غویي یا غوا، پسه یا میږه یا وزگړی، په دغو حیواناتو کښی د هدیی دپاره ثنی (دوه غاښی) یا تر ثنی بالا روادی، د کوکب دری په روایت د اوبښانو ثنی هغه اوبښ دی چه د ژوند پنځه کلونه ئې پوره شویوی، په غویو کښی ثنی هغه دی چه د ژوند دوه کلونه ئې پوره شویوی دپسو ثنی هغه دی چه د ژوند یو کال ئې پوره شویوی، مگر دپسه په ذات کښی د هدیی دپاره شپږ میاشتني وری هم روادی، هغه حیوان چه پوره غوږ ئې غوڅ وی یا ئې دغوږ ډیره برخه غوڅ وی یا ئې لکی غوڅه وی یا ئې لاس یا پښه غوڅ وی یا ئې یوه سترگه پنده وی یا هغه گوډ حیوان چه د حلایدو ترځای پوری پخپله تلای نشی د هدیی دپاره روانه دی، همدارنگه د هدیی دپاره ډیر ډنگر حیوان هم روانه دی، که حاجی په جنابت سره طواف زیارت کړی وی یا ئې له عرفات نه وروسته دښځی سره یوځایوالی کړیوی ددغه دواړو جنایتو دپاره دپسه هدیه روانه ځکه په دغه جنایتو کښی د اوبښ یا دغویي هدیه ده، نورنودهر جنایت دپاره دپسه هدیه رواده، د اوبښ یا دغویي هدیه یا قربانی په شراکت د اوه (۷) کسانو رواده خو اوه واړه به نیت د ثواب کوی، که له اوه (۷) شریکانونه دیوه شریک مطلب خپله برخه غوښی وی نودپاته شپږ کسانو دپاره دغه شریکه هدیه د ثواب دپاره روانه ده، د کوکب دری د (۷۸) صفحی په ښوونه دنقلی هدیی اود تمتع او قران د هدیی د غوښو خورل وځاوندته روادی او د نورو هدیو لکه د جنایت هدیه یا دا حصار هدیه یا د نذر هدیی

دغوسبو خورل وخواندته روانه دی، د هدی حلالول په هروخت کښی روادی مگردنفلی هدی او دتمتع او قران دهدیوحلالول یوازی او یوازی دلوی اخترپه ورځ روا دی، د دم دهدی حلالول بیله مکی نه بل ځای روانه دی، وروسته له حلالیدونه دی غوسبی دمکی شریفی دښار او نورومسکینانوته ورکړی خو عرفات ته دهدی بیول واجب نه دی.

داوښ په حلالولو کښی ښه طریقه نحر دی (نحر دڅگر او اوږی تر هډوکولوږ داوښ دحلالیدو ځای دی) مستحب طریقه داسی ده چه داوښ کښی لاس دی و تږی په ولاړی دی تر حلق کښته چه لبه ورته وایی حلال کړی، په غوایی اوپسه کښی ذبح ښه ده (ذبح دحلق پر برابر حلالیدوته وایی) یعنی اول به غوی پاپسه پر ځمکه څملوی بیابه ئې دحلق پر برابر حلالوی، که دچا حلالول (ذبح) زده وی ډیر به ښه وی چه خپله هدی په خپله ذبح کړی ځکه چه ذبح عبادت دی نوعبادت په خپله کول ډیر ښه دی، که هدی والا ذبح نشوای کړای نوبل څوک دی وکیل کړی او د ذبح په وخت کښی دی هدی والا ورته ودریږی، کله چه داوښ هدی حلاله کړه شوه د اوښ ځل اومهاردی هم خیرات کړی، په مزدوری کښی دی و قصاب ته نه ورکوی، همدارنگه غوسبی دی هم په مزدوری کښی نه ورکوی دهدی اکثره احکام داضحیی د احکامو سره برابر دی که چاله مکی شریفی نه هدی شپله دهغه وسوارلی ته مجبور شو پرسپوردی شی، که سوارلی ته اړتیا نه وه نه دی پرسپریږی، که د هدی اوښه یاغوالنگه وه اوشیدی ئې درلودی نه دی لوشی بلکه پرغولانځه دی یخی اوبه ور وپاشی چه شیدی ئې وچی شی که چا مکی شریفی ته قربانی بیوله اوپه لار کښی مړه شوه نو د نفلی قربانی بدله نشته، که هدی واجب وه نوبله هدی (قربانی) پرواجب ده، همدارنگه که واجب هدی معیوبه شوه نو واجب ده چه بل حیوان دی هدی کړی دغه معیوب حیوان دی دخپلی غوسبی سره خرڅ کړی یادی حلال کړی اوداسی نور، که دنفلی قربانی اوښه دمکی شریفی په لار کښی ومړگ ته نژدی شوه نوخوانددی هغه حلاله کړی اودهغی په وینو دی هغه څپلی رنگ کړی چه په غاړه ئی ورڅړولی وی بیادی په رنگ شوی څپلیود اوښی بغل ووهی، همدارنگه خاوند او نورغنیان خلگ دی ددغی اوښی غوسبی نه خوری بلکه مسکینان دی و خوری، دنفلی قربانی بدله ورباندی نشته، که دغه اوښه واجب قربانی وه نوبله هدی (قربانی) به کوی . په مړژواندی اوښی دی هغه وکړی چه خوښه ئې وی، دنفلی تمتع اوقران دهدی (قربانی) په غاړه به څپلی ورڅړوی اوداحصار اوجنایت دهدی په غاړه دی شی نه ورڅړوی.

د لمانځه نه مخکې شرطونه

پرمونځ کونکي باندې فرض دی چه خپل بدن اوجامی له بی او دسی اونجاست نه پاک کړی لکه مخ کښی چه ئې بیان وشو. داغه رنگه ورباندې فرض دی چه خپل عورت هم پټ کړی، د نارینه عورت تر نامه لاندې ترزنگنو پوری دی پخپله نو عورت نه دی اوزنگنونه عورت دی، ښځه ټوله عورت ده مگر دښځی مخ او ورغوی اوپښی عورت نه دی، دمینځی عورت هم دنارینه پشان دی نس اوشائې هم عورت دی نوربدن ئې عورت نه دی. که له چاسره نجاست موجود وو داسی شی ئې پیدانکړچه دغه نجاست په لیری کړی لکه اوبه یانورمائعات نوله دغه نجاست سره دی لمونځ وکړی بیادی ددغه لمونځ قضاء هم نه راوړی همدارنگه که چاجامه نه درلوده چه عورت په پټ کړی نولمونځ دی په ناسته وکړی خورکوع اوسجده دی په اشاره وکړی چه عورت غلیظه ئې حتی الامکان پټ وی، که وغواړی چه په ولاړه سره لمونځ وکړی روادی ولی که ئې عورت لوڅ وی قیامه خوئې پرځای شوه، مگرلمونځ ئې په اشاره سره افضل دی، ځکه چه پټول دعورت هم دلمانځه حق دی اوهم دخلگوحق دی اوقیامه یوازی دلمانځه حق دی.

دلمانځه په شروع کښی دی اول دلمانځه نیت کوی دنیت او تکبیرتحریمه (اول الله اکبر) په مابین کښی دی په عمل سره جدا والی نه کوی لکه خورک کول، واسکت اغوستل، لیک لوستل او داسی نور.

نیت قصددزړه دی که دچا دزړه قصدووجه لمونځ کوی خوپه خوله ئې څه ونه ویل نیت ئې صحیح دی لیکن دخولی الفاظ دزړه د قصد اوارادی ترجمانی کوی غوره ده چه دواړه سره ملگری کړی داهم باید پید وساتوکه څوک په خوله نیت وواپی خودزړه قصدئې نه وی نونیت ئې صحیح نه دی، همدارنگه که دچاپه زړه کښی اراده صحیح وی خوپه خوله چه څه وایی په هغه کښی سهوه شی اوپه همدغه نیت لمونځ وکړی لمونځ ئې صحیح دی ځکه چه قصد دزړه معتبردی نه هغه څه چه په ژبه ویل کیږی، دغه بیان دامام مجددالف ثانی (رح) په مکتوبات امام ربانی کښی لیکل شویدی.

څرنگه چه لمونځ ټول په عربی ژبه ویل کیږی ښه به وی چه نیت ئې هم په عربی داسی وواپی ﴿نویت ان اصلی لله تعالی رکعتین فی هذا لوقت الفجر اقتدیت بهذ الامام متوجهها الی جهة الکعبة الشریفة﴾ که چاته په عربی نیت کول مشکل وی په پښتودی نیت داسی وواپی (نیت می وکړچه لمونځ وکړم خاص خدای لره دوه رکعته فرض پدغه وخت دسهاراقتدای وکړه پدغه امام پسی مخ می دی پرلوری د کعبی شریفی).

که لمونځ په جماعت نه ووځانگړی وودعربی نیت دی داسی و وایی ﴿نویت ان اصلی لله تعالی رکعتین الفرض فی هذا لوقت الفجر متوجهها الی جهة الکعبة الشریفة﴾ په پښتودی داسی وواپی (نیت می وکړ چه لمونځ وکړم خاص خدای لره دوه رکعته فرض پدغه وخت دسهارمخ می دی پرلوری دکعبی شریفی)، لکه څنگه چه په نیت کښی وویل شوه چه مخ می دی پرلوری د کعبی شریفی هم دغسی به مخ پرقبله دریری، که څوک ددښمن یاځناورانوڅخه

ویریدی نوکوم طرف چه ئې په نظر دامن وی و هغه طرف ته دی لمونځ وکړی، که لمونځ کونکی ته طرف دقبلې نه معلومیدی اوبل څوک هم نه ووچه پوښتنه دقبلې ورنه وکړی نووهری خواته چه ئې گمان غالب شو وهغه طرف ته دی لمونځ وکړی، کله چه دلمانځه نه فارغ شو بیائې طرف دقبلې وپیژندی نودوهم ځل به دهغه وخت لمونځ نه کوی هغه اول لمونځ ئې صحیح دی، ځکه چه زحمت په اندازه دقدرت دی دلمونځ کونکی قدرت همدا فکرکول وه، که لمونځ کونکی له لمانځه څه نه وو خلاص شوی اوطرف دقبلې ئې وپیژندی وهغه خواته دی مخامخ شی اویا ته لمونځ دی وکړی، بعضی وایی که لمونځ کونکی ته طرف دقبلې نه معلومیدی لمونځ دی وځنډوی ترڅوچه په یقین یاغالب گمان طرف دقبلې ورمعلومیږی، بعضی وایی چه وهر طرف ته مخامخ شی لمونځ دی وکړی.

د لمانځه صفتونه

اول د لمانځه په ننه کښی دغه شپږ عملونه فرض دی (۱) لومړی الله اکبر ویل چه د تکبیر اولی، تکبیر تحریمه اود تکبیر افتتاح په نومونوسره هم یادیری (۲) قیامه (ولاره) (۳) په ولاره کښی قرائت ویل (۴) وروسته له ولاړی نه رکوع کول (۵) سجده کول (۶) آخره ناسته کول، که یوله دغوشپږ و فرضونه په قصد یا په هیره سره پاتی شی لمونځ په فاسدیږی لمونځ کونکی به بیرته لمونځ راگرځوی.

دوهم د لمانځه په دننه کښی دغه یوولس عملونه واجب دی (۱) د الحمد لله سورت (سورة الفاتحه) تر آخره پوری ویل (۲) د فرضیه لومړی دوو رکعتو، د سنت په ټولورکعتو، د وتر او نفلو په ټولو رکعتو کښی د الحمد لله د سورت د قرائت وروسته متصل د قرآن کریم دری آیتونه یا اضافه لوستل (۳) په څلور رکعتیز یادری رکعتیز لمانځه کښی اوله ناسته (۴) د څلور رکعتیز لمانځه په اوله ناسته کښی التحيات تر شهید پوری ویل (۵) دسهار، ماښام، ما خستن، جمعی او اختر ونو په لمونځو کښی دامام په لوړ او اوز سره قرائت ویل (۶) د ماښام او ماښامین اوماز دیگر په لمونځونو کښی په خفیه (قراره) سره قرائت ویل (۷) د وتر په آخر رکعت کښی له الحمد لله اوسورت نه وروسته دعای قنوت ویل (۸) داختر ونو په لمونځو کښی تکبیرونه ویل (۹) د السلام علیکم ورحمة الله په ویلو سره سلام گرځول (۱۰) د لمانځه ټول احکام په آرامی سره ادا کول (۱۱) د البحر الرائق شرح کنز الدقائق په حواله درکوع نه وروسته مستقیم دریدل او د دوو سجده په منځ کښی لږ تر لږه دیوه تسبیح ویلو په اندازه آرام کول چه دغه ته طمانیه وایی، که یوله دغو واجباتو په سهوه سره پاتی شی نودسهوی سجده واجب شوه او که په قصد سره پرینودل شی لمونځ نقصانی شویږته به لمونځ له سره کوی که ئې ونه کړی نو گنهگا ر شو.

دریم د لمانځه په دننه کښی دغه اوه لس عملونه سنت دی (۱) د صف برابرول په بشپړه برابری سره چه نه داړخ له ملگری نه مخکی ولاړوی اونه شاته (۲) د لومړی تکبیر سره د دواړو لاسو پورته کول چه نارینه به د بټوگوتوسرونه د غوږو د نرمی سره برابروی اوبښځه به د بټوگوتوسرونه د اوږوسره برابروی (۳) مقتدی به متصل په امام پسی نیت کوی اولومړی الله اکبر به وایی (۴) امام به تکبیرونه په لوړ او اوز سره وایی چه ورپسی ولاړ قوم ئې واوروی (۵) د تکبیر تحریمه په وخت کښی بیله سرکړولو مستقیم دریدل (۶) د نارینه دپاره په قیامه کښی ښی لاس پرچپ لاس باندی تر نامه لاندی نیول، دښځی دپاره ښی لاس پرچپ لاس باندی پرځگر (سینه) باندی نیول (۷) په اول رکعت کښی له تکبیر تحریمه وروسته سبحانک اللهم تر آخره پوری ویل (۸) په اول رکعت کښی اعوذ بالله تر آخره پوری ویل (۹) بسم الله تر آخره پوری ویل (۱۰) په آخر کښی د الحمد لله آمین ویل (۱۱) په لوړ او اوز سره به امام سمع الله لمن حمده وایی اومقتدی به ربنا وک الحمد په قراره سره وایی، مگر په ځانی لمانځه کښی سمع الله لمن حمده او ربنا وک الحمد دواړه په قراره سره ویل (۱۲) په رکوع اوسجده په دواړو کښی دری ځله یا پنځه ځله یا اووه ځله تسبیح ویل (۱۳) مستقیم دریدل پسله رکوع څه اونیغ کښی ناستل د دوو سجده وتر ما بین (۱۴) په خلاصو گوتو سره د دواړو لاسو اوبښودل پرورنوباندی په ما بین کښی د دوو سجده لکه د التحيات په حالت کښی سره د غوړولو دچپه پښی اوجگه درول

دراسته پښی دنارینه دپاره، پرادمو(کناتو) کښینستل د ښځی دپاره (۱۵) د فرضیه آخردوورکعاتو کښی یوازی الحمدلله ترآخړه پوری ویل یعنی بل سورت دقرآنکریم به نه ورسره وایی (۱۶) ټوله تکبیرونه د لمانځه ویل بیله تکبیرتحریمه نه، ځکه چه تکبیرتحریمه فرض عین دی (۱۷) درودونه داللهم صل اوللهم بارک ترآخړه پوری اودعادللهم رینا ترآخړه پوری ویل، که یوله دغوسنتو څخه پاته شی کوم څه نه لازمیری بلکه سنت ئې پرینودل چه دسنتوپرینونکی گڼهگاردی.

امام اعظم ابوحنیفه (رح) له لمانځه نه وتل په فعل سره دلمونځ کونکی فرض گڼی مگریاران (رح) ئې فرض نه گڼی . مصنف (رح) ذکرکړیدی چه بیله شپږ فرضونودلمانځه نورټول عملونه په لمانځه کښی سنت دی یعنی واجب عملونه ئې هم پکښی شمیرلی دی چه په واقعیت کښی ثبوت د واجباتو اوسنتو ټول په سنت (حدیث) نبوی (ص) سره شویدی .

کله چه څوک اراده دلمانځه وکړی وروسته له نیت نه دی لاسونه پورته کړی دلاسوورغوی دی له اوږو سره برابرکړی اودلاسوبتی گوتی دی دغوږو د نرمیوسره برابری کړی تکبیرتحریمه (الله اکبر) دی و وایی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) اوامام محمد (رح) وایی که څوک په تکبیر تحریمه کښی د الله اکبر په عوض کښی الله جل، اعظم، الرحمن اکبر وواپی روادی یعنی لمونځ کونکی دی ذکر د خپل خدای دنوم وکړی بیادی لمونځ وکړی، مگرامام ابی یوسف (رح) وایی بیله الله اکبر یا الله کبیر یا الله الکبیر په بل نوم سره تکبیرتحریمه روانه دی، ځکه چه (الله) هم اسم ذات دی او هم اسم خاص دی بل څوک په دغه نوم سره نه شی بلل کیدلای او اکبر او کبیر دواړه صفتونه دالله (ج) دی، بیادی نارینه دراسته لاس خپره اودمابین دری گوتی دچپ لاس پرمروندباندی کښیر دی اودراسته لاس بټه گوته اوخمچه گوته دی دچپ لاس پرمروند راوگرځوی اودواړه لاسونه دی ترنامه لاندی ونیسی، ښځه دی هم په عین ترتیب سره راسته لاس پرچپ لاس کښیردی اودواړه لاسونه دی پرځگر (سینه) باندی ونیسی ﴿سبحانک اللهم وبحمدک وتبارک اسمک وتعالجکدک ولااله غیرک﴾ دی وواپی بیادی ﴿اعوذ بالله من الشیطن الرجیم او بسم الله الرحمن الرحیم﴾ یوپه بل پسې په خفیه سره ووائی، بیادی سورت د الحمدلله اوورپسی دخپل خوښی دقرآنکریم یوسورت یا دسورت دری آیتونه یا د سورت یواوږد آیت چه د درو(۳) وړوآیتوپه اندازه وی وواپی ځکه چه ویل دالحمدلله اودسورت واجب دی، امام شافعی (رح) دالحمدلله ویل فرض گڼی اوامام مالک (رح) دواړه فرض گڼی، زموږ دلیل دقرآن کریم په (۲۹) جزدالمزمل دسورت شلم (۲۰) آیت مبارک دی ﴿فأقرءو ماتیسر من القرآن﴾ یعنی تاسوله قرآن نه هغه څه وویاست چه تاسوته آسان وی ددغه آیت په حکم قرائت فرض دی اوالحمدلله اوضم د الحمدلله بل سورت په احادیثو سره ثابت دی نوځکه واجب دی، کله چه امام لفظ د ولاالضالین وواپی ورپسی دی آمین په خفیه سره وواپی همدارنگه مقتدی دی هم آمین په خفیه سره وواپی، دماپښین اومازدیگرلمونځونه چه په خفیه سره دی نومقتدی ته د آمین ویلودرک نه معلو میږی سکون دی وکړی اوامام یاخانگری لمونځ کونکی دی په ټولو لمونځو کښی له الحمدلله نه ورو سته آمین وایی، بیادی تکبیر وواپی رکوع دی وکړی اولاسونه دی په خلاصو

گوتوسره پر زنگونو تکیه کړی ملادی وغوړوی اوسردی تر ملانه لوړوی اونه دی کښته کوی، په رکوع کښی دی سبحان ربی العظیم چه کم شمیرئې دری خلی دی ووایی، بیادی سر او ملاراپورته کړی فقط سمع الله لمن حمده دی ووایی مقتدی دی ربناک الحمد ووایی په ځانگړی لمانځه کښی به دواړه وایی، کله چه امام دسمع الله لمن حمده په ویلوسره اومقتدی دربنالك الحمد په ویلو سره سم سیده ودریږی نو تکبیردی ووایی اوسجده دی وکړی، که عذرولری اول دی دواړه زنگونونه پرځمکه کښیږدی بیادی دواړه لاسونه چه گوتی ئې سره مښتی وی پرځمکه کښیږدی، بیادی مخ دغوړوپه برابری د دواړو لاسودخپروپه مابین کښی کښیږدی سجده دی پر پوزه اوپرتندی وکړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی چه یوازی پرپوزه یا یوازی پرتندی سجده رواده مگریاران (رح) وایی که عذرته وی یوازی پرپوزه سجده روانه ده، نارینه دی په سجده کښی گیده له ورونوپورته څنگلی له ځمکی پورته او متی له بغلو (تخرگو) څه لیری ونیسی، ښځه دی گیده دورنوسره څنگلی دځمکی سره اومتی له تخرگوسره ومښلوی دواړه نراو ښځه دی دپښوگوتی وقبلی ته مخامخ کړی، په سجده کښی دی سبحان ربی الاعلی چه کم شمیرئې دری خلی دی ووایی بیادی سرراپورته کړی او تکبیردی ووایی، د تشهد کولو په توگه دی کښینی کله چه ئې په دغه ناسته (جلسه) کښی دیوه تسبیح ویلو په اندازه آرام وکړ بیادی تکبیرووایی اودوهمه سجده دی وکړی سبحان ربی الاعلی دی دری ځله ووایی او بل تکبیردی ووایی د پښوپرسینودی ددوهم رکعت وولاړی (قیامی) ته راپورته شی، د دوهمی سجدی نه و ولاړی ته د راپورته کیدوپه وخت کښی دی پرځمکه نه کښینی اونه دی لاس په ځمکه تکیه کوی، دوهم رکعت دی هم د اول رکعت پشان اداکړی، تکبیرتحریمه سبحانک اللهم اوعوذبالله دی په دوهم رکعت کښی نه وایی، کله چه د دوهم رکعت له دوهمی سجدی نه راپورته شی نارینه دی چپه پښه وغوړوی او پردغه پښه دی کښینی اوراسته پښه دی جگه ودروی دپښوگوتی دی وقبلی ته برابری کړی (حضرت بی بی عائشی (رض) د رسول (ص) دلمانځه دغه روایت کړیدی)، ښځه دی دواړی پښی راسته لوری ته وباسی لاسونه دی په خلاصو گوتوسره پر ورونوکښیږدی نودی ووایی:

﴿التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عبادالله الصالحين اشهدان لا اله الا الله واشهد ان محمد عبده ورسوله﴾ په اوله ناسته کښی دی له دغه الفاظونه زیادت نه کوی، که دومره زیادت وکړی چه اللهم صل على محمد دسهوی سجده پر لازمه شوه، په آخرو دوو (۲) رکعتوکښی دی (الحمدلله) ووایی بل سورت دی نه ورسره وایی، که په قدردلحمدلله پته خوله ودریږی لمونځ ئې روادی خوویل دالحمدلله ډیرفضیلت لری همدارنگه که دفضوپه آخرو رکعتوکښی له الحمدلله نه وروسته بل سورت ووایی نودسهوی سجده نشته لمونځ ئې صحیح دی . کله چه په آخرکښی دلمانځه جلسه (ناسته) وکړی داناسته هم د اولی ناستی په ترتیب ده یعنی التحيات دی ترعبده ورسوله پوری ووایی بیادی درود﴿اللهم صل على محمد وعلى ال محمد كماصليت على ابراهيم وعلى ال ابراهيم انك حميدمجيد﴾ او بل درود ﴿اللهم بارك على محمد و على ال محمد كما باركت على ابراهيم وعلى ال ابراهيم انك حميدمجيد﴾ او ورپسی دی دغه دعا ﴿اللهم ربنا اتانفي الدنيا حسنة وفي الاخرة حسنة وقنا عذاب النار﴾ ووایی یادی په مثال ددغه په قرآنی الفاظو بله دعاووایی بیادی اول ښی خواته

بیا کین خواته په دغه کلماتو سره سلام وگرځوی ﴿السلام علیکم ورحمة الله﴾، په سلام گرځو لوسره دهغه طرف دبارخوسپینوالی باید وویښی، که دعاداللهم ربنا ونه وایی لمونځ ئې صحیح دی .

که څوک دقمیص پرلن، دلنگوتی پرول، شمله، دپورنی پرپلو او داسی نورچه دلمونځ کونکی جامه وی سجده وکړی رواده، پسله رکوع څخه په ولاړه (قومه) کښی بیله کوږوالی مستقیم دریدل، د دوو سجده په مابین کښی ناسته کول او په رکوع اوسجده کښی آرام کول دامام اعظم ابوبحنیفه (رح) او امام محمد (رح) په مذهب سره فرض نه دی بلکه مؤکدسنت دی، امام ابی یوسف (رح) او امام محمد بن ادريس الشافعی (رح) ئې فرض گڼی.

امام دی دسهارپه لمانځه، دماښام دلمانځه په اول دوو رکعاتو او دماخستن دلمانځه په اول دوو رکعتوکښی قرائت په لوړآواز وایی اودماښام دلمانځه په آخر رکعت اودماخستن دلمانځه په آخردوو رکعتوکښی دی په قراره (خفیه) سره قرائت وایی، که لمونځ ځانته وو نولمونځ کونکی اختیارلری چه دخپل قرائت داوریډلودپاره قرائت په لوړآواز وایی که ئې په خفیه سره وایی، همدارنگه امام دی دماښام اومازديگر په لمونځوکښی قرائت خفیه وایی خو تصحیح دحروفوحتمی ده یعنکه څوک پته خوله ولاړوی او قرائت په زړه کښی وایی لمونځ ئې صحیح نه دی.

وترلمونځ په مذهب دامام اعظم ابوبحنیفه (رح) دری رکعت په یوه نیت او په یوه سلام گرځولوسره واجب دی چه په دریم رکعت کښی وروسته له سورت فاتحی اوسورت څخه اومخکی له رکوع څخه به دعای قنوت وایی:

﴿اللهم انانستعينك ونستغفرك ونؤمن بك ونتوكل عليك ونثنى عليك الخير ونشكرك ولا نكفرك ونخلع ونترك من يفجرك اللهم اياك نعبدولك نصلی ونسجد واليك نسعی و نحفد ونرجو رحمتك ونخشی عذابك ان عذابك بالكفار ملحق﴾، امام شافعی (رح) وتریورکعت، دری رکعت، پنځه رکعت او اووه رکعت روابولی لیکن دری رکعت افضل گڼی، زموږ دلیل د حضرت عباس (رض) نه روایت دی چه رسول (ص) د وتر په اول رکعت کښی دسبح اسم ربك الاعلی سورت ووايه په دوم رکعت کښی ئې قل یاایهاالکفرون او په دریم رکعت کښی ئې دقل هوالله احد سورت ووايه، وتر دیارانو(رح) په نیزسنت دی که پاته شی قضاء ئې په اتفاق دتولوامامانوشته، دوترپه درو وارو رکعتونو کښی دی سورت فاتحه اویوبل سورت ووايي کله چه ددریم رکعت په آخرکښی د دعای قنوت اراده وکړی الله اکبردی ووايي او لاسونه دی ترغوږوپوری پورته کړی بیرته دی لاسونه ترنامه لاندی ونیسی دعای قنوت دی شروع کړی، په نورولمونځوکښی دی دعای قنوت نه وایی . امام اعظم ابوبحنیفه (رح) وایچه په لمانځه کښی تعین دقرائت نشته چه حتمی دی دسهاردلمانځه په اول رکعت کښی دغه سورت او په دوهم رکعت کښی دغه سورت یادماښامین دلمانځه په اول رکعت کښی دغه سورت او په دوهم رکعت کښی دغه سورت وویل شی که قرائت تعین کړی لمونځ ئې مکروه دی، د قرآنکریم سورتونه یادسورتونوآیتونه لکه څنگه چه په قرآن کښی لیکل شیویدی په هغه ترتیب سره به ئې وایی یعنی که په اول رکعت کښی یوسورت ووايي او په دوهم رکعت کښی بیاپه سهوه یاپه عذرسره هغه سورت ووايي څه حرج نشته که ئې په قصد سره ئې ووايي لمونځ مکروه شو، همدارنگه که په اول رکعت کښی دقرآن

یوسورت و وایی اوپه دوهم رکعت کنبی له هغه نه مخکنی سورت و وایی هم لمونخ مکروه شو، کمه اندازه دقرائت هغه ده چه له قرآنکریم نه شمیرل کیږی مگریاران (رح) وایی قرائت به تر دری کوچنی آیتو یا و اوږد آیت چه د دری کوچنی آیتوپه اندازه وی کم نه وی لکه آیت دمداثنه او آیت کرسی . څوک چه اراده وکړی چه په بل چاپسی په جماعت لمونخ وکړی و دوه نیتوته احتیاج لری یعنی یونیت دلمانخه اوبل نیت دمتابعت د امام چه وایی به اقتدای ده پدغه حاضر امام پسی، مقتدی چه په امام پسی لمونخ کوی هیخ قرائت دی نه وایی مگرامام شافعی (رح) وایی که خفیه لمونخ وی که جهری لمونخ وی الحمد لله به حتمی وایی، زمور دلیل دغه حدیث مبارک دی ﴿من کان له امام فقرأه الامام قراة﴾ یعنکه چالره امام وی دامام قرائت دده قرائت دی.

د جماعت لمونځ

لمونځ کول په جماعت مؤکد سنت (ټینگ سنت) دی یعنی واجب ته نژدی دی حتی بعضی فقهاء وایی چه لمونځ په جماعت کول فرض دی او کمال الهمام (رح) ئې واجب گڼی، مسلم شریف له حضرت عبدالله ابن مسعود (رض) نه حدیث رانقل کړیدی چه بيله عملی منافق څخه بل څوک د جماعت د لمانځه مخالفت نه کوی د جماعت د پرینیدو د پاره شرعی عذرونه شته :

۱. چه ډیر حاجت ورته پیداشی نو جماعت دی پر پریدی خپل حاجت دی رفع کړی ځکه چه په ډیر دروند اودس لمونځ مکروه دی

۲. ویره له دښمن یاله څیرونکو حیواناتونه ۳. ډیر باران یا ختی یا ډیره تاریکه یا سخت باد چه د مسجد دلاری په پیدا کولو کښی خنډ کپړی ۴. داسی ناروغی چه مسجد ته دتگ توان نلری ۵. چه د مسجد امام مبتدع وی اوبل مسجد لیری وی . دامامت ورسپری هغه څوک دی چه د شریعت په احکامونښه خبروی، دغه حکم هغه وخت دی چه امام راتب د مسجد حاضر نه وی ځکه د مسجد امام که څه هم کم علمه وی تربیگانه ملانښه دی، که د شریعت په علم سره برابر وه بیا هغه څوک دامامت وړدی چه ښه قاری وی، که په قرائت کښی هم سره برابر وه بیا هغه څوک دامامت وړدی چه پر هیز گاروی، رسول الله (ص) فرمایي که چا په پرهیز گار امام پسی لمونځ وکړلکه په نبی پسی چه ئې لمونځ وکړ، که په پر هیز گاری کښی هم سره برابر وه بیا هغه څوک دامامت وړدی چه په عمر مشر وی، امامت دمیری مکروه دی ځکه چه مری د باردار له خدمت نه وزده کړی ته خلاص ندی همدارنگه امامت د صحرائشیننه مکروه دی ځکه چه په صحرا کښی جهل غالب دی، امامت د فاسق هم مکروه دی یعنی چه په کبیره گنهونو اخته وی لکه زنا، لواطت، غیبت، د شرابوچښل، غلا کول اوداسی نور، امامت د پرانده هم مکروه دی ځکه چه ړند خپلی جامی له نجاست نه نشی ساتلای امامت د ولدزنا (ارمونی) مکروه دی ځکه چه له ارمونی نه دهرچا نفرت کپړی، که دغه خلگ امامت وکړی لمونځ پسی روادی مگر مکروه دی. امام نباید پر مقتدیانو باندی لمونځ اوږد کړی (اوږد والی د لمانځه هله مکروه دی چه ترسنت قرائت بالاوی خو په قدر دمسنون د چالفاظ نشته).

دښځو لمونځ په امامت دښځی مکروه دی بیا هم که ښځو په امامت دښځی لمونځ کوی نوښځه امامه دی په مابین کښی د صف ودریږی لکه لوڅ نارینه چه لمونځ په جماعت کوی .

که د جماعت په لمانځه کښی یو مقتدی وی دامام وراسته طرف ته ترامام یوقدم وروسته دی ودریږی او که مقتدیان له یوه نه زیاد وه نو دامام تر شاه دی په امام پسی ودریږی .

دنارینه اقتدایه ښځه یا په نابالغ هلك پسی روانه ده، رسول (ص) وایی تاسی ښځی وروسته کوی لکه خدای (ج) چه دوی وروسته کړیدی، همدارنگه دنابالغ هلك لمونځ نفل دی نواقتمفترض په نفل کونکی پسی روانه ده.

دجماعت په لمانځه کښې دصف ترتیب داسې دی چه اول دی لوی خلگ بیانابالغه هلکان بیا نرښځیان او بیادی ښځی صف یا صفونه تنظیم کړی، د ردمختار او هدایه په حواله که امام دنراو ښځودامامت نیت کړیوی اوبښځه په صف کښې دنرپرځنگ ودریدل دښځی لمونځ صحیح دی مگر د نارینه لمونځ فاسد دی همدارنگه که امام دښځودامامت نیت کړی نه وی نودنارینه لمونځ صحیح دی اودښځی لمونځ فاسد دی، دغه رنگه دځوانانوښځو حاضریدل دجماعت لمانځه ته مکروه دی ځکه ویره دفتنی (زنا) شته .

امام اعظم ابوبحنیفه (رح) وایی چه دزړوښځوحاضریدل دسهار ماښام اوماختن لمانځه ته مکروه نه دی اونه څه حرج شته همدارنگه امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی چه د سپین سرو ښځوحاضریدل دټولولومونځودپاره روادی ځکه چه سپین سری ښځی ته دچاشوق نه کیږی، مگر د کوکب دری په حواله په نننۍ فتوی سره دی زړی یاسپین سری ښځی هم دجماعت لمانځه ته نه حاضریری ځکه چه فتنی ډیری دی دزنا اوربل دی پربعضو زناکاروخلگوځوانه اوزره ښځه فرق نلری او په سپین سرو ښځوهم اعتمادنشته.

پاک سړی دی په هغه امام پسی لمونځ نه کوی چه دبولودڅخیدو ناروغی ولری یائی بادونه جاری وی یاتپی (زخمی) وی اوله ټپ (زخم) نه ئې وینی جاریوی، همدارنگه پاکې ښځی دی په مستحاضه پسی لمونځ نه کوی، قاری دی په امی پسی لمونځ نه کوی (مطلب له قاری څخه هغه څوک دی چه دومره حفظ دقرآن کریم ئې کړیوی چه لمونځ په رواوی، امی هغه څوک دی چه دومره حفظ دقرآنکریم ئې نه وی کړی چه لمونځ په رواوی)، هغه څوک چه دومره جامی ئې اغوستی وی چه عورت ئې پټ وی په لوڅ اوبرمنډ پسی دی لمونځ نه کوی . امام چه تیمم ئې کړیوی د اودس کونکولمونځ پسی روادی، همدارنگه امام چه مسح ئې پر موزوباندی کړیوی دهغوکسانولمونځ ورپسی روادی چه پښی ئې پریولی وی، ولاړخلگ دی په ناست امام پسی لمونځ وکړی یعنی چه امام دناورغی په هکله په ولاړه لمونځ نشی کولای ځکه چه په حدیث شریف کښې دبخاری، مشکوة اومسلم ذکر شویدی چه رسول کریم (ص) آخرلمونځ په ناستی کوی اواصحاب کرام (رض) به ورپسی ولاړوه.

څوک دی لمونځ په داسې امام پسی نه کوی چه هغه لمونځ په اشاره کوی، همدارنگه فرض لمونځ دی په هغه امام پسی نه کوی چه لمونځ ئې نفلی وی، دقضائی لمونځ کونکی دی په هغه امام پسی لمونځ نه کوی چه داصلی وخت لمونځ کوی ځکه چه په اقتداکښې یووالی دلمانځه شرط دی، اونفل

کونکی دی لمونځ وکړی په هغه امام پسی چه فرض لمونځ کوی، که چاپه امام پسی اقتداوکړه وروسته ورته معلومه شوه چه امام لمونځ بی اودسه راکړنودغه مقتدی دی خپل لمونځ بیرته راوگرځوی، دامام له بی اودسی نه خبریدل پخپله دامام په اقرارسره یا د دووکسانو شاهدی غواړی چه وواپی چه مور دغه امام ولیدی چه بی اودسه شواوبیاپرلمانځه ودریدی، که امام په هیره سره لمونځ په بی اودسی ورکړ واجب دی چه مقتدیان له خپلی بی اودسی نه خبرکړی چه هغوی خپل لمونځونه راوگرځوی پدغه خبرتیاکښې دی امام شرم نه کوی. امام شافعی (رح)

په وینه اودس مات نه بولی نوپه شافعی امام پسی دحنیفیانواقتدانه روا کپری ولی چه دامام پوزه وینی شی دی اودس نه نوی کوی نواحتیاط پکاردی کله چه معلومه شی چه دغه شافعی امام دحنیفی مذهب مراعات کوی یعنی له وینی څه اودس نوی کوی نواقتدادی ورپسی وکړی همدا رنگه په داسی امام پسی اقتدا روا نده چه دهغه عقائد ستاپه مذهب کنبی سبب دده دکفروی لکه (خوارج).

لمونځ کونکی چه په جامویابدن لوبی کوی لمونځ ئې مکروه دی لکه چه پرریره لاس تیروی یاپه پوزه گوتی وهی یاجامی ځنډی او داسی نور، ځکه چه په صحیح حدیث کنبی ذکرشودیدی چه په تحقیق سره الله (ج) وتاسی ته دری عملونه مکروه گپلی دی: په لمانځه کنبی په جامولوبی کول، په روژه کنبی بی باکی اوبد ویل کول اوپه هدیره کنبی خندل. په لمانځه کنبی دی شگی یادېری له سجدی له ځای نه نه لیری کوی که پردغه شگوسجده سمه نه لگیدل نویوځل یادوه ځلی دی پلاس برابری کړی، په لمانځه کنبی دی په گوتوټکان نه کوی اونه دی گوتی سره جار باسی اونه دی پرتشی لاس نیسی ځکه چه دغه شیطانی عملونه دی، په لمانځه کنبی دی جامی نه ځورندوی لکه چه پټه پرځان واچوی اودواړه پلونه ئې ایله وی یعنی پراوړوئې نه وی راگرځولی یاجپنه یا پوستین یا کورتی ئې اغوستی وی مگرلستونې ئې نه وی اغوستی، په لمانځه کنبی دی دسروینستان نه غوټه کوی اونه دی ښی اوکین طرف ته گوری (په لمانځه کنبی کتل دری قسمه دی دسترگوترکنجانوکتل چه کراهت پکنبی نشته لیکن دخشوع څخه دلمانځه مخالف عمل دی، بل دسرگرځول چه دا عمل مکروه دی دریم دځگرگرځول چه په دغه عمل لمونځ فاسدیږی). همدارنگه په التحیات کنبی دی دسپی په څیرنه کنبینی، دامام ابوجعفرطحاوی (رح) فیه دسپی په څیردناستی تفسیرداسی کړی دی چه کناتی پرځمکه کنبیږدی زنگنونه جگ ودروی ځان سره ټول کړی اولاسونه هم پرځمکه کنبیږدی چه په صحیح حدیث کنبی هم له دغسی ناستی نه نهی راغلی ده همدارنگه په لمانځه کنبی دی دچادسلام ځواب نه په خوله ورکوی اونه پلاس. په لمانځه کنبی دی بیله عذره چهارزانونه کنبینی ځکه چه سنت طریقه پاتیرې خورک اوچښنگ به هم نه کوی که دغه عملونه وکړی نوپه اتفاق سره لمونځ فاسددی.

په لمانځه کښی بی اودسه کیدل

که لمونځ کونکی په لمانځه کښی بی اودسه شی یادبولوڅاڅکی ورنه خارج شی سلام دی نه گرځوی له لمانځه نه دی راووزی خبری، خورک، چښنگ یا بل داسی عمل دی نه کوی خپل اودس دی نوی کړی بل نیت ته ضرورت نشته بیرته دی په لمانځه کښی شریک شی، کله چه امام سلام وگرځوی نودی دی تیرشوی رکعت یارکعتونه داسی اداکړی لکه په امام پسی، که لمونځ ځانگړی وو داودس نوی کیدونه وروسته دی بیرته لمونځ له هغه ځای نه شروع کړی اوپاته لمونځ دی پای ته ورسوی، که پخپله امام بی اودسه شی سمدستی دی بیله خبرویومقتدی پرخپل ځای ودروی چه قوم ته پاته لمونځ په جمع ورکړی اودی دی خپل اودس نوی کړی، کله چه له اودس نه بیرته راستون شوکه جماعت باقی وو گپون دی ورسره وکړی، که جماعت تمام شوی وولمونځ دی له هغه ځای نه شروع کړی چه ورنه خارج شوی وو، پاته لمونځ دی داسی اداکړی لکه په امام پسی، مگر لمونځ بیرته له سره راگرځول افضل کار دی، که څوک په لمانځه کښی ویده شواوشیطان احتلام ورپښ کړغسل دی وکړی لمونځ دی له سره راوگرځوی، که چاته په لمانځه کښی لیونتوب ورپښ شو یا بیهوشه شو یانې په زوره

وخنډل نواودس دی نوی کړی اولمونځ دی بیرته له سره راوگرځوی، که چا په لمانځه کښی په قصد یا په سهوه خبری وکړی لمونځ ئې باطل شو، که په آخره ناسته کښی ترالتحیات وروسته بی اودسی ور پښه شوه نوبیله سلام گرځولودی له لمانځه نه ووزی خبری، خورک، چښنگ یا بل دلمانځه مخالف عمل دی نه کوی اودس دی وکړی بیرته دی بیله نیت نه لمانځه ته داخل شی فقط سلام دی وگرځوی ځکه چه دغه سلام واجب دی، که له التحیات نه وروسته په قصدسره اودس مات کړی یا خبری وکړی یا بل داسی عمل وکړی چه منافی دلمانځه وی لمونځ ئې پوره شو ولی چه دلمانځه له افعالوڅخه شی پاته نه شوکه څه هم واجب سلام پاته دی خو په مابین کښی ئې منافی پیدا شوه .

امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی که چاتیمم کړی وواوپه لمانځه کښی ئې له التحیات نه مخکی یانې له التحیات نه وروسته اوبه ولیدلی لمونځ ئې باطل شو ولی چه امام حنیفه (رح) له لمانځه نه وتل په صنع دلمونځ کونکی فرض گڼی، مگریاران (رح) وتل له لمانځه نه په صنع دلمونځ کونکی فرض نه گڼی نوداوبو لیدل ئې وروسته ترلمانځه شوه، همدارنگه که چاپرموزومسح کړیوه مدت دمصح ئې په لمانځه کښی تیرشو یانې موزه له پښی نه په لږ عمل سره وختل یا امی وو یوسورت دقرآن ئې زده شو (ورپیداشو) یالوڅ ووچاجامی ورکړی یانې په اشاره لمونځ کوی بیاپررکوع او سجده قادرشو یا ور پیاد شوه چه ترمخه ددغه لمونځ پرده بل قضائې لمونځ پاته دی یاقاری امام په لمانځه کښی بی اودسه شواو امی سپری ئې خلیفه کړیا دسهارپه لمانځه کښی لمرپراوختی یا دجمعی په لمانځه کښی دمزدیگروخت پرداخل شو یانې مسح پرپندکی کړیوه هغه پندکی ولویده اوزخم جوړوو یا ښځه مستحاضه وه استحاض ئې جوړشو ددغوټولولمونځ باطل شو، امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد (رح) وانې چه ددغو ټولوکسانولمونځو نه پوره شوه.

دوولس (۱۲) مسئلی دی چه امام اعظم (رح) اویاران (رح) اختلاف پکینی لری، اصل مقصدادی چه امام اعظم (رح) وتل له لمانخه نه په فعل دلمونخ کونکی فرض گنی که خه هم دغه عوارض له التحیات نه وروسته پینس شوه، نوخنکه چه وتل له لمانخه نه په صنع پاته دی اودلمانخه په مابین کینی په پینیدلو د دغو عوارضولمونخ باطلیری نواودس هم باطل شو، یاران (رح) وایی چه وتل له لمانخه نه په صنع فرض نه دی نولمونخ کونکی چه په قدردالتحیات کبینستی لمونخ ئې پوره شو، دغه عوارض لکه د باندی ترلمانخه چه پینس شوه نوله لمانخه نه دباندی په دغو عوارضولمونخ نه باطلیری.

قضایي، نفل او سنت لمونځونه

د قضایي لمونځونو قضاء راوړول

که له چانه لمونځ فوت (قضاء) شونو کله چه ورپیداشی دهغه لما نځه قضاء دی راوړی، قول دعلیه السلام دی ﴿من نام عن صلوٰة اونسیهافلیقضها اذا ذکرها﴾ یعنی که څوک ویده شوله لمانځه څخه یائې هیرشونو کله چه ورپیداشی قضاء دی راوړی، قضایي لمونځ دی دوخت دلمانځه ترمخه وکړی، که ویره وه چه د قضایي لمونځ په کولودوخت لمونځ قضاء کیږی نودوخت لمونځ دی تر مخه کړی بیادی قضایي لمونځ وکړی، که له چانه ډیر لمونځونه قضاء شویوه نوپه ترتیب سره دی قضاء راوړی لکه څنگه چه په اصل کینی واجب شویدی، دبخاری اودحدیثونوپه نورو کتابو کینی ذکرشوی دی چه د خندق په مشهوره غزا کینی له رسول الله (ص) او اصحابانو(رض) څخه څلور لمونځونه قضاء شول نوعلیه السلام په ترتیب سره راوگرځول بیائې داسی وویل ﴿صلو کما رایتونی اصلی﴾ یعنی لمونځ وکړی. لکه څنگه چه زه مو ولیدم چه لمونځ می وکړ، څرنگه چه هغه لمونځونه په ترتیب وه نوپه امر د علیه السلام ترتیب واجب شو، که له چانه ترپنځه لمونځو ډیر قضاء شول نودقضاء راوړلو دپاره ئې ترتیب ساقط شو مگر قضاء به ئې راوړی.

په کومو وختو کینی لمونځ مکروه دی

سهار دلمرراختلو پروخت، غرمه دلمردزوال پروخت، اوماز دیگر د لمر لویدو پروخت هیڅ لمونځ روانه دی مگر دهغی ورځی دماز دیگر لمونځ یادماز دیگر قضایي لمونځ دلمر لویدو پروخت روادی. د لمر لویدو پروخت دی ومړی ته لمونځ نه ورکوی اوهم دی دتلاوت سجده نه کوی، وروسته له سهار له لمانځه نه دلمر ختومخ کینی نفل لمونځ مکروه دی، همدارنگه دماز دیگر دلمانځه نه وروسته تر لمر لویدو پوری نفل لمونځ مکروه دی مگر که په دغودواړو وختو کینی دهغه وخت قضایي لمونځ را وگرځوی یادتلاوت سجده وکړی یادمړی لمونځ وکړی نوڅه حرج نشته مگر په ماز دیگر کینی چه لمرضعیف شی دغه دی هم نه کوی، سهار له سپیدونه وروسته بیله دسهار دوه رکعته سنت نور نفل دی نه کوی همدارنگه دمانبام دلمانځه نه مخ کینی دی نفل نه کوی.

د نفل اوسنت لمونځونو بیان

په حواله د ۳۳ صفحی دکوکب دری نفل د فرض او واجب نه وروسته زائد دی چه سنت هم پکینی شامل دی نوهر سنت نفل دی او هر نفل سنت نه دی، په ترمذی اونسائی کینی لیکلی دی چه رسول (ص) فرمایي که چاپه شپه اوورځ کینی پردوولس رکعتو همیشه توب وکړالله (ج) به په جنت کینی کور ورته جوړکړی، دوه رکعته دسهار دلمانځه ترمخه، څلور رکعته دماپنبین دلمانځه تر مخه اودوه رکعته وروسته، دوه رکعته دمانبام تر لمانځه وروسته دوه رکعته دماخستن دلمانځه وروسته.

سهارپسله سپیدونه دوه رکعته لمونځ سنت دی، څلوررکعته سنت دماپښین ترلمانځه ترمخه اودوه رکعته وروسته، څلوررکعته نفل دمازديگر دلمانځه ترمخه مستحب دی که څوک وغواړي دوه رکعته دی وکړي، دوه رکعته سنت دماپښام دلمانځه وروسته او څلوررکعته نفل دماخستن دلمانځه ترمخه مستحب دی که څوک وغواړي دوه رکعته دی وکړي اودوه رکعته سنت دماخستن دلما نځه وروسته، که څوک غواړي چه نفل لمونځ دورځي دوه رکعته په يوه سلام وکړي اوکه ئې خوښه وي څلوررکعته دی په يوه سلام وکړي خوترڅلوررکعته اضافه په يوه سلام مکروه دی، امام اعظم ابوحنيفه (رح) وايي نفل لمونځ په شپه کښي اته (۸) رکعته په يوه سلام روادی مگر اضافه تراته رکعته په يوه سلام مکروه دی، امام ابی يوسف (رح) اوامام محمد (رح) وايي چه په شپه کښي اضافه تردوه رکعته نفل لمونځ په يوه سلام روانه دی يعنی دوه رکعته افضل دی، دامام اعظم (رح) په نيزڅلوررکعته نفل دی دورځي او دښپي اوپه نيزديارانو(رح) دورځي څلوررکعته نفل په يوه سلام دی اودښپي دوه رکعته نفل په يوه سلام دی، قرائت ويل د فرض لمانځه په اول دوه رکعتوکښي واجب دی اوپه آخردوه رکعتو کښي لمونځ کونکي اختيارلري که غواړي قرائت دی ووايي که غواړي تسبيح دی ووايي اوکه ئې خوښه وي خاموش دی ودرپري مگر قرائت ويل افضل دی ، قرائت ويل په ټولونفل او وترلمونځو کښي واجب دی، که چاپه نفلي لمونځ شروع وکړه اولمونځ ئې فاسدکړ نوپيرته دی قضاء راوړي، مگرامام شافعي (رح) وايي چه قضاء ئې نشته، داحکم هله دی چه په قصدسره داخل شي که په سهوه سره داخل شي بيائې قضاء نشته لکه چه څلوررکعته نفل پوره کړي په سهوه سره پنځم رکعت ته ولاړشي وروسته ورپيادشي هغه فاسدکړي نوقضاء ئې نشته، که چادڅلوررکعتونفل لمونځ نيت کړي وو اوله ناسته ئې وکړه وروسته لمونځ ورنه فاسدشونو د دوو رکعتوقضاء دی راوړي ځکه چه اول دوه رکعته ئې داوولي ناستي په تکميل سره صحيح شوه، که څوک په ولاړه سره دنفل لمانځه پرکولوقادروي ولي بيله عذره ئې په ناسته وکړي څه حرج نشته مگرثواب ئې نيم دی، امام اعظم ابوحنيفه (رح) وايي که چاپه ولاړي دنفل لمونځ شروع وکړه اوبيا بيله عذره کښينستي لمونځ ئې صحيح دی ځکه چه ولاړه په نفل لمانځه کښي فرض نه ده نو کول اونه کول ئې برابردي، که څوک دښاردباندي وي يعنی تر آباديووتلي وي پرېوده (حيوان) باندي نفل لمونځ کول روادی هر طرف ته چه دېوده مخ وي وهغه طرف ته دی په اشاره لمونځ وکړي.

د سهوی د سجدی بیان

سجده سهوی په زیادتوب اونقصان سره وروسته له سلام نه لازم ده، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی دسهوی سجده پسله سلام نه ده که له زیادت نه وی که له نقصان نه، دامام شافعی (رح) په نیز دسلام نه مخکی ده اودامام مالک (رح) په نیز که له نقصان نه وه مخکی ترسلام ده اوکه دزیادت نه وه وروسته ترسلام ده، اختلاف محضی په اولیت کینی دی مگردواړه روادی، دفقہ شریفی په بعضی کتابوکینی ذکرشویدی که لمونځ کونکی ځا نگرې وونو د سجده سهوی ترمخه دی پر دواړو طرفو سلام وگرځوی بیادی د سهوی سجده وکړی، که امام وو نودراسته طرف له سلام گرځو لووروسته دی دسهوی سجده وکړی ځکه که دواړو لورونه سلام وگرځوی ښایی هغه مقتدیان چه اول دلمانځه ورنه تیرشویوی وپاته رکعتوته ولاړشی، په فتاوی فاسمیة کینی په حواله دنورو فتاواوولیکلی دی چه ځانگرې لمونځ کونکی دی هم پسله راسته لوری سلام نه دسهوی سجده وکړی ځکه که پردواړه خوا سلام وگرځوی نوله لمانځه څخه خارج شوبیاسجده نشی کولای.

دسهوی دسجدی ترتیت داسی دی چه په آخره ناسته کینی دی التحیات ترمحمد عبده ورسوله پوری وواپی نوپرراسته لور دی سلام وگرځوی په تکبیر ویلو سره دی دوی سجدی وکړی او په هره سجده کینی دی سبحان ربی الا علی وواپی چه کم شمیرنې دری ځلی دی بیادی التحیات تراخره، درودونه اودعادللهم ربنا وواپی بیادی دواړه خواته سلام وگرځوی نولمونځ خلاص شو قبلیدل ئې دالله (ج) کاردی.

که دلمانځه واجب عمل په سهوه سره پاته شی یافرض عمل په سهوه سره وځنډیږی نودسهوی سجده واجبیږی لکه په سهوه سره دالحمدلله پرینودل، پرینودل ددعای قنوت، په آخره ناسته کینی د التحیات پرینودل، داخترپه لمانځه کینی پرینودل دنکبیرونو، په کوم لمانځه کینی چه قرائت خفیه ویل کیږی او امام ئې په لور آوازوواپی یاپه کوم لمانځه کینی چه قرائت په لور آوازویل کیږی اوامام ئې خفیه وواپی ځکه چه داټول واجب عملونه دی دسهوی سجده واجبیږی، که په قصدسره پاته شی لمونځ فاسدشو، همدارنگه که په سهوه سره پسله اولی ناستی نه قیامه وځنډ یدل یاپه ولاړه کینی قرائت وځنډیدی یاله قیامی نه رکوع وځنډیدل یاله قومی نه سجده وځنډیدل یاپه آخررکعت کینی له سجدی نه وروسته ولاړشواخره ناسته وځنډیدل په دغو ټولو عملونوسره دسهوی سجده واجبیږی، که دغه عملونه په قصدسره وځنډول شی نولمونځ فاسدشو، په سهوه دامام پرمقتدی باندى هم سجده دسهوی واجبیږی ځکه چه مقتدی دامام تابع دی که امام دسهوی سجده ونکړه نومقتدی دی هم نه کوی ځکه چه له امام نه مخالفت روانه دی، که مقتدی سهوه شی سجده د سهوی نه پرامام لازم ده اونه پرمقتدی ځکه که امام سجده وکړی نومتابعت دمقتدی ئې وکړاوه مقتدی سجده وکړی نومخالفت دامام ئې وکړ، که لمونځ کونکی په لومړی ناسته کینی سهوه شووروسته ورپیداشوه چه لومړی ناسته ده که وناستی ته نژدی وو ناسته دی وکړی التحیات دی وواپی اوکه ولاړی ته نژدی وو د ناستی هڅه دی نه کوی جگ دی شی پاته لمونځ دی پوره کړی په آخرکینی دی دسهوی سجده وکړی، که مقتدی په آخره ناسته کینی سهوه شویعنی ناسته ئې ونه کړه وپنځم رکعت ته جگ

شو ترخوچه دپنځم رکعت سجده ئې کړې نه وی بیرته دی کښینی د لمانځه په آخر کښی دی دسهوی سجده وکړی، که ئې دپنځم رکعت سجده وکړه لمونځ ئې باطل شواو فرض ئې په نفل سره بدل شول نولازم ده چه شپږم رکعت هم ورسره یوځای کړی ځکه چه په نفل لمونځ کښی طاق رکعتونه نشته، که ئې دڅلورم رکعت ناسته وکړه اوله التحیات نه وروسته ئې سلام ونه گرځاوه دلومړۍ ناستی په فکر وپنځم رکعت ته جگ شوپه قیامه کښی ورپیادشوه چه پنځم رکعت ته جگ شویدی نورکوع اوسجده دی نه کوی بیرته دی کښینی سمدستی دی ښی خواته سلام وگرځوی او د سهوی سجدی دی وکړی التحیات، درودونه اودعا داللهم ربنادی وواپی دواړو خواووته دی سلام وگرځوی لمونځ ئې پوره شو، که ئې دپنځم رکعت سجده وکړه نویادی شپږم رکعت هم ورسره یوځایکړی دسهوی سجدی دی وکړی ناسته دی تکمیله کړی دواړوخواووته دی سلام وگرځوی لمونځ ئې پوره شو آخردوه رکعته ئې نفل شول، دسهاراومانام په لمونځوکښی هم دغه ترتیب دی.

که څوک په ژوند کښی اول ځل دلمانځه درکعتوپه شمیر کښی شکمن شوچه دری رکعته می وکړه که څلورنولمونځ دی بیرته له سره راوگرځوی ځکه چه رسول (ص) وایی ﴿فلیستقبل صلوٰة﴾ یعنی لمونځ دی بیرته راوگرځوی، که شک اول نه وولمونځ کونکی ډیر شکمن کیدی نوکوم شمیرته چه ئې گمان ډیر وو هغه صحیح دی ځکه چه رسول (ص) فرمایي ﴿من شک فی صلوته فلیتحر الصواب﴾ یعنی که څوک په لمانځه کښی شکمن شونوپه حق کښی دی فکر وکړی، که گمان وهیڅ شمیرته ډیرنه وو نو پر کم شمیردی یقین وکړی یعنی که شک په دری اوڅلورکښی وویقین دی پردری وکړی که شک په دوه اودری کښی وویقین دی پردوه وکړی.

د ناروغه لمونځ

لمونځ کونکی که ناروغه ووپه لمانځه کښی ئې قیامه نه شوای کولای نولمونځ دی په ناسته اداکړی رکوع اوسجده دی کوی، که ئې طاقت درکوع اوسجدی هم نه درلودی نولمونځ دی په اشاره کوی خو سجده دی تر رکوع کښته کوی اودسجدی دپاره دی کوم جنس مخ ته نه ورپورته کوی لکه بالنبت یا داسی نور، نبی علیه السلام فرمایي ﴿ان قدرت ان تسجد علی الارض فاسجدوا لا فامی برأسک﴾ یعنیکه ئې قدرت ووجه پرځمکه سجده وکړی نو سجده دی وکړی که ئې قدرت نه وو په سرسره دی اشاره وکړی که ئې دناستی طاقت نه ووستونی ستخ (دشاپرتخته) دی وغزیری پښی دی وقبلی ته کړی رکوع او سجده دی په اشاره کوی یادی پریغل پریوزی مخ دی دقبلی وطرف ته کړی رکوع او سجده دی د سرپه اشاره وکړی، که ئې دسرپه اشاره هم لمونځ کولای نشو نو په سترگو یا په ورځو یا په زړه دی اشاره نه کوی لمونځ دی وځنډوی ترخوچه صحت مومی، امام ابوحنیفه (رح) فرمایي که لمونځ کونکی پرولاړه قادر ووخوپر رکوع اوسجده قادرنه وو نوولاړه یا (قیامه) پرلازم نه ده لمونځ دی په ناسته اداکړی رکوع اوسجده دی په اشاره سره وکړی، که لمونځ کونکی څه لمونځ په ولاړه وکړ بیاپه همدغه لمانځه کښی ناروغه شود

ولاری قدرت ئې نه در لودی نوپاته لمونخ دی په ناسته ادا کړی رکوع اوسجده دی وکړی که ئې رکوع اوسجده هم ورته سخته وه نودواړه دی په اشاره سره وکړی که ئې په اشاره هم لمونخ کولای نشونوستونی ستخ دی وغزپړی په اشاره دی لمونخ ادا کړی، که چا د ناروغی له کبله لمونخ په ناسته کوي رکوع اوسجده ئې هم کوله په همدغه لمانخه کښی په ولاړه قادر شو نوپاته لمونخ دی په ولاړه وکړی دغه لیکنه په قدوری کښی د شیخینو(رح) مذهب دی، دوی اقتدا د ولاړوخلگوپه ناست سړی پسی رواگنی، په مسلم، بخاری او مشکوة کښی لیکلی دی چه رسول (ص) په ناسته امامت کوی او اصحابان (رض) ورپسی ولاړه، که چاخه لمونخ په اشاره سره وکړ او بیاپه همدغه لمانخه کښی پر رکوع اوسجده قادرشونوتول لمونخ دی له سره راوگرځوی، پر دغه مسئله باندی ټولوامامانواتفاق کړیدی ځکه چه اقتدادرکوع کونکی اوسجده کونکی په اشاره کونکی پسی روانه ده، که څوک بیهوبښه شوپنخه لمونخونه یا ترپنځولمونخوکم ورنه قضاء شوه نو کله چه بیرته پرهوبښ شی قضاء دی راوړی او که له پنځولمونخونه زیادورنه قضاء شوه نو قضاء ور باندی نشته.

د تلاوت سجده

په قرآن مجید کښی څلورلس آیتونه دی چه دامام اعظم اوبوحنیفه (رح) په مذهب دهغوی په تلاوت سره پرقاری او اوریدونکی سجده واجب کیږی، دآیتونوپه شمیرکښی اختلاف دی بعضی علماوایی پنځه لس آیتونه دی اوبعضی وایی چه یوولس آیتونه دی چه دقیقه په لویو کتابوکښی ئې تفصیل شته دتلاوت سجده په آخرکښی د سورت اعراف، په سورت رعد، سورت النخل، سورت بنی اسرائیل، سورت مریم، اوله سجده دسورت حج، سورت فرقان، سورت نمل، سورت الم تنزیل، سورت ص، سورت حم السجده، سورت نجم، سورت والانشقاق اوسورت والعلق، په دغوځایوکښی پرتلاوت کونکی او اوریدونکی سجده دتلاوت واجب ده که ئې قصد د قرآن داوریډو کړیوی که ئې نه وی کړی ځکه چه رسول (ص) فرمایي ﴿السجدة علی من سمعها وعلی من تلاها﴾ یعنی سجده د تلاوت شته پراوریدونکی او پرتلاوت کونکی، که امام آیت دسجده ووايه سجده به کوی اومقتدی به هم سجده کوی که امام په خفیه لمانخه کښی آیت دسجده ووايه سجده به کوی مقتدیانو که څه هم آیت نه دی اوریدلی خودامام په متابعت به سجده ورسره کوی، شخین (رح) وایی مقتدی چه په لمانخه کښی دقرآن دتلاوت نه منع دی که ئې آیت دسجده ووايه سجده نه پر امام واجب ده اونه پرمقتدی، مگرامام محمد (رح) وایی چه له لمانخه نه وروسته به ټوله سجده کوی ځکه چه سبب دسجده پیدا شو امام اعظم اوامام ابی یوسف (رح) وایی مقتدی چه په لمانخه کښی له قرائت نه منع دی نو دا سبب دسجده سبب نه دی.

اهل سنت او اهل جماعت چه حنیفی مذهب دی دخپل مذهب دری واپه امامان (رح) ائمه ثلاثه بولی، امام ابی یوسف او امام محمد (رح) یاران بولی، امام اعظم ابوحنیفه او امام ابی یوسف (رح) شیخین بولی یعنی سپین ږری، امام اعظم ابوحنیفه او امام محمد (رح) طرفین بولی یعنی یوسپین ږری بل ځوان.

شیخین (رح) وایی که لمونځ کونکوله داسی چانه آیت دتلاوت د سجدې واوریدی چه په لمانځه کښی شریک نه وو دوی دی په لمانځه کښی دتلاوت سجده نه کوی چه له لمانځه نه فارغ شول سجده دی وکړی، که ئې په لمانځه کښی سجده وکړه کافی نه ده اولمونځ هم نه په فاسدپړی ځکه چه سبب د سجدی چه اوریدل د آیت دی پیداشواوسجده پرلازمه شوه، په لمانځه کښی ځکه روا نده چه آیت د سجدې په لمانځه کښی نه دی ویل شوی، لمونځ ځکه نه په فاسدپړی چه سجده دلمانځه جنسی عمل دی فتوی هم پردغه مذهب ده، مگرامام محمد (رح) وایی که لمونځ کونکو په لمانځه کښی ددغه آیت د اوریدوپه سبب سجده وکړه لمونځ ئې فاسدشو .

که چاله لمانځه نه مخکی آیت دسجدې ووايه سجده ئې ونکړه مجلس ئې بدل نکړ په لمانځه کښی داخل شوواپه لمانځه کښی ئې بیا همغه آیت ووايه اوسجده ئې وکړه نودغه یوه سجده د دواړو تلاوتودپاره رواده، که چابیله لمانځه نه تلاوت دسجدې وکړ اوسجده ئې هم وکړه کله چه په لمونځ کښی داخل شویئې هم هغه آیت دسجدې ووايه نوبه لمانځه کښی به بله سجده کوی چاچه په یوه مجلس کښی یوآیت دسجدې څوځلی تکرارکړیوه سجده ورباندی واجب ده، که ئې څوآیتونه د سجدې وویل نو د هر آیت دپاره به سجده کوی، که ئې په یوه مجلس کښی یوآیت د سجدې په څو مختلفوځایوکښی ووايه نوبه هغه شمیربه دتلاوت سجدې کوی .

کله چه څوک نیت دتلاوت دسجدې وکړی الله اکبردی ووايي لاسونه دی نه پورته کوی سمدستی دی سجده وکړی په سجده کښی دی دری ځلی سبحان ربی الاعلی ووايي اوسردی راپورته کړی نه ناسته شته نه دوهمه سجده شته اونه تشهد شته، که چا آیت دسجدې ووايه له هغه ځای نه ولاړی اوبیرته هلته راغی بیئې هغه آیت تکرارووايه نودوی سجدې به کوی، همدارنگه که تلاوت کونکی آیت د سجدې ووايه اوریدونکی واوریدی له هغه ځای نه ولاړی اوبیرته هلته راغی بیاتلاوتکونکی هغه آیت تکرار ووايه او اوریدونکی واوریدی نو اوریدونکی به دوی سجدې کوی دقرآن تلاوت که په لمانځه کښی وی یاغیرله لمانځه نه دآیتوویل په ترتیب سره واجب دی، پریښودل دتلاوت دسجدې مکروه عمل دی ځکه چه پریښودل دتلاوت دسجدې مشابته دهغه چاسره دی چه له سجدی نه منکر وی په حقیقت سره منکر دسجدی کافر دی نومشابهت ئې مکروه دی، که قاری دخلگو په موجودیت سره د قرآن شریف تلاوت کوی اوآیت ته دسجدی راورسیدی په خفیه سره دی ووايي چه دغه شفقت پراوریدونکودی .

په روح البیان کښی ذکرشویدی که چاخه مشکل درلودی دقرآن شریف څلورلس دسجدی آیتونه دی په ترتیب سره ووايي خو د هر آیت ترمخه دی مخکنی آیت ورسره ملگری کړی چه څورلس آیتونه او څلورلس سجدې خلاصی شوی نودالله (ج) څخه دی د مشکل دحل په باب غوښتنه وکړی انشاء الله مشکل به ئې حل شی.

د مسافر لمونځ

د سفر قصد او په قصد سره عمل کول چه په شرعی سفر سره یادیری په احکامو کینی تغیر او پری لکه د روژی خوړل او د څلور رکعت له منځ په بدل کینی دوه رکعت له منځ کول، که د سفر قصد نه وی چه پر ټوله نړۍ راوگرځی مسافرنه دی، همدارنگه که د سفر نیت وکړی او په سفر نې شروع کړی نه وی هم مسافرنه بلل کیږی، د سفر مسافره دمقصد ترځای پوری پروچه لار داوین په میانه تگ یا پیاده (پلی) میانه تگ د درو ورځولارده شپه نه حسابیری ځکه چه شپه د اسراحت دپاره ده، په سفر کینی له سهار نه تر ماښامه تگ شرط نه دی ځکه چه له منځ کول، ډوډۍ خوړل او اسراحت کول هم په سفر کینی داخل دی لکه چه په فتاواوو کینی وایی که څوک د ورځی له سره بیاتر ماښامین پوری تگ وکړی د اسراحت ځای ته ورسیری هلته شپه تیره کړی دوهمه او دریمه ورځ همداشان وکړی نو شرعی مسافردی، په هدایه کینی وایی چه اندازه په فراسخو سره معتبره ده چه په ضعیف روایت یوویشت (۲۱) فرسخه او فتوی پراته لس (۱۸) فرسخه ده.

که څوک د درو ورځولار د موټر په ذریعه په لس (۱۰) ساعته کینی یا د الوتکی په ذریعه په یوه ساعت کینی قطع کړی شرعی مسافر دی .

د وچی دلاری تگ د اوبوله لاری سره برابر نه دی ځکه هره لارځان ته تعیین دوخت غواړی، دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په حکم مسافر په څلور رکعتیزه فرض له منځ دوه رکعت ادا کوی اضافه تر دوه رکعت روانه دی که ئې تر دوه رکعت اضافه فرض له منځ وکړ گنهاردی، که فرض له منځ څلور رکعت داسی وکړی چه وروسته له اولو دوو رکعتو په قدر دالتحیات ناسته وکړی نواول دوه رکعت ئې فرض او آخر دوه رکعت ئې نفل شول مگر دغه له منځ کونکی گنهار شو ځکه چه د دوو رکعتو فرض وځنډی دی، همدارنگه که وروسته له اولو دوو رکعتو ناسته ونه کړی او څلور رکعت فرض ادا کړی فرض له منځ ئې باطل شو او په نفل سره بدل شو، مگر دامام محمد بن ادریس شافعی (رح) په حکم د مسافر څلور رکعت فرض له منځ عزیمت دی او دوه رکعت ئې رصخت دی، دسهار او ماښام له منځونه مسافر ندی ځکه کموالی هم پکینی نشته، په سفر کینی چه څوک آرام وی دلماڼځه سنت دی نه پریردی که ئې تلوار وچه موټر ونه تلی یا د سفر ملگری ناراضه کیدل نوسنت دی پریردی.

څوک چه په نیت د سفر له کوره ووت چه له خپل استوگن ښار یا کلی د آبادیونه تیرشی د سفر له منځ به کوی، ترڅوچه د اقامت نیت پنځه لس ورځی یا اضافه تر پنځه لس ورځو په کوم بل ښار یا کلی کینی کوی، دغه پنځه لس ورځی یا اضافه مذهب دامام اعظم ابوحنیفه (رح) دی او روایت ئې عبدالله بن عباس (رض) او عبدالله بن عمر (رض) کړیدی، د عسکر نیت د قبول وړنه دی بلکه دامیر نیت معتبردی همدارنگه د ښځی د اقامت نیت اعتبار نلری دمیره نیت ئې معتبردی، د سفر له منځ له نیت وروسته پر مسافر لازم دی، که مسافر نیت له پنځه لس ورځونه کم وکړ له منځ به پوره نه کوی ځکه چه مسافردی یعنی د څلور رکعت فرض پرځای به دوه رکعت کوی همدارنگه که دمقصد منزل ته

ورسپیری اونیت د اوسیدوئې له پنځه لس ورځونه کم ووخو پنځه لس ورځې ئې تیری کړې بیائې هم داسی نیت ووچه نن یاسبابه ځم اوپه دغه ترتیب کلونه ورباندی تیرشول لمونځ به پوره نه کوی دوه رکعته د سفر لمونځ به کوی ځکه چه مسافردی، له بیهقی نه په صحیح سندسره روایت دی چه عبدالله بن عمر (رض) په آذر بایجان کنبی شپږ میاشتی او انس (رض) په نیشاپور کنبی شپږ میاشتی تیری کړی لمونځونه ئې دوه رکعته مسافرانه کول، که موټر چلونکی کوم بل ښارته باروړی وی او د بیرته راتلودپاره دبارپه لټه کنبی وی چه نن یا سبا به بار پیدا شی لدی ښارنه ځم پدغه امید کنبی میاشتی پرتیری شی لمونځ به دوه رکعته مسافرانه کوی، همداراز هغه دسوارلی وړونکی موټر چلونکی چه له خپل استوگن ښار نه ووزی لمونځ به مسافرانه کوی کله چه بیرته خپل ښارته راشی پوره لمونځ به کوی، داسلام عسکر چه دغزادپاره دکفروطن ته ننوزی ترڅوچه فتح ئې کړی نه وی په مابین کنبی د قرار او فرار وی د اقامت نیت ئې صحیح نه دی، مسافر چه په مقیم امام پسی اقتداوکړی اودلمانځه وخت نورهم پاته وی نوپرځان ئې متابعت دامام لازم کړکه په اول دلمانځه کنبی شریک شویوی که په آخر کنبی لمونځ به پوره څلور رکعته کوی، د مسافر د قضائی لمونځ اقتداد مقیم امام په قضائی لمونځ پسی روانه ده ځکه چه دمسافر قضائی لمونځ په متابعت دامام څلور رکعته نشی کیدای، که امام مسافر وو او مقتدیان مقیم وه امام دی خپل دوه رکعته لمونځ وکړی سلام دی وگرځوی مقیم خلگ دی سلام نه گرځوی خپل لمونځ دی داسی اداکړی چه په پاته رکعتو کنبی دی هیڅ قرائت نه وایی په قدر د الحمد لله دی خاموش ودیږی ځکه چه دوی خلف الامام دی، پر امام باندی مستحب ده چه وروسته له سلام نه پرمقتدیا نو رغ وکړی (زه مسافریم تاسی خپل لمونځونه پوره کړی) ددی ویناگټه داده چه مقیم خلگ پوه شی چه په پاته لمانځه کنبی قرائت ونه وایی، په ابوداود او ترمذی کنبی لیکلی دی چه رسول الله (ص) چه مکی ته مسافراغلی وو اودمکی خلگوته ئې لمونځ ورکړ وروسته له سلام نه ئې داسی ویناوکړه، کله چه مسافر خپل داستوگنی ښاریاکلی ته راورسپیری لمونځ به پوره کوی که څه هم د اقامت نیت ئې کړی نه وی ځکه چه په خپل ښار کنبی د اقامت نیت ته حاجت نشته، که څوک داستوگنی ښاریاکلی بدل کړی یعنی کوم بل ښاریاکلی ئې داستوگنی دپاره غوره کړی یا په سفر ولاړی او هغه اول استوگن ځای ته ورسیدی لمونځ به پوره نه کوی ځکه چه مسافردی، که حاجی نیت د اقامت وکړ چه پنځه لس ورځې به په مکه شریف اومنی کنبی تیره وم نیت د اقامت ئې صحیح نه دی ځکه چه په نیت کنبی دوه ځایه چه فاصله سره لری وویل شوه، همدارنگه که یوازی مکی شریفی ته ورغی اوپه مکه مکرمه کنبی دپنځه لس ورځو داوسیدو وخت نه وو د اقامت نیت ئې صحیح نه دی لمونځ دی پوره نه کوی ځکه چه مسافر دی، دامام ابوحنیفه (رح) په مذهب مسافر لره جمع کول د دوو لمونځو دفعل په لحاظ روادی اودوخت په لحاظ روانه دی یعنی مسافرته روادی چه دماپنبین لمونځ د وخت و آخر ته وځنډوی او دماز دیگرمونځ دوخت په اول کنبی وکړی، دغه رنگه دماپنبام او ماخوستن لمونځونه سره جمع کړی چه دغه عمل په جمع صوری سره یادیری، جمع حقیقی (جمع وقتی) دوه ځایه رواده لکه په عرفات کنبی چه دماز دیگرمونځ دماپنبین په وخت کنبی اداکیری چه دتقدم جمع بلل کیری اودماپنبام لمونځ دماخستن په وخت کنبی اداکیری

چه دځنډ جمع بلل کيږي، په احاديثو کښې چه درسول الله (ص) د جمع روايت شويدي مقصدې جمع صوري ده، په نورو مذهبو کښې جمع حقيقي په هر عذر روا ده لکه سفر، باران، ناروغي اوداسي نور.

دغه راز دامام ابوحنيفه (رح) په مذهب په کښتۍ کښې په هر حال لمونځ په ناستي روادي مگرامام ابويوسف (رح) اوامام محمد (رح) وايي چه بيله عذر روانه دي. که په سفر کښې لمونځ قضاء شي او په کور کښې ئې قضاء راوړي نود دوو رکعتو د سفر د لمونځ قضاء به راوړي، که له مقیم نه لمونځ قضاء شو غوښتل ئې چه په سفر کښې ئې قضاء راوړي دخلور ورکعتو قضاء به راوړي، فرمان وړونکي او گنهگار په سفر کښې يوشان رصخت دي يعني دواړو ته کسر دلمانځه او د روزي خوړل روا دي ځکه چه د قرآن کریم د البقره د سورت په (۱۸۴) آيت کښې الله (ج) فرمايلي دي ﴿فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعدة من أيام أخر﴾ يعني که څوک ستاسونه په روژه کښې ناروغي وي يا په سفر کښې وي روژه و خوري نو روژه نيول په شمار دخوړل شوو ورځو په نورو ورځو کښې ورباندي لازم ده پدغه آيت مبارك کښې د گنهگار او فرمان وړونکي توپير نشته، په حديث شريف کښې راغلي دي د ﴿صلوة المسافر ركعتان﴾ يعني د مسافر لمونځ دوه رکعت دي، په حديث شريف کښې هم د فرمان وړونکي او گنهگار توپير نشته، امام شافعي (رح) وايي چه گنهگار ته رصخت نشته.

د جمعي دورځي لمونځ

د جمعي لمونځ په آيت، حديث او اجماع سره ټنگ فرض دي او منکر ئې په اتفاق سره کافر دي، د جمعي لمونځ بيله د ښار د جامع او د ښار د عيدگاه څخه بل ځاي روانه دي، عيدگاه خاص شرط نده بلکه په ټولو طرفو کښې د ښار د جمعي لمونځ روا دي، د ښار د اطرافو په پيژندنه کښې اختلاف دي څوک وايي اطراف د ښار هغه دي چه يوميل له ښار نه ليري وي څوک وايي چه دوه ميله له ښار نه ليري وي څوک وايي چه دوه فرسخه ليري وي څوک وايي چه دمؤذن اذان وروسيږي او څوک وايي هغه منطقه چه يو سړي سهار پلي ورځه روان شي د جمعي لمونځ په ښار کښې وکړي مخکي د ماښام نه بيرته خپل ټاټوبي ته ورسيږي، امام اعظم ابوحنيفه (رح) اوامام محمد (رح) وايي چه په يوه ښار کښې څو ځايه د جمعي لمونځ کيدونکي دي چه دغه مذهب صحيح او هم پدغه مذهب فتوي ده، دمصر (ښار) په تعريف کښې هم اختلاف دي امام ابو يوسف (رح) وايي چه ښار هغه ځاي دي چه هلته امير او قاضي وي او د شرع شريفي احکام او حدود جاري وي دغه حکم امام کرخي (رح) هم غوره کړيدي، دامام ابويوسف (رح) بل روايت دادی چه د ښار جامع هغه لويه جامع ده چه د ښار تر مسجد و ډير لمونځ کونکي پکښې ځايدلای شي دغه روايت هم امام کرخي (رح) غوره کړيدي، د جمعي لمونځ په کليو کښې روانه دي او امامت د جمعي دورځي دلمانځه بيله پاچا يا امير د وخت يا هغه څوک چه امير د وخت مامور کړي وي روانه دي

د جمعي دورځي دلمانځه شرطونه : د ماښام وخت دي وروسته له ماښام نه روانه دي، امام به دلمانځه نه مخکي دوي خطبي وايي په لير ناسته سره به دخطبو په ماښام کښې بيلوالي کوي چه پدغه باندي اجماع د امت ده او هم

به امام خطبه په ولاړی اوپاک بدن سره وایی، امام ابوحنیفه (رح) فرمایي که خطیب لنډه خطبه ووايي رواده یعنی که خطیب دخطبې په نیت دومره ذکر ووايي سبحان الله والحمد لله ولااله الاالله کفایت کوی ځکه چه خدای پاک دقرآنکریم دالجمعه دسورت په نهم (۹) آیت مبارک کښی ذکر کړیدی ﴿فاسعوالی ذکرالله﴾ پدغه آیت کښی ذکر راغلی دی که اوږدوی اوکه لنډوی، یاران (رح) وایی چه نوم د خطبې شونوداوږد ذکر څخه چاره نشته، دیارانو(رح) دمذهب بناء پر عرف ده چه فقط سبحان الله والحمد لله خطبه نه شمیری . خطبه په ناستی یاپه بی اودسی ویل رواده ځکه چه مقصد حاصل شومگرمکروه ده ځکه چه دښی علیه السلام له سنت نه مخالفت دی، د جمعی دلمونځ بل شرط جماعت دی اودامام ابوحنیفه (رح) په مذهب په جماعت کښی به بیله امام نه لږترلږه دری کسان نور موجودوی، یاران (رح) وایی چه بیله امام نه به دوه کسان نور موجودوی، امام دی په دواړو رکعتوکښی قرائت په لوړاواز وایی اودقرآن شریف دسورت تعین نشته، دجمعی لمونځ پرمسافر، پر ښځه، پرناروغه، پرنابالغه، پرنانده فرض نه دی که دوی دجمعی لمونځ دخلگوسره په جماعت وکړ دماپښین لمونځ ورباندی ساقط شویعی دماپښین لمونځ دی نه کوی . مسافر، ناروغه اومری لره روادی چه دجمعی په لمانځه کښی امامت وکړی ځکه چه د جمعی لمونځ ته حاضرشی نو ورباندی فرض شو، که چابيله عذره په کورکښی دماپښین لمونځ دجمعدلمانځه دجماعت نه مخکی وکړ لمونځ ئې روادی مگرمکروه دی، امام ابوحنیفه (رح) وایی که دغه لمونځ کونکی په کورکښی دماپښین دلمانځه وروسته فکر بدل کړاودجمعی لمانځه ته روان شوغه لمونځ چه کورئې کړیدی باطل شو، کله چه مسجد جامع ته ورسیدی دجمعی لمونځ هم ورنه تیرشوی وو نودماپښین لمونځ به بیرته راگرځوی، امام ابی یوسف (رح) اوامام محمد(رح) وایی چه دکوردماپښین لمونځ ئې هغه وخت باطل دی چه دجمعی دورځی په لمانځه کښی له امام سره گډون وکړی، په ښارکښی معذور کسانواو د زندان زندا نیانوته دجمعی دورځی دماپښین لمونځ په جماعت سره مکروه دی . که څوک دجمعی لمانځه ته حاضرشوپه جماعت کښی دی له امام سره گډون وکړی وروسته له سلام نه دی ولاړ شی دتیرشوی لمونځ قضاء دی راوړی، دمثال په توگه که دامام سره په دوهم رکعت کښی گډون وکړی نو وروسته له سلام نه دی د اول رکعت قضاء راوړی، امام ابوحنیفه (رح) وایی که امام په حال کښی دناستی وواوتشهدئې ویل یادسهوی په سجده کښی وو گډون دی ورسره وکړی، مگرامام ابی یوسف (رح) اومحمد(رح) وایی که دغه سپری ددوهم رکعت ډیره حصه له امام سره ونیول دجمعی لمونځ دی ورسره پوره کړی که ئې ددوهم رکعت لږ حصه له امام سره ونیول نودامام له سلام گرځولو وروسته دی دماپښین څلور رکعته فرض پوره کړی یعنی که د دوهم رکعت په رکوع کښی په جماعت کښی گډون وکړی نودامام له سلام نه وروسته دی د ماپښین څلور رکعته فرض پوره کړی، امام اعظم ابوحنیه (رح) وایی کله چه امام وخطبې ته حاضرشی نولمونځ کونکی دی سنت اونفل لمونځ پریږدی په دغه وخت کښی قرائت دقرآن، سلام اچول، دسلام ځواب ورکول، سنت لمونځ یاتحیة المسجد مکروه دی ترڅوچه امام له خطبې نه فارغ کیږی څوک دی خبری هم نه کوی دامام خطبې ته دی غورځی ځکه چه دخطبې اوریدل واجب دی، یاران (رح) وایی ترڅوچه امام په خطبه شروع کړی نه وی خبری کول روادی، امام شافعی (رح) وایی سنت قبلی یاتحیة المسجد یادسلام ځواب مکروه نه دی بلکه روادی . کله چه مؤذن اول اذان

ناری کړی خلگ دی پلورل اوپیرودل بس کړی دجمعی لمانځه ته دی حاضرشی په دغه قول دالله (ج) چه دسورت الجمعه په نهم (۹) آیت مبارک کښی فرمایي ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَدَى لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾ یعنی ای مؤمنانو کله چه دجمعی دورخی دلمانځه اذان ناری شو پلورل اوپیرودل بس کړی دالله دذکر و لوری ته منډی وهی، پدغه وخت کښی هرهنه عمل چه دلمانځه خنډ کپړی حرام دی لکه خوراک خوب، مجلس، پلورل، پیرودل اوداسی نور. امام چه دجمعی دورخی د دووخطبوپه مابین کښی کښینی دغه وخت ددعا د قبلیدو وخت دی هرڅوک دی یوه لنډه دعاوکړی.

د اخترنو لمونځ

ددواړواخترو لمونځونه واجب دی دکمکی اخترپه ورځ و عیدگاه ته دتگ نه مخکی څه شی خورل مستحب دی، دلمانځه دپاره دی غسل وکړی ځان دی خوشبویه کړی ښی جامی دی واغوندی که ئې دفطر صدقه (سرسایه) ورکړی نه وی هغه دی هم له ځان سره واخلي اودعیدگاه په لوردی روان شی، امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه دعیدگاه پرلاردی تکبیرنه وایی مگریاران (رح) وایی چه دعیدگاه پرلوردی تکبیر وایی، داختر دلمانځه نه مخکی دی نفل نه کوی کله چه په راختلودلمر په قدر د دوو نیزودلمانځه وخت رواشو اودلمانځه دوخت ترختمیدوترمخه چه دلمرزوال دی امام دی دوه رکعته واجب په جماعت دخلگواداکړی، دکمکی اختر دلمانځه نیت داسی دی (نیت می دی دزړه داخله لمونځ کوم دوه رکعته واجب دکمکی اختر سره دشپرتکبیروپه دغه حاضر وخت دخاښت اقدامی ده پدغه امام پسی مخ می دی پرلوری دکعبی شریفی) دلوی اختر دلمانځه په نیت کښی دکمکی اختر په عوض کښی (لوی) اختر ویل کپړی نورنیت ئې فرق نلری، لومړی رکعت دی په تکبیر تحریمه سره شروع کړی سبحانک اللهم دی وواپی بیادی لاسونه ترغوړو پوری لوړکړی بل تکبیر دی وواپی او لاسونه دی ځوړند ونیسی بیادی دوهم تکبیر وواپی لاسونه دی ترغوړو پوری لوړکړی لاسونه دی ځوړند ونیسی بیادی دریم تکبیر وواپی لاسونه دی ترغوړو پوری لوړکړی اوترنامه لاندی دی ونیسی سورت فاتحه اویوبل سورت دی په لوړاواز وواپی دنورولمونځوپشان دی رکوع او سجده وکړی، کله چه دوهم رکعت ته راجگ شی اول به سورت فاتحه اویوبل سورت په لوړاواز وواپی بیابه داوول رکعت پشان دری تکبیرونه وواپی لاسونه به ځوړند ونیسی په څلورم تکبیر سره به دنورولمونځوپشان رکوع، سجده اوناسته وکړی پسله سلام نه به امام دوی سنت خطبی وواپی دخطبی په لړکښی به خلگ دفطر په صدقه اودهغه په احکامو خبرکړی اودعابه وکړی، دغه ترتیب له عبدالله بن مسعود، حدیقه، دابوموسی اشعری اونورو صحابه کرام رضی الله عنهما څخه رانقل شویدی، نور احناف ئې هم معتبر گڼی

که له چانه داختر دلمانځه جماعت پاته شو قضاء ئې نشته ترک د واجب ئې وکړ گنهاردی . که داختر میاشت نه معلومیده په اوریک کښی پته وه وروسته له زوال نه دووکسانودقاضی یا حاکم په حضور کښی دمیاشتی دلیدلو شاهدی ورکړه نوپه سباورځ دی د اختر لمونځ اداکړل شی، که په کوم عذر سره په دوهمه ورځ دلما نځه مخنیوی وشی نوپه دریمه ورځ دی لمونځ نه کوی .

مستحب دی چه دلوی اختردلمانخه دپاره غسل وکړی خوشبویی ولگوی اودلمانخه تفرافت پوری خورک وخنډوی وعیدگاه ته دی روان شی پرلاری دی تکبیرونه په لورآوازوایی په عیدگاه کنبی دی امام دوه رکعته واجب لمونخ دکمکی اخترپشان په جماعت دخلگواداکړی، دلمانخه نه وروسته دی امام یوپه بل پسی دوی خطبی ووایی اوپه خطبه کنبی دی خلگوته دقربانی احکام او د تشریق تکبیرونه بیان کړی، که دکوم عذرپه سبب داختردلمانخه مخنیوی وشي نوسباورخ دی لمونخ وکړی، په دریمه ورخ داختر لمونخ روانه دی، دامام حنیفه (رح) په مذهب دتشریق تکبیرونه دعرفات د ورخی دسهاردلمانخه وروسته شروع اوداختردولومړی ورخی دمازدیگروروسته ختمیږی چه ټوله اته (۸) لمونخونه کیږی ، دامام ابویوسف (رح) اوامام محمد(رح) په مذهب تکبیرونه د آخری ورخی دمازدیگرولمانخه وروسته ختمیږی چه ټوله درویش (۲۳) لمونخونه کیږی، همدارنگه دامام اعظم ابوحنیفه (رح) په مذهب دتشریق تکبیرونه دکلوپراوسیدونکو، پرمسافر، پربنخه پرهنه چاچه لمونخونه ئی په جماعت نه وی واجب نه دی، په مذهب دیارانو(رح) د تشریق تکبیرونه پر نراوښخه، پرمقیم او مسافر، دنباریادکلوپراوسیدونکوکه ئی لمونخ په جماعت وی یا په خانگره توگه وی پر ټولوواجب دی، ټولوشرحواوافتاواوو د یارانوپرمذهب فتوی کړیده، دتشریق تکبیرونه پسله فرض لمانخه نه دادی *الله اکبر الله اکبر لاله الاالله والله اکبر الله اکبرولله الحمد* داختردلمانخه دپاره اذان اواقامة نشته.

تراویح، د کسوف او استسقا لمونځونه

د کسوف لمونځ

کله چه لمورتورشی (تندری ونیسی) امام دی دخلگوسره په جماعت دوه رکعتہ نفل لمونځ وکړی په هر رکعت کښی دی په خفیه سره اوږدقرائت وایی او یوه رکوع دی کوی، امام ابو یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه قرائت دی په لوړ آواز وایی بیادی په گډون دټولوخلگو دعا وکړی ترخوچه لمرله تندری نه خلاصیږی امامت دی دجمعی دورځی امام وکړی، که امام حاضر نه وو نو هر یودی ځان ته لمونځ وکړی، که سپورمی توره شی (خسوف) دپاره دجماعت لمونځ نشته هرڅوک دی ځانته لمونځ وکړی همدارنگه دخسوف په لمانځه کښی خطبه نشته.

د استسقاء لمونځ

امام اعظم ابوحنیفه (رح) وایی چه دباران غوښتلود لمانځه دپاره سنت لمونځ په جماعت سره نشته که هرڅوک ځانته لمونځ کوی روادی، امام ابو یوسف (رح) او امام محمد (رح) وایی چه په جماعت سره دی دوه رکعتہ نفل لمونځ وکړی امام دی قرائت په دواړو رکعتوکښی په لوړ آواز وایی وروسته له لمانځه دی پرځمکه خطبه وویای یعنی خطبه دی پرممبرنه وایی چه خلگ له گنهنه توبه وباسی، بیا دی مخ پر قبله ودریږی دعا اوزاری دی وکړی امام دی خپل څادر واړوی اومقتدیان دی څادرونه نه اړوی، اړول دڅادر د نیک پالی دپاره کیږی که څادر څلورکنجه وو نولور دی کښته او کښته دی لوړ کړی او که څادر گردی وو راسته پلودی چپ اوږی ته او چپ پلودی راسته اوږی ته واړوی داستسقاء دپاره دی دکفارو اهل ذمه نه حاضریږی.

د روژی د میاشتی قیام (تراویح)

د روژی په میاشت کښی دماخستن وروسته دخلگوراغونډیدل مستحب دی امام دی پدغه خلگو سره پنځه ترویح لمونځ اداکړی (ترویح څلور رکعتہ دی) او هره ترویح دی په دوه سلامه اداکړی او په مابین کښی ددووترویحدی په قدر دیوی ترویح ناسته وکړی بیادی امام دخلگوپه گډون وترلمونځ اداکړی، بیله د روژی دمیاشتی بل وخت دی وترلمونځ په جماعت نه کوی.

د قدوری ملاحصاحب تراویح مستحب وگڼلی چه دا روایت ضعیف دی، په صحیح مذهب او روایت سره چه دحنیفیانودلوړو فقهاوو (رح) غوره دی شل رکعتہ تراویح سنت مؤکد دی، همدارنگه و نارینو ته تراویح په جماعت سره سنت مؤکد دی.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**